

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
BİLGİSAYAR VE ÖĞRETİM TEKNOLOJİLERİ EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
BİLGİSAYAR VE ÖĞRETİM TEKNOLOJİLERİ EĞİTİMİ
BİLİM DALI

LİSE ÖĞRENCİLERİNİN ENNEAGRAM KİŞİLİK TİPLERİ İLE
SOSYAL AĞ BAĞIMLILIĞI DÜZEYLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN
İNCELENMESİ

Gülser ACA
(Yüksek Lisans Tezi)

İSTANBUL- 2020

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
BİLGİSAYAR VE ÖĞRETİM TEKNOLOJİLERİ EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
BİLGİSAYAR VE ÖĞRETİM TEKNOLOJİLERİ EĞİTİMİ
BİLİM DALI

LİSE ÖĞRENCİLERİNİN ENNEAGRAM KİŞİLİK TİPLERİ İLE
SOSYAL AĞ BAĞIMLILIĞI DÜZEYLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN
İNCELENMESİ

Gülser ACA
(Yüksek Lisans Tezi)

- 1. Danışman:** Dr.Öğr. Üyesi Feride KARACA
- 2. Danışman:** Doç. Dr. Müge AKBAĞ

İSTANBUL- 2020

© Tüm kullanım hakları

M.Ü. Eğitim Bilimleri Enstitüsüne aittir.

2020

ONAY

Gülser ACA tarafından hazırlanan “Lise Öğrencilerinin Enneagram Kişilik Tipleri İle Sosyal Ağ Bağımlılığı Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi” konulu bu çalışma, 04.06.2020 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda jüri tarafından başarılı bulunmuş ve yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

	Adı Soyadı	İmza
1. TEZ DANIŞMANI	Dr. Öğretim Üyesi Feride KARACA	
2. TEZ DANIŞMANI	Doç. Dr. Müge AKBAĞ	
JÜRİ ÜYESİ	Dr.Öğr.Üyesi Oktay SARI	
JÜRİ ÜYESİ	Dr.Öğr.Üyesi Ayşegül BAKAR ÇÖREZ	

ÖZGEÇMİŞ

1996-2001	Çorum-Cumhuriyet Yabancı Dil Ağırlıklı Süper Lisesi
2002	Eskişehir Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Öğretmenliği Bölümüne giriş
2007	Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Öğretmenliği Bölümünden Mezuniyet.
2007-	MEB’da Bilişim Teknolojileri Öğretmenliği görevini sürdürmekte

İLETİŞİM BİLGİLERİ

Mail adresi: gulsertemur@yahoo.com

ÖNSÖZ

Akademik yolculuğumun bu noktasında hayata dokunan ve benim için katkı sağlayan bir konu ile çalışmamı tamamlamış olmanın mutluluğunu yaşıyorum. Hayatımın önemli gelişmelerinden biri olarak gördüğüm 2011 yılında Enneagram’la tanışmamı sağladığı ve hayatıma kattığı derinlik için kıymetli hocam İsmail ACARKAN’a teşekkürlerimi sunarım. Kendini tanıma, başkalarını anlama aracı olarak Enneagramı anlamaya başladıkça Enneagramın kişisel yolculuğumuz kadar sosyal ve toplumsal, insanın olduğu her yerde etkili bir araç olabileceğini fark ettim. Akademik çalışmamın önemli bir destekçisi olarak kendi alanıma katkı sağlayabileceğini düşünerek bu konuda arayışlara girdim. Sonuç olarak çalışmamın bulgularının beklentimi doğrulamış ve Enneagramın sosyal ağ bağımlılığının bireysel süreçlerini anlamamıza yardımcı olabilecek ilişkiler sunmuş olmasından dolayı mutluyum. Umud ederim sosyal ağ bağımlılığı gibi toplumsal ve bireysel düzeyde yüksek önem taşıyan bir konuda bu aracın imkânları daha derinden incelenir ve uygulayıcılara ışık tutar.

Tez süresince tecrübe ve bilgilerini benimle paylaşan ve zorlandığım her an rehberliği ile yolumu açan danışman hocam Sayın Dr. Öğretim Üyesi Feride KARACA’ya teşekkürlerimi sunarım. Alan dışı olarak psikolojinin girift koridorlarında dolaşırken rehberliğiyle kaybolmadan yolun sonunu bulmama rehberlik eden 2. danışman hocam Sayın Doçent Dr. Müge AKBAĞ’a teşekkürlerimi sunarım.

Enneagramla çalışma başlatmama olanak sunan Esad ESGİN’e akademik gelişimime katkılarından ve değerli arkadaşlığından dolayı teşekkürlerimi sunarım. Her gerektiğinde aynı samimiyetle akademik desteğini esirgemeyen bölüm hocalarımızdan Murat ÇAKAR’a teşekkür etmek isterim. Her biri farklı kritik noktalarda desteklerini esirgemeyerek çalışmamı tamamlama katkıda bulunmuş arkadaşlarım Nesrin TAŞDELEN, Safa MURAT ve Pınar GÜNDÜZ’e teşekkür etmek isterim. Çalışmalarım süresince görev yaptığım okullardaki idari amirlerime anlayış ve desteklerinden ötürü teşekkür etmek isterim.

Yerli ve güçlü bir Enneagram ölçeği geliştirme adına uzun yıllar çalışmış, akademik çalışmalar başta olmak üzere ulaştığı kişilere destek olmayı şiar edinmiş Aykut YILDIRIM’a geçmişte bana verdiği destekten ötürü teşekkür etmek isterim.

Hayatın yükü karşısında tez sürecinden kopma noktalarımda her zaman bir motivasyon ve inanç kaynağı olarak yanımda olan eşim Mehmet ACA’ya, küçük yaşına rağmen büyük fedakarlıklar ve sabır göstererek yardımcı olan kızım Raşide Reyryan’a, desteği ile her zaman her konuda arkamda duran annem Emine TEMÜR’e ve “Eğitim için yok yok!” sözüyle eğitime olan inancı yüreklerimize işleyeyen ve bu yolda evlatları için fedakarlıklarla dolu bir ömür geçiren sevgili babam Celal TEMÜR’e sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Son olarak tez sürecinden bağımsız olarak kişisel yolculuğumda önemli dönüm noktalarında hayatıma temas etmiş ve katkılar vermiş olan değerli hocalarım Yusuf KAPLAN ve Mehmet Ali BULUT’u burada anmak, teşekkürlerimi sunmak isterim.

Gülser TEMÜR ACA

ÖZET

LİSE ÖĞRENCİLERİNİN ENNEAGRAM KİŞİLİK TİPLERİ İLE SOSYAL AĞ BAĞIMLILIĞI DÜZEYLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

Bu araştırmanın amacı, lise öğrencilerinde Enneagram kişilik tiplerinin sosyal ağ bağımlılığını yordayıcı gücünün incelenmesidir. Araştırmanın örneklemini İstanbul ili Ataşehir ilçesindeki üç farklı devlet lisesinde öğrenim gören 11. ve 12. sınıf öğrencileri oluşturmuştur. Veriler Sosyal Ağ Bağımlılığı Ölçeği, Enneagram Kişilik Ölçeği ve araştırmacı tarafından geliştirilen Kişisel Bilgi Formu kullanılarak toplanmıştır. Verilerin analizinde Pearson Momentler Çarpım Korelasyon tekniği, basit ve çoklu regresyon analizi, bağımsız grup t-Testi, tek yönlü varyans analizi (ANOVA), Tukey HSD tekniklerinden yararlanılmıştır.

Araştırmadan elde edilen bulgular, sosyal ağ bağımlılığı toplam puanları ve sosyal ağ bağımlılığı alt boyutları ile Enneagram kişilik tipleri arasında anlamlı ilişkiler olduğunu göstermiştir. İlişki analizi sonrası yapılan regresyon analizleri sonucunda, Enneagram kişilik tiplerinden sade Yardımcı (Tip 2) kişilik tipinin sosyal ağ bağımlılığını yordadığı sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca, sosyal ağ bağımlılığı alt boyutlarından “Dikkat Çekme”nin Enneagram tiplerinden Maceracı (Tip 7) kişilik tipi tarafından, “Duygu Durum Değişikliği”nin Yardımcı (Tip 2) kişilik tipi tarafından, “Geri Çekilme”nin Başaran (Tip 3) kişilik tipi tarafından, “Çatışma”nın Uzlaşmacı (Tip 9) kişilik tipi tarafından ve “Nüksetme”nin Yardımcı (Tip 2) kişilik tipi tarafından yordandığı tespit edilmiştir. Elde edilen bulgulardan yola çıkarak, Enneagram kişilik tiplerinden bazılarının sosyal ağ bağımlılığı ve alt boyutlarını yordama gücüne sahip olduğu sonucuna varılmıştır. Cinsiyet değişkeni bağlamında sosyal ağ bağımlılığının “Çatışma” alt boyutu erkeklerin lehine anlamlı bir farklılık göstermiştir. Son olarak; lise öğrencilerinin internette bulunma süreleri arttıkça sosyal ağ bağımlılığı toplam puanlarında da artış olduğu sonucuna varılmıştır. Elde edilen bulgular mevcut alanyazın ışığında tartışılmış, uygulamacılara ve daha sonra yapılacak araştırmalara yönelik öneriler getirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Ağ, Sosyal Ağ Bağımlılığı, Enneagram, Kişilik Tipleri, Dokuz Tip Mizaç Modeli (DTMM), Lise Öğrencileri

ABSTRACT

INVESTIGATION OF THE RELATIONSHIP BETWEEN HIGH SCHOOL STUDENTS' ENNEAGRAM PERSONALITY TYPES AND SOCIAL NETWORK ADDICTION LEVELS

The aim of this study is to investigate the predictive power of Enneagram personality types on social network addiction in high school students. The sample of the study consists of totally 484 11th and 12th grade high school students studying in three different public high schools in Ataşehir district of Istanbul. In the study, data were collected by Social Network Addiction Scale, Enneagram Personality Types Indicator and Personal Information Form developed by the researcher. Pearson Moments Product Correlation technique, simple and multiple regression analysis, Independent Group t-Test, ANOVA and Tukey HSD techniques were used in the data analysis.

The findings of the study showed that there were significant relationships between Enneagram personality types and social network addiction and its sub-dimensions. As a result of the regression analysis, it was concluded that Helper (Type 2), one of the Enneagram personality types, predicted social network addiction. Also in the study, it was concluded that “Drawing Attention” from the sub-dimensions of social network addiction were predicted by Enthusiast (Type 7), “Mood Change” predicted by Helper (Type 2), “Withdrawal” predicted by Achiever (Type 3), “Conflict” predicted by Accommodating (Type 9) and “Relapse” predicted by Helper (Type 2). Based on the findings obtained from this study, it was concluded that some of the Enneagram personality types have the power to predict social network addiction and its sub-dimensions. In terms of gender variable, “Conflict” from sub-dimension of social network addiction showed a significant difference in favor of men. Finally, it was concluded that as the time for high school students to stay on the internet increases, the total scores of social network addiction increases. The findings were discussed based on the relevant literature and suggestions were made for practitioners and future research.

Key Words: Social network, Social network addiction, Enneagram, Personality types, Nine Types Temperament Model (NTTM), high school students.

İÇİNDEKİLER

ONAY	i
ÖZGEÇMİŞ	ii
ÖNSÖZ	iii
ÖZET	v
ABSTRACT.....	vi
İÇİNDEKİLER	vii
TABLolar LİSTESİ.....	xi
ŞEKİLLER LİSTESİ	xiii
KISALTMALAR VE SEMBOLLER.....	xiii
BÖLÜM I: GİRİŞ	1
1.1 Problem.....	1
1.2 Amaç	4
1.3 Araştırmanın Önemi	4
1.4 Sınırlılıklar	6
1.5 Sayıtlar.....	6
1.6 Tanımlar.....	6
BÖLÜM II: ALAN YAZIN.....	7
2.1 Sosyal Ağlar.....	7
2.2 Bağımlılık ve Çeşitleri	8
2.2.1 Madde Bağımlılığı	9
2.2.2 Eylemsel Bağımlılık	10
2.2.3 Sosyal Ağ Bağımlılığı.....	10
2.2.3.1 Sosyal Ağ Bağımlılığının Bileşenleri	13
2.2.3.2 Gençlerde Sosyal Ağ Bağımlılığı	14
2.2.3.3 Sosyal Ağ Bağımlılığı ve Kişilik	15
2.3 Kişilik ve Mizaç.....	17

2.4	Enneagram	18
2.4.1	Akademik Dünya ve Enneagramın Çalışma Alanları	18
2.4.2	Enneagram Sistem İşleyişi ve Dinamikleri	19
2.4.3	Enneagramın Yapısı	19
2.4.4	Merkezler/Üçlüler	21
2.4.5	Kanat Etkisi	21
2.4.6	Stres ve Güvenlik Noktaları/Bütünleşme ve Çözülme Yönleri	21
2.4.7	Gelişim Seviyeleri	22
2.4.8	Alt Tipler	23
2.4.9	Dokuz Enneagram Tipi ve Yönelimleri	23
2.4.9.1	Tip 1-Mükemmeliyetçi	24
2.4.9.2	Tip 2- Yardımcı	26
2.4.9.3	Tip 3- Başaran	28
2.4.9.4	Tip 4- Özgün	29
2.4.9.5	Tip 5- Gözlemci	31
2.4.9.6	Tip 6- Sorgulayan	33
2.4.9.7	Tip 7- Maceracı	35
2.4.9.8	Tip 8- Reis	37
2.4.9.9	Tip 9- Uzlaşmacı	39
2.4.10	Enneagram ve Modern Psikoloji Teorileri Arasındaki Benzerlikler	40
2.5	İlgili Araştırmalar	48
BÖLÜM III: YÖNTEM		55
3.1	Araştırmanın Modeli	55
3.2	Evren ve Örneklem	55
3.3	Veri Toplama Araçları	56
3.3.1	Kişisel Bilgi Formu	56
3.3.2	Sosyal Ağ Bağımlılığı Ölçeği (SABÖ)	57
3.3.3	Enneagram Kişilik Ölçeği (EKÖ)	57
3.4	Verilerin Toplanması	58
3.5	Verilerin Çözümlemesi	58
BÖLÜM IV: BULGULAR		61

4.1	Örneklem Grubunu Oluşturan Öğrencilerin Sosyal Ağ Bağımlılığı Düzeylerine Ait Bulgular	61
4.2	Örneklem Grubunu Oluşturan Öğrencilerin Enneagram Kişilik Tipleri ile Sosyal Ağ Bağımlılığı Arasındaki İlişkinin Sınanmasına Ait Bulgular	62
4.3	Örneklem Grubunu Oluşturan Öğrencilerin Enneagram Kişilik Tiplerinin Sosyal Ağ Bağımlılığını Yordayıcılığına İlişkin Bulgular	64
4.4	Örneklem Grubunu Oluşturan Öğrencilerin Enneagram Kişilik Tiplerinin Sosyal Ağ Bağımlılığı Alt Boyutlarını Yordayıcılığına İlişkin Bulgular	65
4.5	Örneklem Grubunu Oluşturan Öğrencilerin Sosyal Ağ Bağımlılığı Puan Ortalamaları ve Alt Boyut Puan Ortalamalarının Cinsiyet Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Bulgular	68
4.6	Örneklem Grubunu Oluşturan Öğrencilerin Sosyal Ağ Bağımlılığı Puan Ortalamalarının İnternette Bulunma Süresine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Bulgular	69
BÖLÜM V: SONUÇ		73
5.1	Yargı ve Tartışma	73
5.1.1	Örneklem Grubunu Oluşturan Öğrencilerin Sosyal Ağ Bağımlılığı Düzeylerine Ait Bulguların Tartışılması.....	73
5.1.2	Örneklem Grubunu Oluşturan Öğrencilerin Enneagram Kişilik Tipleri ile Sosyal Ağ Bağımlılığı Arasındaki İlişkinin Sınanmasına ve Enneagram Kişilik Tiplerinin Sosyal Ağ Bağımlılığını Yordayıcılığına İlişkin Bulguların Tartışılması	74
5.1.2.1	Örneklem Grubunu Oluşturan Öğrencilerin Enneagram Kişilik Tipleri ile Sosyal Ağ Bağımlılığı Alt Boyutları Arasındaki İlişkilere ve Enneagram Kişilik Tiplerinin Sosyal Ağ Bağımlılığı Alt Boyutlarını Yordayıcılığına Ait Bulguların Tartışılması	76
5.1.3	Örneklem Grubunu Oluşturan Öğrencilerin Sosyal Ağ Bağımlılığı Puan Ortalamaları ve Alt Boyut Puan Ortalamalarının Cinsiyet Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Bulguların Tartışılması.....	84
5.1.4	Örneklem Grubunu Oluşturan Öğrencilerin Sosyal Ağ Bağımlılığı Puan Ortalamalarının İnternette Bulunma Süresine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Bulguların Tartışılması	85

5.2 Öneriler	86
KAYNAKLAR	87
EKLER.....	97
Ek – 1: Kişisel Bilgi Formu	97
Ek – 2: Enneagram Kişilik Ölçeği	98
Ek – 3: Sosyal Ağ Bağımlılığı Ölçeği	100
Ek – 4: Enneagram Kişilik Tipleri Ölçeği Kullanım İzni	102
Ek – 5: Sosyal Ağ Bağımlılığı Ölçeği Kullanım İzni	103
Ek – 6: MEB Anket Uygulama İzni	104

TABLÖLER LİSTESİ

Tablo 3.2.1 Örneklem Grubunu Oluşturan Öğrencilerin Cinsiyet, Yaş ve Sınıf Dağılımları	56
Tablo 3.5.1. EKÖ ve SABÖ Çarpıklık Basıklık Değerleri (N=484)	59
Tablo 4.1.1 SABÖ Toplam Puanı ve Alt Boyutlara Ait Minimum, Maksimum, Ortalama ve Standart Sapma Değerleri	61
Tablo 4.2.1 Enneagram Kişilik Tipleri ile Sosyal Ağ Bağımlılığı ve Alt Boyutları Arasındaki İlişkiye Ait Korelasyon Analizi Sonuçları	63
Tablo 4.3.1 Enneagram Kişilik Tiplerinin Sosyal Ağ Bağımlılığını Yordamasına İlişkin Regresyon Analizi Sonuçları	65
Tablo 4.4.1 Enneagram Kişilik Tiplerinin Sosyal Ağ Bağımlılığı “Dikkat Çekme” Alt Boyutunu Yordamasına İlişkin Regresyon Analizi Sonuçları	65
Tablo 4.4.2 Enneagram Kişilik Tiplerinin Sosyal Ağ Bağımlılığı “Duygu Durum Değişikliği” Alt Boyutunu Yordamasına İlişkin Regresyon Analizi Sonuçları	66
Tablo 4.4.3 Enneagram Kişilik Tiplerinin Sosyal Ağ Bağımlılığı “Geri Çekilme” Alt Boyutunu Yordamasına İlişkin Regresyon Analizi Sonuçları	66
Tablo 4.4.4 Enneagram Kişilik Tiplerinin Sosyal Ağ Bağımlılığı “Çatışma” Alt Boyutunu Yordamasına İlişkin Regresyon Analizi Sonuçları	67
Tablo 4.4.5 Enneagram Kişilik Tiplerinin Sosyal Ağ Bağımlılığı “Nüksetme” Alt Boyutunu Yordamasına İlişkin Regresyon Analizi Sonuçları	67
Tablo 4.5.1 Sosyal Ağ Bağımlılığı Toplam Puanı ve Alt Boyut Puanlarının Cinsiyete Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Bağımsız Grup t-Testi Sonuçları	68
Tablo 4.6.1 Örneklem Grubunu Oluşturan Öğrencilerin Günlük İnternette Bulunma Sürelerine Göre Sosyal Ağ Bağımlılığı Toplam Puanına Ait Ortalama ve Standart Sapma Değerleri	69

Tablo 4.6.2 Örneklem Grubunu Oluşturan Öğrencilerin Günlük İnternette Bulunma Sürelerine Göre Sosyal Ağ Bağımlılığı Toplam Puan Ortalamalarının Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan ANOVA Sonuçları	69
Tablo 4.6.3 Örneklem Grubunu Oluşturan Öğrencilerin Günlük İnternette Bulunma Sürelerine Göre Sosyal Ağ Bağımlılığı Toplam Puan Ortalamalarının Farklılaşmasına Ait Post-Hoc Analiz Sonuçları.....	71

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 2.5.1. Enneagram Sembolü ve Merkezler.....	20
Şekil 2.5.2 Horney'in Nevrotik Çözümleri ve Enneagram (Riso, 2003)	45
Şekil 2.5.3 Freudçu yapısal kavramlar ve Enneagram (Riso, 2003).....	46

KISALTMALAR VE SEMBOLLER

SABÖ	: Sosyal Ağ Bağımlılığı Ölçeği
EKÖ	: Enneagram Kişilik Ölçeği
DTMM	: Dokuz Tip Mizaç Modeli
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
Bkz.	:Bakınız

BÖLÜM I: GİRİŞ

1.1 Problem

İnternet her geçen gün hayatımızdaki yerini derinleştirmekte ve genişletmektedir. İnternetin, hayatımızda kapladığı alanın genişliği yönüyle ondan bağımsız faaliyet alanlarımızın kalmamasına, derinliği yönüyle ise algı biçimimiz ve ilgi alanlarımıza etki ettiği gözlemlenebilir. İnternetin en yaygın kullanım alanlarından birinin sosyal ağlar olduğu görülmektedir. TÜİK (2019) ve We are Social (datareportal.com, 2020) tarafından düzenli olarak tutulan istatistikler bunu daha net görmemizi sağlamaktadır. Sosyal ağların bu yayılma ve derinleşme çizgisi, birey ve topluma etkilerinin çeşitli boyutlarıyla incelenmesi ve anlaşılması ihtiyacını belirginleştirmiştir. Pazarlama, ekonomi gibi başlıklarda oluşturduğu fırsatların yanı sıra bağımlılık gibi sorun üreten taraflarının da araştırmacılar tarafından mercek altına alındığı bilinmektedir.

Sosyal ağ bağımlılığı; sosyal ağı, çeşitli nedenlerden ötürü bireylerin günlük programlarının önemli bir kısmını geçirecek düzeyde kullanması olarak tanımlanabilir (Aktan, 2018). Toplumun oldukça geniş bir kesimi sosyal ağ bağımlılığı konusundan etkilenebilmektedir. Ancak biyopsikososyal özellikleri çerçevesinde bağımlılığa yatkın olduğu bilinen gençler; sosyal medyayı hayatlarının merkezine alma ve bağımlılık düzeyine taşıma noktasında öncelikli risk grubu olarak görülmektedir (Chambers, Taylor ve Potenza, 2003). Araştırmacılar gençlerin sosyal ağları çok kullanması ve sosyal ağ bağımlılığında öncelikli risk grubu olmasının; teknoloji kullanımı ve adaptasyon yatkınlıkları (Prensky, 2001) ergenlik dönemi kimlik arayışları (Düşünceli, 2016; Düvenci, 2012) ve anne baba baskısı (Andreassen, 2015) gibi etkenlere bağlı olabileceğine işaret etmişlerdir.

Genel anlamda bağımlılık, etkileri toplumdan ekonomiye geniş etki alanlarına sahip olmakla beraber bireye özgü bir durumdur ve işleyişi bireysel özgünlükten bağımsız düşünülemez. Araştırmacılar kişilik özellikleri ve bağımlılık arasındaki yüksek ilişkiye sıklıkla değinmiş ve bu konuyu incelemişlerdir (Tutgun-Ünal, 2015). Alanyazın ışığında görüyoruz ki sosyal ağ bağımlılığı kişilik özellikleri ile karşılıklı ilişki içerisinde.

Nitekim yapılan bazı araştırmalarda sahip olunan kişilik özelliklerinden dışadönüklük, duygusal denge ve açıklık ile sosyal aē kullanımı arasında ilişki olduēu kaydedilmiştir (Ross vd., 2009). Bunun yanında diēer araştırmalarda narsistik kişilik özelliklerinin sosyal aē kullanımı üzerinde yapıcı bir etki gsterdiēi aktarılmıştır (Mehdizadeh, 2010).

Sosyal aē baēımlılıēı problemi ile ilişkisi incelenen kişilik özelliklerine baktıēımızda ie dönüklük-dışa dönüklük, nevrotiklik, narsistlik, zgven seviyesi ve beş faktör kişilik özellikleri gibi çeşitli deēiřkenler karşımıza çıkmaktadır (Blackwell vd., 2017; Gosling vd., 2011; McKenna ve Bargh, 2000; Yen vd., 2008). Bu zelliklerin yanı sıra; baēımlılık davranışları için kişilik temelli risk faktörü olarak ve geniş çapta keşfedilmiş bir yapı olarak drtselliēin raporlanması (Birkley ve Smith, 2011; Thomsen vd., 2018), sosyal aē baēımlılıēı konusunun bilinç dışı kişilik özellikleri etkilerinin de dikkate alınarak incelenmesi gerektiēi düşüncesini doēurmuřtur.

Psikoloji bilimi insan davranışlarını ve davranış üretme mekanizmalarını anlamak ve incelemek yolunda pek çok farklı kurama sahiptir (Schultz ve Schultz, 2001). Kiřiliēe yaklaşım kriterlerine göre ayırıcı özellik kuramları, psikodinamik kuramlar, ērenme kuramları, hümanistik ve varoluşçu kuramlar dikkati çekmektedir. Kiřiliēin oluşum süreçleri kadar çeşitli kriterler ıřıēında kategorizasyonu yapılarak üzerinde çalışmanın mümkün kılınması yönünde de yoēun şekilde çalışılmıştır. İnsanları kişilik özelliklerine göre gruptama ve anlama çabası ihtiyaçtan doēar ve M..4.yy’da kan gruplarına göre kişilik özelliklerini belirleme çalışmaları bu girişimin öncüllerinden olarak ele alınabilir. Günümüzde Freud, Horney, Jung gibi isimler tüm çalışma hayatlarını bu konuya adayarak yaygın şekilde kullanılan ve deēer gören kişilik kuramlarını ortaya çıkarmıştır. Kiřiliēi inceleyen modeller çerçevesinde son yıllarda kendini fark ettiren ve akademik alanda hızla ilgi odaēı haline gelen bir diēer model ise Enneagram modelidir (Subaş ve etin, 2017). Enneagram modeli; doēuřtan getirdiēimiz temel arayış ve korkularımız baēlamında gelişen dokuz farklı kişilik tipinin tanımlandıēı, dinamik bir kişilik tipolojisidir (Alexander ve Schnipke, 2020). Model kiřiliēi bilinçli-bilinç dışı boyutlarıyla ve saēlıklı-saēlıksız görünümleriyle bir bütün olarak ele alma kapasitesine sahiptir.

Schneider’in (1997) ifadesine göre; aēdař psikolojiye dâhil edilmiş eski bir manevi gelenek olan Enneagram, her biri kendi “temel özellik”, “fiksasyon”, “dikkatin yönelim

alanı”, “kaçınma tarzına” sahip olan dokuz kişilik türünü açıklar. Enneagram, kişisel gelişim ve iyileşme alanında iyi tanımlanmış yönergeler oluşturmada kişilik tipleri arasında benzersiz olarak değerlendirilmektedir. Bell (2018) ise kökleri antik dönemlere dayanan Enneagram’ın, Bolivyalı öğretim üyesi Oscar Ichazo’nun Şili’nin Santiago’daki Uygulamalı Psikoloji Enstitüsü’nde konuşmaya başlamasından sonra Batı kültüründe hızla popülerlik kazandığını ifade etmiştir. Bell (2018), son zamanlarda Enneagram’ı modern psikopatoloji alanından uzaklaştırıp onu “eski felsefelerle dayanan yarı mistik bir sistem” olarak etiketleyen 2013 CNN raporuna rağmen, bu modelin ilgi topladığını ve gerçekten organizasyonlara verimlilik, daha iyi sonuç ve aydınlanma getirme yeteneklerinin olup olmadığının yoğun şekilde araştırıldığını belirtmiştir.

Enneagram modelini dikkate değer yapan özelliklerinden birisi de kişilik tiplerinin stabil değil dinamik bir yapıya sahip olması ve her tipin davranış ve tutumlarında köken motivasyon ayrıştırması yapmaya dönük işlevsel yaklaşımıdır (Maitri, 2018). Bu yönüyle; Enneagram’ın aynı şartlarda ve düzeyde sosyal ağ bağımlılığına sahip bireyleri bağımlılık üretme nedenlerine göre ayrıştırabilmesine yardımcı olacağı düşünülmektedir. Başka bir deyişle; Enneagram Modeli sosyal ağ bağımlılık sorununa dair çözüm yollarının bireye özgü düzenlenmesi noktasında yol açıcı olabilir. Nitekim Enneagram kişilik tipleri ile alkol ve madde bağımlılığı gibi diğer bağımlılık türleri arasındaki ilişkilerin tespit edildiği araştırmalar mevcuttur (Schneider ve Schaeffer, 1997; Saeidi, Amiri, Ahmadi ve Komasi, 2019; Saeidi, Komasi, Amiri, Azizi ve Alikhani, 2020). Bu araştırmaların sonuçları; bağımlılıkla ilgili çalışmalarda kişilik özelliği olarak risk oluşturan grupların belirlenmesine ışık tutmuştur. Bu araştırmalara dayanarak; bağımlılık türlerinden biri olan sosyal ağ bağımlılığı ve Enneagram kişilik tipleri arasındaki ilişkinin irdelenmesinin araştırmaya değer bir konu olduğu düşünülmüştür. Yapılan alanyazın taramasında sözkonusu ilişkiyi sınamaya dönük doğrudan bir araştırmaya rastlanmamıştır.

Mevcut çalışmalara yeni bir bilgi birikimi katmak ve yeni bir bakış açısı kazandırmak amacıyla gençlerde Enneagram kişilik tiplerinin sosyal ağ bağımlılığını yordayıp yordamadığının incelenmesi bu araştırmanın konusunu oluşturmuştur.

1.2 Amaç

Bu araştırmanın amacı, Enneagram kişilik tiplerinin sosyal ağ bağımlılığını yordayıp yordamadığının incelenmesidir. Ayrıca araştırmada lise öğrencilerinin sosyal ağ bağımlılığı düzeylerinin çeşitli kişisel değişkenlere göre anlamlı biçimde farklılık gösterip göstermediğini incelemek amaçlanmıştır.

Bu amaçla araştırmada aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

1. Lise öğrencilerinin sosyal ağ bağımlılıkları ne düzeydedir?
2. Lise öğrencilerinin Enneagram kişilik tipleri ile sosyal ağ bağımlılığı düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
 - a. Lisesi öğrencilerinin Enneagram kişilik tipleri ile sosyal ağ bağımlılığı alt boyutları (Dikkat Çekme, Duygu Durum Değişikliği, Geri Çekilme Belirtileri, Çatışma ve Nüksetme) arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
3. Lise öğrencilerinin Enneagram kişilik tipleri sosyal ağ bağımlılıklarını anlamlı bir şekilde yordamakta mıdır?
 - a. Lise öğrencilerinin Enneagram kişilik tipleri sosyal ağ bağımlılığı alt boyutlarını (Dikkat Çekme, Duygu Durum Değişikliği, Geri Çekilme Belirtileri, Çatışma ve Nüksetme) anlamlı bir şekilde yordamakta mıdır?
4. Lise öğrencilerinin sosyal ağ bağımlılığı düzeyleri cinsiyete göre farklılık göstermekte midir?
5. Lise öğrencilerinin sosyal ağ bağımlılığı düzeyleri internette bulunma süresine göre farklılık göstermekte midir?

1.3 Araştırmanın Önemi

Alanyazın incelendiğinde; sosyal ağları kullanım amaçlarının kişilik yapısına göre farklılaştığını belirten çalışmalar olduğu dikkati çekmektedir (Levin ve Stokes, 1986). Alanyazında kişilik ile sosyal ağ kullanım düzeyi ve bunun sonucunda ortaya çıkan bağımlılık düzeyi genelde Beş Faktör Modeli ile açıklanmaktadır (Amichai-Hamburger ve Vinitzky, 2010; Correa vd., 2010). Ancak zamanla çalışmaların bu grupta ile sınırlandırılmasının diğer kişilik tipleri ile ilgili sağlıklı verilerin elde edilmesini

engellediği ve bu nedenle de diğer kişilik türlerinin de araştırmaya dahil edilmesi gerektiği sonucuna varılmıştır (MacCallum vd., 2002). Bu çalışma alanyazının bu yöndeki tavsiyesini dikkate alır niteliktedir. Araştırmada, sosyal ağ kullanım düzeyi ve bunun sonucunda ortaya çıkan bağımlılık düzeyi ile kişilik arasındaki ilişki Enneagram modeli üzerinden incelendiğinden alanyazının mevcut birikimine farklı kişilik özellikleri gruplarının da ele alınması bakımından katkıda bulunması umulmaktadır.

Sağlık alanında, odaktaki hastalık için sağlıklı ya da sağlıksız davranışların öngörülmesinde ve önleyici stratejilerin geliştirilmesinde davranış biçimleri ve kişilik özellikleri üzerine yapılan çalışmaların hayati önem taşıdığı vurgulanmaktadır (Komasi vd., 2016). Bu araştırmada sosyal ağ bağımlılığı ile Enneagram kişilik tipleri arasında bir ilişki olup olmadığı ve kişilik tiplerinin sosyal ağ bağımlılığını yordama gücüne sahip olup olmadığı incelenmiştir. Tespit edilen ilişki durumuna bağlı olarak; çalışmanın sosyal ağ bağımlılığına götüren davranış ve tutumların tespitine katkı sağlanması beklenmektedir. Enneagram kişilik tiplerinin sosyal ağ bağımlılığını yordayıcı gücünün belirlenmesi durumunda; sosyal ağ bağımlılığı risk gruplarının tespiti ve önleyici tedbirler almak ve müdahale programları oluşturmak mümkün olabilir.

Dürtüsellik araştırmacılar tarafından bağımlılık davranışları için kişilik temelli risk faktörü olarak ve geniş çapta keşfedilmiş bir yapı olarak raporlanmıştır (Birkley ve Smith, 2011; Thomsen vd., 2018). Enneagram modeli, bireylerin iç arzularını, bilinçli / bilinçsiz motivasyonlarını ve duygusal-algisal-davranışsal kalıplarını etkili bir şekilde belirleyebilir (Saeidi vd.,2020). Bu yönüyle; kişinin otomatik tepkilerini öngörme, bu tepkilerin altında yatan güdülerini açıklama çabası sayesinde bireyi bağımlılığa götüren süreçlerin daha iyi anlaşılmasını sağlayabilir.

Enneagramın; tipe özgü iyilik, esenlik ve güvenlik algısı tanımları üzerinden bağımlılık sorunuyla mücadele eden bireyler için kişiye özel çözüm önerileri üretme ve süreç planlaması yapılması noktasında katkılar sunması da umulmaktadır.

Enneagram kişilik tiplerinin sosyal ağ bağımlılığını yordayıp yordamadığını inceleyen doğrudan bir araştırma bulgusuna rastlanmaması nedeniyle bu araştırmadan elde edilen bulguların ileride yapılacak çalışmalar için yol açıcı olması beklenmektedir.

1.4 Sınırlılıklar

Araştırma:

- Lise öğrencilerinin kişilik özelliklerinin belirlenmesi, kişilik tipleri modellerinden Enneagram-9 Tip Mizaç Modeliyle sınırlıdır.
- Zaman açısından, 2019-2020 eğitim-öğretim yılı ile sınırlıdır.
- Örneklem, İstanbul ili Ataşehir ilçesindeki devlet liselerinde öğrenim görmekte olan 11 ve 12. sınıf öğrencileri ile sınırlıdır.

1.5 Sayıtlılar

Araştırmanın temel sayıtlıları şunlardır:

- Öğrencilerin ölçeklere samimi cevaplar verdiği varsayılmıştır.
- Örneklemin evreni temsil edici nitelikte olduğu varsayılmıştır.

1.6 Tanımlar

Sosyal ağ: Bireylerin diğer kişilerle iletişime geçmek, kendisi hakkında paylaşımlarda bulunmak, güven duygusu oluşturmak ve arkadaşlık kurmak gibi amaçlarına ulaşmak için kullanılan çeşitli medya ve iletişim teknolojileridir (Safko, 2010).

Sosyal ağ bağımlılığı: Bilişsel, duyuşsal ve davranışsal süreçler ile gelişerek kişinin hayatındaki özel, iş/akademik, sosyal alan gibi günlük yaşamının pek çok alanında meşguliyet, duygu durum düzenleme, tekrarlama ve çatışma gibi problemlere yol açan psikolojik bir sorundur (Tutgun-Ünal ve Deniz, 2016).

Mizaç: Doğuştan gelen, biyo-genetik kodlarla yapılandırılmış tutumlardır (Atkinson vd., 1999).

Kişilik: Sergilenen davranış ve tutumlar ile bunları etkileyen faktörlerin bütünüdür (Atkinson vd., 1999).

Enneagram: Kişinin doğuştan getirdiği temel arayış ve korkuları doğrultusunda geliştirdiği, olguları, kendisini ve diğerlerini algılama biçimini dokuz farklı tarzda tanımlayan bir kişilik tipolojisidir (Alexander ve Schnipke, 2020).

BÖLÜM II: ALAN YAZIN

2.1 Sosyal Ağlar

Sosyal ağ kavramı, kullanılmaya başladığı ilk günden beri başta akademisyenler olmak üzere son kullanıcılarında da iş dünyasının da sürekli ilgisini çeken konulardan biridir. Bu kavram, yeni iletişim biçimlerini ortaya çıkarmanın yanında, etkileşim özelliği bulunan ve paylaşım temelli bir ortamdır (Aktan, 2018).

Sosyal ağ, “sosyal” ve “ağ” olmak üzere iki temel sözcükten oluşmaktadır. Sosyal sözcüğü, bireyin toplumun diğer üyeleri ile iletişime geçerek aynı düşünceye sahip kişilerle bilgi, deneyim ve düşüncelerini karşılıklı güven esası içerisinde paylaşma ihtiyacına karşılık gelirken; ağ sözcüğü, söz konusu paylaşım konu olan içeriğin iletişim araçları ile aktarılmasına karşılık gelmektedir. Bu bağlamda sosyal ağ kavramı, bireylerin diğer kişilerle iletişime geçmek, güven duygusu oluşturmak ve arkadaşlık kurmak gibi amaçlarına ulaşmak için çeşitli medya ve iletişim teknolojilerinin kullanılması olarak tanımlanabilir (Safko, 2010).

Alanyazın incelendiğinde sosyal ağın aşağıdaki amaçları karşıladığı ifade edilebilir:

- Resim ve video gibi paylaşımlarda bulunulmasını sağlamak (Livingstone ve Brake, 2010),
- İnsanlarla iletişim kurmak (Agosto vd., 2012; Ahn, 2011; Boyd ve Ellison, 2007),
- Eğitim-öğretim süreçlerini yönetmek (Kocadere ve Aşkar, 2013; Sarsar vd., 2015),
- Bilgiye erişme kolaylığı sağlamak (Park ve Kim, 2013; Solmaz vd., 2013)
- Eğlence (Lin vd., 2013),
- Ders hazırlığı yapmak (Eren, 2014; Kindi ve Alhashmi, 2012),

Sosyal ağ, internet dünyasında en sık kullanılan alanlardan biridir. Bu alan, bireylerin herhangi bir özellik ayrımına (din, dil, kültür, cinsiyet ve coğrafya gibi) tabi olmadan zaman ve mekân gözetmeksizin faal olması ve paylaşım yapmasına olanak sağlar. Sosyal ağ aracılığıyla bireyler çift yönlü bir iletişim kurma imkânına sahiptir. Burada bireyler kendi hesaplarından istedikleri zaman bilgi alışverişinde ve video, foto gibi paylaşımlarda bulunurlar (Çiftçi, 2018). Diğer bir ifadeyle sosyal ağ, bireylerin birebir ve çift yönde

iletişim kurmalarına imkân sağlayan, bilginin elde edilmesini sağlayan, fotoğraf ve video gibi paylaşımların yapılmasını sağlayan yeni iletişim ortamlarından biridir (Atalay, 2014; Onat, 2010).

Boyd ve Ellison (2007) sosyal ağı internet tabanlı bir kamusal hizmet alanı olarak görmüşlerdir. Tüfekçi (2008) burada kullanıcıların birbirleri ile iletişime geçmek, birbirlerini tanımak, özel ve gizli içeriğe sahip paylaşımlarını arzu ettiği zamanda paylaşmak, diğer kullanıcıların duvarında paylaşımda bulunmak ve sosyal faaliyet düzenlemek gibi eylemlerde bulunduklarını ifade etmiştir. Kaplan ve Haenlein (2010) sosyal ağı, ideolojik ve teknolojik tabanlı olarak birtakım içeriklerin üretimi ve bu içeriklerin hedef kitleye aktarımını sağlayan Web 2.0 tabanlı uygulamalar şeklinde tanımlamışlardır. Bu uygulamalar içerisinde haber okumak, okunan haberi paylaşmak, bunlarla ilgili yorum yapmak gibi eylemler gerçekleşir. Kuss ve Griffiths (2011) sosyal ağı; Facebook, Twitter ve Instagram gibi ağlarda kullanıcıların kendine ait profil oluşturdıkları, burada fotoğraf, video gibi paylaşımlarda bulunduğu, gerçek hayattaki ortamı sanal aleme aktaran toplulukların genel adı olarak ele alır.

2.2 Bağımlılık ve Çeşitleri

Bağımlılık, bireyin sergilemiş olduğu davranışlar ve kullandığı nesneler üzerinde kontrolünü kaybetmesi ve nesne olmadan yaşayamamasıdır. Bu süreçte bireyin kullandığı nesne ve davranışları üzerinde iradesi devre dışı kalır ve kişi artık istemese de bu eylemi sürdürür (Eker, 2016). Kurtaran (2008)'a göre bağımlılık nesne veya maddelerin tedavi amacı dışında olacak şekilde süreklilik arz edecek düzeyde kullanılmasıdır. Burada birey bağımlısı olduğu nesneyi zihinsel açıdan inkâr etse de biyolojik olarak ihtiyaç duymaktadır. Tutgun-Ünal ve Deniz (2016)'e göre bağımlılık (özellikle madde bağımlılığında) durumunda kişi bağımlısı olduğu maddeyi bıraksa da organizma üzerinde derin etkiler ortaya çıkmaktadır. Sonuç olarak bağımlılık, her ne kadar insanlara ekonomik, maddi ve manevi açıdan fayda sağlamasa da ısrarla devam ettirilen fiziksel ve duygusal bir dürtü olarak tanımlanabilir.

Yapılan tanımlamalardan yola çıkarak bağımlılığın aşağıdaki özellikleri içerdii ifade edilebilir (Eker, 2016):

- Fiziksel, ruhsal ve ekonomik açıdan sorunlar ortaya çıkarmasına rağmen, bireyin bağımlısı olduğu nesneyi kullanmaya devam etmesi,
- Bireyin bağımlısı olduğu nesne üzerinde iradesini kaybetmesi,
- Bağımlılık oluşturan nesnenin kullanımının her geçen gün artması,
- Zamanın büyük çoğunluğunun bağımlısı olunan nesne ile geçirilmesi,
- Bırakıldığı veya aksatıldığı takdirde bireyde öfke ve saldırganlık davranışlarının artması,

Bağımlılık birey üzerinde fiziksel ve psikolojik olmak üzere birçok sorunu beraberinde getirmektedir. Bu sorunları şu şekilde sıralayabiliriz (Balak, 2016):

- Hareket eksikliği,
- Görme bozukluğu,
- Hayal görme,
- Stres hali,
- Duyguların kontrol edilememesi,
- Öğrenme güçlüğü,
- Ailevi sorunlar.

2.2.1 Madde Bağımlılığı

Madde bağımlılığı, Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) tarafından, insan vücuduna zararlı olan psikoaktif maddelerin zararlı ve tehlikeli kullanımı olarak tanımlanır (WHO | Substance abuse, t.y.). Madde bağımlılığında bireyin vücudu üzerindeki kontrolü devreden çıkar (Sulak, 2015). Her ne kadar günümüzde madde bağımlılığı denildiğinde esrar, alkol veya bonzai türü maddeler akla gelse de esasında çay ve kahve gibi içecekler de madde bağımlılığı oluşturabilmektedir (Hazar, 2011).

Madde bağımlılığında esas alınacak husus, bağımlılık yapan nesnenin alınmadığı veya dozajının az alındığı durumda kişide terleme, öfke ve duyguları yönetememe gibi sorunların ortaya çıkıp çıkmadığının tespit edilmesidir. Buna göre kullanıcıda söz konusu belirtilerin olmaması halinde “bağımlı” nitelemesinin yapılmasının doğru olmadığı ifade edilebilir (Taşkent, 2010). Bununla beraber “Türkiye Bağımlılıklarla Mücadele Eğitim Programı”nın (TBM) açıklamalarına göre aşağıdaki sorunların son 12 ay içerisinde görülmesi halinde bireyin bağımlı olduğu sonucuna ulaşılır (TBM, 2016):

- Bağımlısı olunan maddenin dozajının gün geçtikçe artırılması,
- Maddenin alınmadığı durumda kişide fiziksel ve ruhsal problemlerin ortaya çıkması,
- Maddenin terk edilmesinde gösterilen çabanın sürekli boşa çıkması,
- Madde kullanımından ötürü kişinin sosyal, mesleki ve kişisel faaliyetlerinin sona ermesi,

2.2.2 Eylemsel Bağımlılık

Davranışsal bağımlılık olarak da ifade edilen eylemsel bağımlılık; internet bağımlılığı, sosyal ağ bağımlılığı, dijital oyun bağımlılığı, seks veya alışveriş bağımlılığını içerisinde barındıran bağımlılık türüdür. Günümüzde maddesel bağımlılığın daha çok dile getirilmesinden kaynaklı olarak eylemsel bağımlılık arka planda kalmıştır. Yine de eylemsel bağımlılığın engellenmediği takdirde istenmeyen sorunlara yol açacağı unutulmamalıdır (Dinç, 2017; Özgen, 2016). Griffiths (2013)'e göre eylemsel bağımlılıkta kişi çatışma, duygu durum değişiklikleri, dikkat çekme ve yoksunluk hali içerisinde dir.

Maddesel bağımlılığın tersine eylemsel bağımlılıkta birey pasif olmanın yanı sıra aktif de olabilmektedir. Örneğin televizyon bağımlısı olan bir kişi pasif konumda bir bağımlı iken dijital oyun bağımlılığında aktif bir bağımlı olabilmektedir (Dinç, 2017).

Eylemsel bağımlılığı madde bağımlılığından ayıran diğer özellikler şunlardır (Has, 2015):

- Eylemsel bağımlılıkta bağımlı olan kişi, bu durumun farkındadır ve tedavi olmayı isteyebilmektedir. Buna karşın madde bağımlıları, bağımlılıklarını kabul etmezler.
- Eylemsel bağımlılıkta bireyde psikolojik sorunlar daha belirgindir.
- Eylemsel bağımlılıkta kişi tek bir eyleme veya davranışa bağımlı olmakta iken madde bağımlılığında birden fazla maddeye karşı bağımlı olunabilmektedir.

2.2.3 Sosyal Ağ Bağımlılığı

Bağımlılık, madde veya eylemle ilgili bireyin davranışlarını kontrol edememesi ve bu davranışları ortaya çıkardığı tüm olumsuzluklarına rağmen sürdürmesidir (Henderson, 2009). Buna göre gelişen internet teknolojisi ile insanlar bilgiye ulaşmak, yeni arkadaşlar

edinmek ve eğlenmek (oyun vb.) gibi birtakım amaçlarını internet yolu ile karşılama yoluna gitmiştir (De Zúñiga vd., 2009; Gil de Zúñiga vd., 2012). İnternetin olumlu özelliklerinin yanında olumsuz özelliklerinin de olduğu kaydedilmektedir. Gününün büyük bir kısmını internet başında geçirenler için bekleyen tehlike “bağımlılık” olgusudur. Nitekim birçok insan internet teknolojisi ile sosyal ağda saatlerini harcayarak genel anlamda internetin özelde de sosyal ağın birer esiri olmuştur. Özellikle son yıllarda yapılan araştırmalar neticesinde Facebook, Instagram, Youtube, Twitter ve benzeri diğer sosyal ağ platformlarında ergenler, ebeveyn ve öğretmen denetiminden uzak bir şekilde zamanlarının büyük bir çoğunluğunu geçirmektedir (Çiftçi, 2018). Bu durum azalmanın aksine zamanla birlikte daha da artış göstermektedir.

Çoğu sosyal ağ siteleri benmerkezci bir yapıya sahip olup bireyler üzerine yoğunlaşır (Boyd ve Ellison, 2007). Sosyal ağ sitelerinin bu yapısı internet bağımlılığının da habercisidir. Bu yapı aynı zamanda bağımlı davranışların sergilenmesinde ve medyanın aşırı düzeyde kullanılmasında önemli bir etkiye sahiptir (Kuss ve Griffiths, 2011).

Sosyal ağ bağımlılığında olduğu gibi davranışsal bağımlılık, biyopsikososyal açıdan da incelenir. Bu bağlamda, madde bağımlılığında olduğu gibi sosyal ağ bağımlılığında da duygu durum değişikliği, dikkat çekme, tolerans, geri çekilme, çatışma ve nüksetme gibi belirtiler, tanı kriterleri kapsamında değerlendirilmektedir (Griffiths, 2005; Kuss ve Griffiths, 2011).

Sosyal ağ bireylerin sosyal, kültürel ve siyasal hayatına etki eden önemli bir işleve sahiptir. Sosyal ağın günümüzde yoğun kullanım sebepleri, amaçları ve kullanım alanları bağımlılık ile olan ilişkisini incelemeyi gerekli kılmıştır (Babacan, 2016). Bağımlılıkla ilgili yapılan çalışmalarda bireylerde bağımlılık oluşturan türlerin oyun (Horzum, 2011), egzersiz (Yeltepe ve İkizler, 2007), cep telefonu bağımlılığı (Choliz, 2010), online seks bağımlılığı (Griffiths, 2012), internet bağımlılığı (Kandell, 1998) ve facebook bağımlılığının (Andreassen vd., 2012) olduğu aktarılmıştır. Bağımlılık, toplumdaki hareketlenmeye, düzene, kaosa ve medya aracının önemi ve toplumdaki yer edindiği konuma göre değişiklik gösterebilir. Burada medya aracının rolü yaşanan bağımlılıkta oldukça etkilidir (Işık ve Topbaş, 2015).

Günüç (2009)'e göre bireylerde sosyal ağ kullanım bağımlılığını ortaya çıkaran nedenler şu şekilde sıralanmıştır:

- Depresyon,
- Çekingenlik
- İletişim eksikliği,
- Karamsarlık,
- Gelecekle ilgili duyulan kaygı,

Xu ve Tan (2012)'a göre ise stresle birlikte yaşanan yalnızlık, bireylerin sosyal ağı yoğun bir şekilde kullanmasına sebebiyet vermektedir. Gül ve Diken (2018), Deniz ve Gürültü (2018) ile Diker ve Taşdelen'in (2017) yaptıkları araştırmada buna dikkat çekilmiştir. Diğer araştırmalarda da bireylerin evlerinden akıllı telefonlarını almadan çıktıkları zaman tedirgin oldukları, evlilik, arkadaşlık ve diğer sosyal ortamlarda kişilerin kendi aralarında iletişime geçmek yerine sosyal hesaplarında gezindikleri ve gece uyku öncesi son kez sosyal ağ hesaplarını kontrol ettikleri dile getirilmiştir (Gümüş, 2018; Özener vd., 2002).

Çiftçi (2018) ise sosyal ağ bağımlılığının kişide ürettiği sonuçları şu şekilde sıralamıştır:

- Sosyal ağ bağımlılığı ile kişiler günlük iş ve eylemlerini yapamaz hale gelir,
- Sosyal ilişkilerinde başarısızlığa uğrar,
- Akademik alanda yeteri kadar yetkin olamaz,
- Sanal ortamı bir müddet sonra gerçek zannetmeye başlar,
- Algı eksikliği ve dikkat dağınıklığı yaşar ve
- Son olarak vücudunda panik atak, stres ve öfke gibi birtakım fonksiyonel bozukluklar yaşar.

Bunun yanında sosyal ağ bağımlılığı ile kullanıcılarda uykunun kalitesizliği, zihnin aşırı meşgul olması, erişim isteğini önleyememe, internette bir öncekinden daha fazla zaman geçirmek ve erişimde olunmadığı zaman bir şeyleri arzulamak gibi birtakım istenmeyen olumsuzluklar gün yüzüne çıkar (Andreassen vd., 2012; Çam ve İşbulan, 2012; Dewald vd., 2010). Yapılan bir araştırmada da elektronik medya kullanımının bireylerin günlük hayatlarını olumsuz yönde etkilediği kaydedilmiştir (Brunborg vd., 2011). Kuss ve Griffiths (2011) yaptıkları araştırmada ise sosyal ağ bağımlılığı neticesinde bireylerin

gerçek yaşam alanındaki etkinliklerinde azalma olduğunu, akademik anlamda başarısızlıklar yaşandığını ve sosyal ilişki düzeylerinde düşüşler yaşandığını aktarmışlardır.

2.2.3.1 Sosyal Ağ Bağımlılığının Bileşenleri

Bağımlılıkla ilgili yapılan tanımlamalar incelendiğinde bağımlılığa esas olan davranışların sergilenmediği durumda kişilerde kaygı, stres ve huzursuzluk duyguları gün yüzüne çıkar (Öncel ve Tekin, 2016). Sosyal ağ bağımlılarında, internet sitesine sık sık girme, girilen sitelerde uzun süre vakit geçirme, siteleri kullanmada güçlü bir istek ortaya koyma ve tüm bunların sonucunda da sosyal ilişkilere yeterince vakit ayıramama gibi problemler ortaya çıkar (Andreassen ve Pallesen, 2014).

Her bağımlılık türünde olduğu gibi sosyal ağ bağımlılığı da dikkat çekme, ruh hali değişimi, tolerans, geri çekilme, çatışma ve nüksetme olmak üzere 6 ana bileşenden oluşmaktadır (American Psychiatric Association, 2013; World Health Organization, 1992). Griffiths (2005) bu alt boyutları şu şekilde tanımlamıştır:

- Dikkat çekme bileşeni, sosyal ağın kullanıcılarının sürekli gündeminde olması, duygu, düşünce ve davranışlarını yönlendirmesi durumunda ortaya çıkar. Çevrim dışı olunmadığı durumda dahi sosyal ağa girme hayali veya biran evvel sosyal ağa girme isteği bu kapsamda verilebilecek örneklerdir.
- Duygu durum değişikliği, kaçış stratejisi olarak kullanıcıların kötü duygulardan kurtulma amacıyla sosyal ağı kullanma isteğini kapsar. Kullanıcıların üzgün ve mutsuz olduğu bir durumda sosyal ağı kullanma isteği duyması duygu durum değişikliğini kapsar.
- Tolerans bileşeni, aynı etkinin elde edilmesi amacıyla sosyal ağda daha uzun süreli kalmayı ifade eder. Burada kişi her defasında bir öncekinden daha fazla sürede zaman geçirir.
- Geri çekilme belirtileri, sosyal ağa girilemediğinde karamsarlık ve asabiyet gibi olumsuz duyguların ortaya çıkmasıdır.
- Çatışma bileşeni, sosyal ağı yoğun bir şekilde kullananların sosyal çevresine ve sosyal aktivitelere yeterince zaman ayıramaması nedeniyle yaşadığı problemleri

kapsar. Örneğin; yoğun sosyal ağ kullanımı nedeniyle yaşanan uykusuzluk ve akademide başarısız olunması çatışmaya birer örnektir.

- Nüksetme bileşeni, kullanım düzeyini kontrol etme veya bırakma sürecinden sonra sosyal ağı yoğun şekilde kullanma yöneliminin tekrar ortaya çıkmasıdır. Yani kişi sosyal ağı kullanmayı bırakır bir müddet sonra tekrar kullanmaya başlar. Bu aşamadaki kullanım öncekilerden daha yoğundur.

2.2.3.2 Gençlerde Sosyal Ağ Bağımlılığı

Gençler zamanlarının büyük bir çoğunluğunu internette geçirmektedir (Çiftçi, 2018). Bu durum, gençlerin online ortamlarda otorite ve ebeveynlerin baskısını daha az hissetmelerinden kaynaklanmaktadır (Andreassen, 2015). Bunun yanında gençlerin yeni ortaya çıkan teknolojik gelişmeleri ve bu teknolojik ürünleri kullanmaya daha yatkın olması, interneti daha yoğun kullanmanın temel nedenleri olarak karşımıza çıkmaktadır (Prensky, 2001). Yen ve arkadaşlarının (2008) yaptıkları çalışmada gençlerin ergenlik dönemi nedeniyle çeşitli problemlerle karşılaşmasından ötürü interneti bir çıkış kapısı olarak gördüklerinden söz edilmiştir. Kendini tanıma ve bir kimlik arayışı içinde olan ergenler sosyal ağ kullanımını yaşamın merkezine almaktadır (Düvenci, 2012). Fotoğraf paylaşmak için Instagram'ı; video paylaşmak için Youtube; sosyal ağlara katılmak için de Facebook'u kullanması verilebilecek örneklerdendir. Ergenlik döneminde bireyler kendisiyle özdeşleştirebilecek grup veya topluluklara üye olmanın arayışı içerisinde. Bu arayış, ergenlerin sosyal medya bağımlılıklarının ortaya çıkışı açısından kritik bir değere sahiptir. Sosyal bir gruba ait olma isteği, ergenlik dönemi ve yetişkinlik döneminin gelişimi açısından önem teşkil eder. Düşük sosyal bağlılığı olan ergenler, kendilerini toplumdan dışlanmış hissettiklerinden ötürü bu eksikliği giderebilmek adına kendisiyle ilişki kurabileceği sosyal ortamlara akmaktadır. Bu durum zamanla bağımlılık derecesine ulaşmaktadır (Lee ve Robbins, 1995, 1998; Lee, 1997) .

Diğer bağımlılık çeşitlerinde olduğu gibi sosyal ağ bağımlılığında da kullanıcılarının güncel gelişmeleri kaçırma korkusu, özellikle gençlerde ve yetişkinlerde bağımlılık nedeni olarak ifade edilmektedir (Blackwell vd., 2017) .

Gençler ve sosyal ağ ile ilgili çalışmalar incelendiğinde genelde üç alanda yoğunlaşıldığı görülmektedir. Birinci alandaki araştırmalar sosyal ağın içeriğiyle ilgili iken ikinci alan sosyal ağda harcanan zamanla ilgilidir. Bu alanda araştırılan üçüncü konu ise, sosyal ağ

içeriği ve harcanan zamanın gençler üzerinde nasıl bir etkiye sahip olduğuyula ilgilidir (Demir, 2011). Örneğin; ödevlerini ve çeşitli araştırmaları yapması sosyal ağın içeriğiyle ilişkili çalışmalara verilebilecek örneklerdendir. Bunun yanında müzik dinlemek, film ve dizi izlemek de sosyal ağın içeriğiyle ilişkili konular arasında yer alır.

Yukarıdaki açıklamalardan yola çıkarak; sosyal ağ bağımlılığı açısından risk grubu olmaları nedeniyle lise dönemindeki genç bireyler bu araştırmanın örneklemini oluşturmuştur.

2.2.3.3 Sosyal Ağ Bağımlılığı ve Kişilik

Kişilik, bireyin kendisi hakkındaki zihinsel, ruhsal ve fizyolojik özellikleri ile ilgili nitelikleridir. Bu nitelikler doğrultusunda birey diğerlerinden farklı olarak iç ve dış çevresiyle ilişki kurar (Yelboğa, 2006). Kişiliği, bireyin kendine has duygu, düşünce ve davranışlarının bir araya gelmesi olarak da tanımlayabiliriz (Zel, 2011). Tezcan'a (1997) göre kişilik içgüdü, dürtü, eğilimler, kazanılmış deneyimler ve bedensel özelliklerin genel resmidir.

Birçok kuram ve kuramcı tarafından farklı şekillerde sınıflandırılan kişilik, bireye özgü bir değerdir. Öyle ki, bu alanda araştırmalar yapan psikologlar, kişilik farklılaşmasıyla birlikte öğrenme şekillerinin, yaşama bakış açısının ve insanlarla olan ilişkilerin her bir kişi için farklı düzeylerde olduğundan söz etmişlerdir. Burger (2006) bu farklılaşmada temelde iki yapının etkili olduğundan söz etmiştir. Buna göre birinci yapı tutarlı davranış örüntüleri iken ikinci yapı bireyin yaşam olayları, düşünceleri ve duygusal yapılanmalarını kapsar.

Sosyal ağ, kişinin kendini tanıtmaya imkânı sunması, özel bilgilerini sergileyebilmesi ve ideal bir yaşam göstergesi olarak algılandığından ötürü önemli bir işleve sahiptir (Buffardi ve Campbell, 2008). Nevrotik kişiliğe sahip kişilerin kendilerinin övülmesini sağlamak adına sosyal ağın bu özelliklerinden yararlandığı bilinir (Buffardi ve Campbell, 2008). Hatta bu kişilerin gün içerisinde ve yılda sosyal ağ platformlarından Facebook'u çok yoğun bir şekilde kullandıkları, nevrotik olmayan kişilere kıyasla sosyal ağ hesaplarını daha sıkı bir şekilde kontrol ettikleri ve buraları ziyaret ettikleri dile getirilmiştir (Mehdizadeh, 2010).

Levin ve Stokes (1986) bazı bireylerin kişilik yapıları doğrultusunda sosyal ağı sadece sosyal etkileşime geçmek amacıyla kullanırken bazı bireylerin daha çok bilgi edinmek amacıyla sosyal ağı kullandığını belirtmiştir. Alanyazında kişilik ile sosyal ağ kullanım düzeyi ve bunun sonucunda ortaya çıkan bağımlılık düzeyi genelde Beş Faktör Modeli ile açıklanmaktadır (Amichai-Hamburger ve Vinitzky, 2010; Correa vd., 2010). Modelde kişilik yapılanması “dışadönüklük, nevrozizm/duygusal denge, sorumluluk, yeniliklere/gelişime açıklık, uyumluluk” olmak üzere 5 boyutta incelenmektedir. Başlangıçta Beş Faktör Modeli baz alınarak yapılan araştırmalarda kişiler düşük ve yüksek kişilik özelliklerine göre iki sınıfta gruplandırılmış ve grupların sosyal ağ kullanım süreleri arasında karşılaştırmalar yapılmıştır. Ancak zamanla bu gruplamanın diğer kişilik tipleri ile ilgili sağlıklı verilerin elde edilmesini engellediği ve bu nedenle de diğer kişilik türlerinin de araştırmaya dahil edilmesi gerektiği sonucuna varılmıştır (MacCallum vd., 2002).

Kişilik ile sosyal ağ kullanımı arasındaki ilişkiyi araştıran çalışmalar iki temel yaklaşıma bölünmüş gibi görünmektedir. Bu yaklaşımlardan ilkinde, kişilik özellikleri bireylerin sosyal ağ ile ilişkisini motive edici bir role sahiptir. Bu nedenle de sosyal ağda sergilenen davranışları şekillendirir. Örneğin; dışadönük kişiliğe sahip kullanıcılar bu özelliğinden ötürü sosyal ağdaki arkadaşlık ilişkilerini sürdürmeyi istemekte, buna karşın içedönük kişiliğe sahip kullanıcılar bu ilişkiyi sürdürmekten hoşnut olmamaktadır (Hojat, 1982). Gerçek hayattaki kişiliğin sosyal ağ ortamına doğrudan aktarıldığını düşünen bu yaklaşıma göre; internet ve sosyal ağın daha çok dışadönük kişilere hitap ettiği, onlar tarafından daha çok kullanıldığı ve bunun sonucunda da daha çok kişiyle arkadaşlık geliştirdikleri varsayılır (Kraut vd., 2002).

Kişilik ve sosyal ağ arasındaki ilişkiyi inceleyen bir diğer yaklaşım ise; kişilik özelliklerinin ya da çevresel şartların doğurduğu ihtiyaçlarını giderememe durumunun sosyal ağlar üzerinden telafi edilmeye çalışıldığı görüşünü benimser. Bu yaklaşıma göre; sosyal ağ kullanımının dışadönük kişilikli bireylerden ziyade içedönük kişilere daha çok hitap ettiği varsayılır (McKenna ve Bargh, 2000). Derlega ve arkadaşları (1993) ile Pennebaker (1989)’a göre bunun nedeni içedönük kişilerin sosyal ağda tanınırlığın ve kullanıcıların kimliklerini saklayabilmelerinin diğer kullanıcılar tarafından dalga geçilme, alay ve reddedilme korkularını azaltmasıdır. Bundan ötürü de bu tür kişiler sosyal ağ ortamlarında kendilerini daha fazla açabilmektedir.

2.3 Kişilik ve Mizaç

Kişilik ve mizaç kavramları, geçmişten günümüze birçok toplum ve aydın kişiler tarafından insan davranışlarını anlamak ve açıklamak amacıyla araştırılmıştır. Özellikle Hipokrat ve Galen'den sonra kişilik ve mizacı açıklayan pek çok kuram geliştirilmiş, bunların sonucunda da farklı kişilik ve mizaç sınıflandırılmaları yapılmıştır (Clark, 2005). Örneğin; Hipokrat M. Ö. 4. Yüzyılda beden kimyasının mizacı etkileyen önemli bir unsur olduğunu vurgulayarak mizacı neşeli, soğukkanlı, kızgın ve melankolik olmak üzere 4 sınıfa ayırmıştır (Zel, 2011).

Mizaç ve kişilikle ilgili her ne kadar farklı sınıflandırmalar yapılsa da alinyazında bu iki kavramın birbirlerinin yerine kullanıldığına da rastlanır. Ancak bu iki kavram birbirinden farklı anlamları içerisinde barındırmaktadır. Nitekim kişilik, sergilenen davranış ve tutumlar ile bunları etkileyen faktörlerin bütününe kapsarken mizaç doğuştan gelen, biyo-genetik kodlarla yapılandırılmış tutumlar olarak tanımlanır (Atkinson vd., 1999; Goodwin ve Jamison, 2007).

Psikoloji biliminde “kişilik” ve “mizaç” üzerine aydınlanma dönemiyle başlayarak günümüze değin birçok kuram ortaya atılmıştır. Bunlar arasında en çok kabul görenler Freud'un “psikanalitik” kuramı, Cattell ve Norton'un “özellikler” kuramı ve Maslow ve Rogers'ın “benlik” kuramı ve Erikson ve Jung'un “sosyo-psikolojik” kuramıdır (İnanç ve Yerlikaya, 2015). Bu kuramların genel olarak üzerinde anlaşıldığı nokta, kişiliğin insanın zihinsel, duygusal, fiziksel ve sosyal özelliklerinin toplamından oluştuğu ve kişiliğin sürekli bir şekilde değişim gösterdiğidir (Ewen, 2014).

Mizaç ve kişilikle ilgili ortaya atılan bir diğer kuram ise Allport'ın “ayırıcı özellik” modelidir. Modele göre, kişiler farklı durumlar karşısında benzer davranışlar ortaya koyabilmektedir ve ayırıcı özellikler temel olarak kategorik ve boyutsal olmak üzere iki ana kısımda değerlendirilmektedir (Taymur ve Türkçapar, 2012). Kategorik yaklaşımda, ayırıcı özellikler “var” veya “yok” tarzında değerlendirilmekte olup burada benzer cevabı verenler aynı grup içerisine konumlandırılır. Yani verilen cevaplar doğrultusunda kaç insan tipi olduğu ve bireyin hangi tip içerisinde yer aldığı tespit edilir. Boyutsal yaklaşımda, kişinin ayırıcı özelliklerin her birine hangi oranda sahip olduğu ve kişinin iki uçtan hangisine daha yakın olduğu belirlenir (Burger, 2006).

Allport'un kategorik ve boyutsal sınıflaması gibi günümüzde Beş Faktör Kişilik Modeli (Costa ve McCrae, 1990), Yedi Faktörlü Psikobiyolojik Kişilik Modeli (Cloninger vd., 1993) boyutsal yaklaşım grubunda yer alır. Buna karşın; Akiskal'ın (1987) beş kategoriden oluşan Afektif Mizaç Modeli (AMM), Myers-Briggs'in Kişilik Modeli ve ilk olarak batı dünyası ile Gurdjieff'in tanıştırdığı Enneagram Kişilik Modeli ise kategorik yaklaşım grubunda yer alır.

Bu araştırmada sosyal ağ bağımlılığı kişilik özellikleri bağlamında incelenirken yukarıda adı geçen kişilik modellerinden Enneagram Kişilik Modeli temel alındığından aşağıda bu modelle ilgili açıklamalara yer verilmiştir.

2.4 Enneagram

2.4.1 Akademik Dünya ve Enneagramın Çalışma Alanları

Bell (2018)'in ifade ettiği gibi; köken olarak eski olan Enneagram bilgisi; Batı kültüründe Bolivyalı öğretim üyesi Oscar Ichazo'nun, Şili'nin Santiago'daki Uygulamalı Psikoloji Enstitüsü'nde konuşmaya başlamasından sonra hızla popülerlik kazanmıştır. Son zamanlarda Enneagram'ı modern psikopatoloji alanından uzaklaştırıp “eski felsefelere dayanan yarı mistik bir sistem” olarak etiketleyen 2013 CNN raporuna rağmen bu model ilgi kazanarak işlevsel bir model olma yolunda ilerlemiştir (Bell, 2018). Pek çok farklı alandan bilim insanları, insanı/bireyi anlamaya duydukları ihtiyaç noktasında Enneagramın katkı sağlayıp sağlayamayacağını merak etmiş, çeşitli sorularla bu yeni aracı mercek altına almışlardır.

Akademik anlamda çalışılabilmesi için duyulan ihtiyaçtan dolayı ilk çalışmalar psikometrik araçlar geliştirme ve geçerlik güvenirlik çalışmalarına yönelmiştir (Zinkle, 1975; Randall, 1979, Wagner ve Walker, 1983; Warling, 1996). Ülkemizde yakın tarihli olarak hazırlanan, bilimsel yöntemlerle analizleri tamamlanmış çok sayıda ölçeğe ulaşmak mümkündür (Subaş ve Çetin, 2017; Taştan, 2019; Yılmaz vd., 2014; Yılmaz vd., 2018). Günümüzde farklı alanlardan Enneagramı kullanarak araştırma soruları üreten örneklerle yer verecek olursak ilk karşımıza çıkanların insan kaynakları, pazarlama ve şirket yönetimi gibi birbirine yakın alanlar olduğu görülmektedir. Sutton ve arkadaşları 2013 “European Management Journal” da yer alan “Kişilik Tipleri ve İşle İlgili Sonuçlar:

Enneagram Modelinin Keşif Uygulaması” başlıklı yayınlarında kayda değer sonuçlara ulaşmışlardır. Araştırmacılar üç farklı kişilik modeli için aynı yöntemle grubu değerlendirmişlerdir. Enneagram tiplerinin kişilik özellikleri, değerler ve motivasyonlar için farklı profiller üretmekle beraber, iş-ilişkili değişkenleri diğer modeller kadar iyi şekilde öngördüğünü raporlamışlardır ve Enneagram tipolojisinin işyerindeki bireysel davranışları anlamak için bütüncül bir yaklaşım sağladığı sonucuna varmışlardır.

Kamineneni (2005)’nin “The American Academy of Business Journal”da yer alan “Psikografik Segmentasyonun Bir Sonraki Aşaması: Enneagram Kullanımı” başlıklı yayınında Enneagram ile stratejik yönetim ve insan kaynakları geliştirmede giderek artan uygulama alanları olduğu belirtilmiştir. Kendi çalışmaları sonucunda ise pazarlama alanında Enneagram’ın teşhis ve tahmin gücünü sadece uzmanların kullanmalarını uygun bulduklarını ve Enneagram’ın pazarlama amacıyla benimsenmesi için daha fazla kavramsal gelişim ve ampirik analiz gerektireceğini belirtmişlerdir. Bu alanda alanyazında çok sayıda araştırmaya ulaşmak mümkündür (Altan, 2017; Andre, 2015; Keskin ve Gündüz, 2018; Tippins ve Brent, 2010).

Bunun dışında konunun doğası gereği psikoloji, danışmanlık hizmetleri, çift ve bireysel terapi, bağımlılık gibi alanlarda da Enneagramın ilgi çektiği görülmektedir (Alexander ve Schnipke, 2020; Arthur, 2008; Baron ve Wagele, 1995; Bland, 2010; Kang, 2015; Matise, 2019; Newgent vd., 2002; Saeidi vd., 2020; Schneider ve Schaeffer, 1997; Stevens, 2011; Yılmaz vd., 2016, 2017). Ayrıca, eğitim (Esgin ve Aca, 2016; Koch, 2018; Levine, 1999; Luckcock, 2007; Na vd., 2012), sosyal bilimler (Wolf, 1992), tasarım (Pesen, 2015), dil ve sanat (Bell, 2018), tıp (Carlton, 2000; Komasi vd., 2016) gibi alanlardan dünyanın farklı bölgelerinden araştırmacıların da Enneagram’a ilgi duydukları görülmektedir.

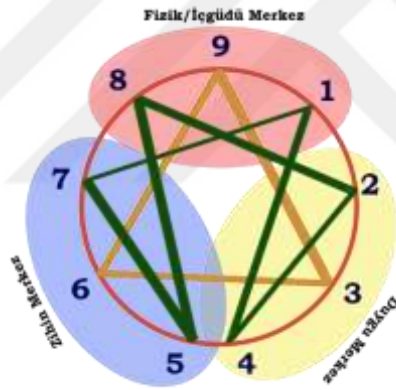
2.4.2 Enneagram Sistem İşleyişi ve Dinamikleri

2.4.3 Enneagramın Yapısı

İnsana bir bütün olarak yaklaşan Enneagram modelinde insanın “duygu, zihin ve içgüdü” olmak üzere üç merkezden oluştuğu ve her bir merkezde üç kişilik tipinin olduğu varsayılır (Palmer, 2010; Riso ve Hudson, 1999). Enneagram modelinde yer alan insanın üç merkezi farklı teorilerde farklı şekillerde isimlendirilmiştir. Örneğin; Transaksiyonel modelde insanın üç merkezi, “ebeveyn ego durumu, yetişkin ego durumu ve çocuk ego

durumu” olarak isimlendirilmişken (Berne, 1961), FİRO (Fundamental Interpersonal Relations Orientation)’da bunlar “duygusallık, içirme ve kontrol” (Schultz ve Schultz, 2001); Psikanaliz Kuramı’nda süpereo, ego ve id olarak adlandırılmıştır (Freud, 2015).

Toplam 9 kişilik tipinin yer aldığı Enneagram modelinde 3’lü merkezler, kanat etkileri, ayrışma-bütünleşme yönleri, sağlık seviyeleri ve alt tiplerden oluşan ve tüm bu birimlerin karşılıklı etkileşimine dayanan, süreç odaklı, çok dinamik bir sistem işleyişi vardır (Palmer, 2010; Riso ve Hudson, 2009). Bu sistem işleyişi hayat serüveni içerisinde kendi kuralları doğrultusunda bireylerde özgün kişilik ve karakter görünümünü açığa çıkarmaktadır (Maitri, 2018). Şekil 1’de görülen Enneagram sembolü bir iç üçgen ve bir altıgenden oluşur. İçine yerleştirilen daireyi 9 parçaya bölen her bir nokta bir tipi temsil etmektedir (Palmer, 2010).

Şekil 2.4.1. Enneagram Sembolü ve Merkezler (Acarkan, 2019)

Enneagram geliştiricileri 1’in 3’e bölünmesi ile oluşan $1 \div 3 = 0,333...$ ve 1’in 7’ye bölünmesi ile oluşan $1 \div 7 = 142857142857...$ ’yi vermesinin sistemin kilit değerleriyle örtüşüyor olmasından önemli varoluşsal anlamlar çıkarırlar. Enneagram sembolünün hayatta var olan sürekli devinimin bir sembolü olduğunu ve bir olayın ömrünün, gelişim sürecinin aktif ve pasif yönlerini açıkladığını ifade etmektedirler (Palmer, 2010).

2.4.4 Merkezler/Üçlüler

Merkezler; insan zekâsının üç ana unsurdan oluşmasına bağlı olarak ortaya çıkmıştır (Riso ve Hudson, 2009). Şekil-1’de enneagram sembolü üzerinde tiplerin merkezlere dağılımı gösterilmiştir. Üçlüler olarak da anılan bu üç merkezin her birinde üçer tip yer almaktadır. Kişinin dünyaya yaklaşımındaki en temel avantaj ve dezavantajlar merkezlerinden gelmektedir. Kişide merkezlerin hepsi aynı anda işlemektedir. Birisinin tetiklenmesi ile diğer iki merkezin yanıt ve savunmaları aynı anda harekete geçerek benliğin yerini korumaya çalışır. Herhangi bir merkezin yanıtı ise diğer ikisini ayaklandırır (Riso ve Hudson, 2009).

Aynı merkezde yer alan tiplerin kişilik yapıları aynı önemli özellik ve konulardan oluşmaktadır. “Fizik/İçgüdü Merkez” de yer alan 8-9-1 tiplerinin içgüdüsel enerjileri ile yani hayatiyet ve yaşam konuları ile temas başlıca konularıdır. “Duygu Merkezinde” yer alan 2-3-4 tiplerinin varlıkları ve yükümlülükleri kalp konuları ile ilgilidir. Bu tipler kimlik ve değer araştırması içindedirler. “Zihin Merkezinde” yer alan 5-6-7 tiplerinin odağı iç kılavuz ve destek bulmak ile ilgilidir. Bu tipler karar vermede ve geleceğe yönelmede zorlanırlar (Riso ve Hudson, 2009).

2.4.5 Kanat Etkisi

Her tipin komşu üzerine farklı baskınlık seviyelerinde etki etmesi olasıdır ve bu etkiye kanat etkisi denir (Palmer, 2010). Yani kanat etkisi; bir tipin komşularından (birinden özellikle) etkilenecek, baskınlık derecesine göre onun özelliklerinden de taşınması anlamına gelir.

Temel kişilik tipi bireyin kişiliğine tamamen hâkimdir. Kanat ise onu tamamlar ve kişiliğin bütününe önemli ve bazen de çelişkili özellikler katar. Kanat bütün kişiliğin "ikinci yönüdür" ve kendimizi ya da başka birini tanımak için onu dikkate almanız gerektiği belirtilmektedir (Riso, 2003).

2.4.6 Stres ve Güvenlik Noktaları/Bütünleşme ve Çözülme Yönleri

Çözülme-Bütünleşme yönleri; baskı altında olduğumuzda veya güvende ve rahat olduğumuzda ortaya çıkan farklı bir tipin özellikleridir. Enneagram sembolü üzerindeki sayılar belli bir sırada birbirine bağlıdır. Genellikle sembol üzerinde çözülme yönünde

ilerleyen oklar ile gösterilir. Çözölme yönü ilerleyişi altıgönde 1-4-2-8-5-7-1 ve iç üçgönde 9-6-3-9 yönündedir; bütünleşme yönü ise bunun tersidir (Palmer, 2010).

Bu yönler sistemin psikolojik gelişim ve gerilemeleri açıklayan kavramlarıdır. Birey bütünleşme yönünde ilerledikçe sağlık ve bireyselliğinin farkına varma, kendisi olma yönünde gelişim göstermiş olur. Çözölme yönünde ilerledikçe ise sağlığın bozulması ve nevroza doğru yol alır. Yani psikolojik sağlığımız daha iyi oldukça veya bozuldukça sembol üzerindeki çizgilerin gösterdiği gibi temel kişilik tipimizden uzaklaşarak farklı yönlerde hareket ederiz. Bir tip kendisiyle bütünleştiğinde, bütünleşme yönündeki tipin sağlıklı özelliklerini kazanır. Psikolojik sağlığı bozulduğunda ise çözölme yönündeki tipin sağlıklı özelliklerini gösterir (Riso, 2003).

2.4.7 Gelişim Seviyeleri

Dokuz kişilik tipi statik bir yapı değildir; psikolojik gelişim ve gerilemeye imkân sunacak şekilde dinamik bir yapıdadır. Gelişim seviyeleri; her kişilik tipinde sağlıklı, normal ve sağlıklı olmak üzere üçer basamaklı üç grup olarak yer almaktadır (Riso, 2003). Riso ve Hudson (2009) bunu “kişilik özellikleri cetveli” üzerinde açıklayarak kişiliğin gelişim seviyesine göre çözölme ve bütünleşmeye ulaşmasını daha anlaşılır kılmaya çalışmıştır. Gelişim seviyeleri her tipin iç-yapısının özellikler, savunmalar, kişiler arası davranışlar, tutumlar ve daha birçok karmaşık niteliğin oluşturduğu kavramsal iskeletinin ismidir. Teorik olarak her seviye ait olduğu tarzın ayrılmaz parçasıdır. İnsanların çoğu bir seviyenin durağan bir örneği değildir, “Bölünmez Bütünün” içinde aşağı yukarı hareket ederek bazen nevroza düşerler, bazen de sağlığa ve bütünleşmeye doğru ilerlerler. Bu hareket sırasında değişik özellikler ve savunma işleyişleri belirir, bunlar var olanlarla birleşerek bireyin karmaşık hallerini oluşturur (Riso ve Hudson, 2009).

Seviyeleri göz önüne almadan tarzlar hakkında genelleme yapmak olanaksızdır, çünkü her tarzın içinde sağlık seviyesi düşüp bozuldukça birçok özellik tam tersine dönüşür. Tarzlar hakkında söylenecek her şey seviyeye bağlıdır. (Riso ve Hudson, 2009). İnsanlar kendi tarzlarının seviyeleri arasında değişik yerlerde olabildikleri için tek bir özelliğin o tarz için her zaman geçerli olması söz konusu değildir. Her tarz, birbiri ile ilişkili yüzlerce özellik ve güdüden oluşan bölünmez bir bütüne sahiptir. Her seviyede var olan birbirine geçmiş korkular, arzular ve diğer özellikler yığını, birbiri ile ilişkili psikolojik yapı ve savunma iç sarmalını şekillendirir; bu da tarzı oluşturur. Diğer bir deyişle, her kişilik tarzı

“Dokuz Seviye”nin toplamıdır. Sonuç olarak kişilik tarzını birkaç özelliğe bakarak saptamak doğru değildir, çünkü bir tarza has davranışların tümü her “Gelişme Seviyesinde” değişir (Riso ve Hudson, 2009).

2.4.8 Alt Tipler

Alt tipler; “Kendini Koruma”, “Yakın İlişki” ve “Sosyal” olmak üzere her tip içinde üç farklı alt tür olarak yer almaktadırlar. “Kendini koruma” alt tipi hayatta kalmaya odaklanır, alt tipler arasında en utangaç, en zayıf, en içine kapanık olanıdır ve enerjileri ancak kendilerine yetecek kadardır. “Yakın ilişki” alt tipindekiler bire-bir ilişkilere odaklanır, yoğun bir enerjisi vardır ve kişi fiksasyonuna neredeyse tamamen gömülmüş durumdadır. “Sosyal” alt tip gruba odaklanır, alt tiplerin içinde en ılımlı olanıdır ve diğer alt tiplere oranla daha cana yakın, sosyal ve girişkendir (Palmer, 2010).

2.4.9 Dokuz Enneagram Tipi ve Yönelimleri

Enneagram tipleri isimlendirmelerinde hafızada kalıcılığı arttırmak ve ilgi uyandırmak için her tipin baskın kişilik özelliklerinden birisi ile isimlendirmeye gidildiği görülmektedir. Sistemin en bilinen araştırmacılarından olan Riso ve Hudson (2009) genellikle “Reformcu, Yardımcı, Başaran, Bireyci, Araştırmacı, Sadık, Hevesli, Meydan Okuyan, Barışçı” isimlerini kullanırlar. Bir diğer önemli Enneagram araştırmacısı olan Helen Palmer (2010) Mükemmeliyetçi, Sitemkâr verici, Başaran, Traji-Romantik, Gözlemci, Sadık Sorgulayıcı, Ehl-i Keyf, Reis, Barışçı” isimlerini tercih etmektedir ve bu tercih diğer araştırmacılar da farklılık gösterebilmektedir. Bu isimlendirmeler sistem içinde yerleşik olmayıp araştırmacının yaklaşım ve tercihiye göre söz konusu tipin baskın olumlu özelliğinden, baskın olumsuz özelliğinden, kaçınmasından ya da savunmasından belirlenebilir. Acarkan ve Özdemir’in (2014) yaklaşımı ise, algısal sınırlandırmalar üretmekten uzak kalabilmek için sadece mizaç numaraları üzerinden isimlendirme yapılması şeklinde olmuştur. Bu çalışmada Acarkan ve Özdemir’in (2014) yaklaşımı temel alınmakla beraber; modele uzak kişilerce konunun kolay anlaşılması ve kullanılan ölçeklerle uyum gözetilerek Subaş ve Çetin (2017)’nin isim tercihleri ilgili yerlerde parantez içerisinde verilmiştir. Merkezlere göre dağılımı ile bu isimlendirmeler şu şekildedir:

- Duygu Merkezinde: Tip 2-Yardımcı, Tip 3-Başaran, Tip 4-Özgün;

- Zihin Merkezinde: Tip 5-Gözlemci, Tip 6-Sorgulayan, Tip 7-Maceracı;
- İçgüdü merkezinde: Tip 8-Reis, Tip 9-Uzlaşmacı, Tip 1-Mükemmeliyetçi.

2.4.9.1 Tip 1-Mükemmeliyetçi

Alanyazında Tip 1'in "Mükemmeliyetçi" (Palmer, 2010), "Reformcu" (Riso ve Hudson, 2009), "Kusursuzluğu Arayan" (Yılmaz ve Ünal, 2015) gibi isimlerle anıldığı görülmektedir.

2.4.9.1.1 Motivasyonlar ve İlk Bakış

"TEMEL KORKUSU: '*Kötü*', bozuk, şeytani, ahlaksız olmak,

TEMEL TUTKUSU: *İyi, erdemli ve dengeli olmak, tutarlılığa ve bütünlüğe sahip olmak,*

SÜPEREGO MESAJI: '*Eğer doğru olanı yaparsan iyi olursun.*' " (Riso ve Hudson, 1999, s. 99)

Doğru eylem ve kusursuzluğu arayan Tip 1'lerde; hayata idealist yaklaştıkları için prensipli, adalete duyarlı, ilke odaklı, kuralcı, gelişimci, disiplinli, yanlışlara duyarlı, sorumluluklarında çok hassas, gerekli olanı yapan, esnek olmayan, reformist-muhafazakâr olma özellikleri gelişmiştir. Mükemmeliyete yönelimli davranma güdülerini nedeniyle de ahlakçı, nesnel, titiz, suçlayan/kızan, düzenli, düzelten, yargılayıcı, düzen kuran/koruyan, kontrollü, kontrolcü, eleştirel, detaycı, gergin, süreklilik isteyen, hatalara tahammülsüz olma özellikleri gelişmiştir. Davranışlarında tutarlı ve akılcı olma yaklaşımları nedeniyle standardize eden, mantıkçı- rasyonel, kıyaslayan, sistematize eden, tanımlayan/sınıflayan, tutarlı olmaya çalışan, planlayan, neden-sonuç ilişkisi kuran, yanlışlayan – doğrulayan, kategorize eden, metod- yöntem belirleyen, düşünerek davranan, ölçülü hareket eden, netlik arayan kişi olma özellikleri gelişmiştir (Acarkan, 2016).

Palmer (2010) Tip 1'lerin dikkat etmesi gereken konulara değinirken ilk olarak öfkelerinin ve başkaları hakkındaki olumsuz yargılarının kaynağında kişisel gereksinimlerin karşılanmamasının yattığını belirterek, gerçek gereksinimlerinin farkına varmaları ve bu yönde hareket etmek için çaba sarf etmeleri önerisinde bulunmuştur.

2.4.9.1.2 Temel Stres ve Sıkıntı Nedenleri

Acarkan (2016)'nın sıraladığı Tip 1'lerin stres ve sıkıntı nedenlerinden bazıları şunlardır:

- Muhataplarının akılcı ve objektif olmaması ve bunda ısrar etmeleri,
- Etik ahlaki ölçülerin önemslenmemesi ve bunların aksine hareket edilmesi,
- Hata ve eksiklerin bir türlü giderilmemesi ve kendilerinin bu durumu değiştirememeleri,
- Mükemmel olamayacağı umutsuzluğuna kapılmaları durumlarında stres yaşarlar.

2.4.9.1.3 Tip 1'in (Mükemmeliyetçi) Bölünmez Bütününün Sağlık Seviyelerinde Akışı

Tip 1'ler insancıl bilgelikten, vicdanlı akılcılıktan ve ilkeli sorumluluktan zorlanmış idealistliğe, öz kontrollü düzenliliğe ve yargılayıcı kusursuzluğa, daha sonra da kendini üstün gören hoşgörüsüzlüğe, takıntılı zorlamaya (obsesif-kompulsif) ve en sonunda kendini ve başkalarını acımasızca cezalandırmaya doğru çökerler (Riso ve Hudson, 2009).

2.4.9.1.4 Kanatlar

Tip 1'in 9 kanadının karakter özellikleri birbirlerini destekler. Tip 1'lerin kişisellikten uzak yaklaşımları ve Tip 9'ların yalıtımları kişisel olan her şeyi davranışlarından çıkararak insanlara soyut konularda vaaz vermelerine neden olur. Duygularını bastırmışlardır. İnsan doğasına ve isteklerine kayıtsızdırlar. Düşünce dünyaları kategorilere bölünmüştür. Bu alt grubun sağlıklı insanları fikirlerini asla değiştirmedikleri için onlara duygusal ve entelektüel yönden ulaşmak çok zordur (Riso, 2003). İdealisttirler ancak ideallerini gerçekleştirmek için atılması gereken adımlara o kadar yönelmezler. Başkalarını idealleri yönünde ikna etmektense iyi bir örnek olmayı tercih ederler (Acarkan, 2016; Yılmaz ve Ünal, 2015).

Tip 1'in kişilik özellikleriyle 2 kanadının kişilik özellikleri -ortalama düzeyde- (Acarkan, 2016) bir dereceye kadar birbirleriyle çatışırlar. 2 kanadı Tip 1'in haşın ve yargılayıcı tavırlarını yumuşatır. Sadece dürüst değil iyi niyetli de olduklarına inanırlar. Soyut kavramlar yerine insanlara önem verdikleri için 9 kanadına sahip olan Tip 1'lere göre azarlamaya daha eğilimlidirler. İnsanlar “önerilerine” uymadıklarında öfkelenirler.

Ancak alıngandırlar ve ideallerinin, motivasyonlarının veya yaşamlarının sorgulanmasından hoşlanmazlar (Riso, 2003). Yanlılık ve eksikliklere karşı duydukları kızgınlık 2 mizacının kanat etkisinden gelen duygusal kırgınlık ve alınganlıkla birleşerek daha da güçlü bir şekilde sergilenir (Acarkan, 2016).

2.4.9.2 Tip 2- Yardımcı

Alanyazında “Sitemkâr verici” (Palmer, 2010), “Yardımcı” (Riso ve Hudson, 2009), “Duyguları Hissetmeyi Arayan” (Yılmaz ve Ünal, 2015) gibi isimlerle anıldığı görülmektedir.

2.4.9.2.1 Motivasyonlar ve İlk Bakış

“TEMEL KORKUSU: *Sadece kendilerinin sevilemeyeceği ya da istenmeyeceği,*

TEMEL TUTKUSU: *Sevildiğini hissetmek,*

SÜPEREGO MESAJI: *‘Eğer başkaları seni severse ve onlara yakın olursan iyi olursun’*” (Riso ve Hudson, 1999, s.127)

Duygusal paylaşım-ilgi ve sevilen/ihtiyaç duyulan bir kimlik arayan Tip 2’ler; duyguları güçlü yaşayan, duygulanıma ihtiyaç duyan, sevgiyi çok önemseyen, şefkatli-acıyan, duygularını dışa vuran, duygusal olarak sıcak, çabuk etkilenip duygulanan, duygusal alıngan, yakınlıktan hoşlanan, ilişkilerine bağlı-bağımlı olma özellikleri gelişmiştir. Tip 2’ler duygularını gösterir ve paylaşırlar. İlişki ve etkileşimi severler ve ilişki odaklı, ilgi gösteren ve bekleyen, arkadaş canlısı, ilişkilerinde yakınlığı seven, ilgiden hoşlanan, dışa dönük, kendini gösteren-sevdiren, çabuk ısınan, yakınlık gösteren, konuşkan, manipüle eden, sempatik, iletişime açık, ilişkilerinde sahiplenen olma özellikleri gelişmiştir. İhtiyaçlara duyarlıdırlar ve yardım etme gereği duyan, fedakâr, paylaşımcı, dayanışmacı, destekleyici, kırmamaya çalışan, destek- yardım bekleyen, ihtiyaçlarında ısrarcı olma özellikleri öne çıkar (Acarkan, 2016).

Palmer (2010) Tip 2’lerin gelişmesine yardımcı olacak konulara değinirken ilk olarak; dikkatlerinin kendi gerçek duygularından bir başkasının duygularına kaydığını fark etmeleri gerektiğini belirtmiştir.

2.4.9.2.2 Temel Stres ve Sıkıntı Nedenleri

Acarkan (2016) Tip 2’lerin stres ve sıkıntı nedenlerinden bazılarını şöyle sıralamıştır:

- Çabalarının ilişkilerini kurtaramadığını anladıklarında,
- Muhatablarından vefasızlık, ilgisizlik, nankörlük gördüklerinde,
- İlgi ve değer görmediklerinde ve bu durumu olumlu tutumlarına rağmen değiştiremediklerinde,
- Yalnız kalma korkusuyla yüz yüze geldiklerinde stres yaşarlar.

2.4.9.2.3 Tip 2'nin (Yardımcı) Bölünmez Bütününün Sağlık Seviyelerinde Akışı

Tip 2'ler sağlıklı bir çıkar gözetmeyen fedakârlıktan, cömertlikten ve şefkatli kişilikten taşkın arkadaşlığa, her şeyi kapsayan bir hükmediciliğe ve özverilerde bulunan kendini beğenmiş evliyaya doğru çökme yönünde ilerlerler. Daha sonra da sağlıksız seviyede çevreyi çıkar için kurnazlıkla yönlendiren, kendini önemseyen, zorla hükmeden ve bastırılmış saldırganlıkların neden olduğu psikosomatik acılarla kendini haklı göstermek isteyen bir kişiliğe dönüşürler (Riso ve Hudson, 2009).

2.4.9.2.4 Kanatlar

1 kanatlı Tip 2'lerin ana tiplerinden gelen duygusallık, cana yakınlık ve sosyallikleri, kanatlarının akılcılığı, objektifliği, idealistliği, prensiplere bağlılığı ve doğruculuğu ile dengelenmiştir. Daha idealisttirler. İmkânları ve kabiliyetleri ölçüsünde sosyallığı ve sorumluluğu birleştirerek çevrelerinin gelişimine hizmet etme gereği duyarlar (Acarkan, 2016). Bu alt grup bireylerinin ortalama sağlık seviyesinde bireysellikleri ve idealleri arasında bir gerginlik vardır. Sağlıksız seviyedeki bireyleri dar görüşlü ve katıdır, daima kendilerini haklı görürler (Riso, 2003).

3 kanatlı Tip 2'ler ahlaki ve entelektüel niteliklerinden daha çok sosyal niteliklerine önem verirler. Hesaplı ve hesapçı hareket etmeye daha eğilimli olan bu kişiler kendileri hakkında ne düşünüldüğünü ve insanlar üzerinde nasıl bir izlenim bıraktıklarını çokça önemser ve buna göre davranabilirler (Acarkan, 2016). Bu alt grup bireylerinin ortalama sağlık seviyesinde Tip 2'nin kişilik özellikleriyle karışmış bir şekilde rekabetçilik, başarı ve prestij arzusu görülür. Sağlıksız seviyedeki bireyleri; insanları çıkarları için kullandıkları, insanları sömürdükleri, hem insanları hem kendilerini aldattıkları, fırsatçı ve nevrotik bir şekilde istedikleri her şeyi elde etmeye hakları olduğuna inandıkları için insanlara duygusal yönden büyük zarar verebilirler (Riso, 2003).

2.4.9.3 Tip 3- Başaran

Alanyazında “Başaran” (Palmer, 2010; Riso ve Hudson, 2009), “Hayran olunacak Kendilik İmajı Arayan” (Yılmaz ve Ünal, 2015) gibi isimlerle anıldığı görülmektedir.

2.4.9.3.1 Motivasyonlar ve İlk Bakış

“TEMEL KORKUSU: *Değersiz olmak, başarısız olup kıymetsiz olmak,*

TEMEL TUTKUSU: *Kendini değerli, kabul edilebilir ve arzulanabilir hissetmek.*

SÜPEREGO MESAJI: “*Başarılı olduğun ve başkaları senin hakkında iyi düşündüğü sürece iyi olursun.*’ ” (Riso ve Hudson, 1999, s. 153)

İşlevsellikte üstünlük ve hayran olunan bir kimlik/imaj arayan Tip 3’ler; yetkin/üstün olmaya çalışan yanlarıyla pratik davranan, hırslı, yılmadan çalışan, iyimser, işlevsel bakan, iş odaklı, gerekli olanı edinen, kendini adapte eden, iş-sonuç çıkaran, boş durmama özelliklerini geliştirmişlerdir. Hayranlık uyandıran imaj edinme yönelimleri dikkat çekmeyi seven, statü-kariyer edinen, popülist, etkilemeye çalışan, imajını oluşturan ve yöneten, diplomatik davranabilen, imajına çok özenen, kendini göstermeye çalışan, etki odaklı davranan bir kişi olmalarına neden olur. Hedefe ulaşarak başarı elde etmeye çalışırlar ve hedefine kilitlenen, yarışmacı- rekabetçi, fırsatları gören, pragmatik, kendini motive eden, şartlara adapte olan, kendini önceleyen, olumsuzlukları yadsıyan, duygularına takılmayan, sonuca odaklanan ve kişisel faydasını gözeten kişilerdir (Acarkan, 2016).

Palmer (2010) Tip 3’lerin gelişmesine yardımcı olacak konulara değinirken ilk olarak; sürekli göz ardı etmeye meyilli oldukları bitkinlik, korku, belirsizlik ya da kararsızlık gibi fiziksel ve duygusal tepkilerin gayet doğal olduğunu ve kendilerinin de bu tür tepkiler sergileyebileceklerini kabul etmelerini önermektedir.

2.4.9.3.2 Temel Stres ve Sıkıntı Nedenleri

Acarkan (2016)’a göre Tip 3’lerin stres ve sıkıntı nedenlerinden bazıları şunlardır:

- Sürekli yenilgiye uğramaları ve geride kalmaları,
- Sosyal imaj ve konumlarının zedelenmesi ve bunu dönüştürememeleri,
- Kendilerini yetersiz ve eksik hissetmeleri ve tüm çabalarına rağmen yeterli olamamaları,

- Arzuladıkları ilgi ve hayranlığı uyandıramamaları gibi durumlarda stres yaşarlar.

2.4.9.3.3 Tip 3'ün (Başaran) Bölünmez Bütününün Sağlık Seviyelerinde Akışı

Tip 3'ler kendini olduğu gibi kabul eden, çevreye adapte olabilen, özgüven sahibi, hayranlık uyandırıcı bir şekilde kendini geliştiren bir kişiden amaca yönelik imaj meraklısı bir kişiye ve kendini yükseltici bir narsizme doğru bir iniş gösterirler. Oradan da ilkesiz aldatmacılığa, dizginlenemeyen sahtekârlığa ve çıkarıcılığa ve en sonunda kötü niyetli psikopat davranışlara sürüklenirler (Riso ve Hudson, 2009).

2.4.9.3.4 Kanatlar

2 kanatlı Tip 3'ler, 2'ler gibi arkadaş canlısı, yardımsever ve cömert olurken bir yandan da öne çıkma, rekabet, yüksek hırs ve başarı odaklılıklarını barındırırlar. Olumsuz duygularını kontrol etmekte zorlanırlar. Kendi değerlerinin başkalarını etkilemekten hatta göz kamaştırmaktan geldiğine inanırlar (Acarkan, 2016). Olağanüstü sosyal becerileri vardır: İnsanlar arasında ilgi merkezi olmaktan keyif alırlar, genellikle son derece sosyal, cazibeli ve popülerdirler. Bu alt grubun ortalama bireyleri duygularını veya sahte duygularını göstermeyi başarabilirler (Riso, 2003).

4 kanadına sahip Tip 3'lerin hem kendilerine hem de başkalarına yöneltebilecekleri sezgi güçleri vardır. Yakın ve önemseddiği ilişkilerinde uyumlu ve anlayışlı olma eğilimi taşırlar. Özgünlüğe ve estetiğe ilgi duyarlar (Acarkan, 2016). 2 kanadına sahip olanlara göre daha bilinçli oldukları için kendilerini kültürel ve duygusal yönden geliştirebilirler. Ortalama düzeyde 2 kanadına sahip olanlara göre daha kibardırırlar ancak gene de insanlarla rekabet içinde olup başarı ve prestij yarışına gireceklerdir (Riso, 2003).

2.4.9.4 Tip 4- Özgün

Alanyazında “Traji-Romantik” (Palmer, 2010) “Bireyci” (Riso ve Hudson, 2009), “Duyguların Anlamını Arayan” (Yılmaz ve Ünal, 2015) gibi isimlerle anıldığı görülmektedir.

2.4.9.4.1 Motivasyonlar ve İlk Bakış

“TEMEL KORKUSU: *Kimliği olmayan, kişisel önemi olmayan*

TEMEL TUTKUSU: *Kendilerini ve önemlerini bulmak, iç deneyimlerinden bir kimlik yaratmak*

SÜPEREGO MESAJI: *‘Kendine karşı dürüstsen iyi durumdasın.’* ” (Riso ve Hudson, 1999, s. 180)

Anlam-duygusal derinlik ve özgün kendilik/varoluş arayan Tip 4’ler; kendini/hayatı anlamaya çalışan, eksik olana özlem duyan, sıradan olmaktan kaçınan, özgünlüğe çekim duyan, kendini/iç dünyasını gözlemleyen, yaptığını özel kılan, estetik ve güzellik arayan, doğal davranan, ince zevkli, samimi, taklit etmeyen, bireyselci, romantik mükemmeliyetçidirler ve kendileri olmaya çalışırlar. Fark eden, fark edilmeyi bekleyen, hassas, duyarlı, farklılığı kabul eden, anlamak ve anlaşılmak isteyen, içten, merhametli, dost canlısı, nitelikli olana imrenen, anlaşılmayı bekleyen özelliktedirler ve karşılıklı farkındalık ve empati beklerler. Duyguda anlam ve derinlik arayan, dramatize eden, romantik, kolay incinen, tutkulu, duygulara yoğunlaşan, sezgilerini önemseyen, duygusal hayalci, sezgisel düşünen, özelliktedirler ve duyguları yoğun/derin yaşarlar (Acarkan, 2016).

Palmer (2010) Tip 4’lerin dikkat etmesi gereken konulara değinirken ilk olarak; doyum duygusuna yaşanmakta olan ile ulaşmaya çalışmaları ve gerçek duygular ile dramatik hisleri birbirinden ayırt etmeyi öğrenmeleri yönünde tavsiyede bulunmuştur.

2.4.9.4.2 Temel Stres ve Sıkıntı Nedenleri

Acarkan (2016)’a göre Tip 4’lerin stres ve sıkıntı nedenlerinden bazıları şunlardır:

- Duygularının fark edilmemesi ve dikkate alınmaması,
- Bireysel varoluşlarının kabul edilmemesi ve özgün kimliklerini ortaya koyamamaları,
- Başkalarıyla kıyaslanarak eleştirilmeleri, ilişkilerini ve hayatı anlamsız bulmaları,
- Kendileri ile yeterince baş başa kalamamaları durumlarında stres yaşarlar.

2.4.9.4.3 Tip 4'ün (Özgün) Bölünmez Bütünü'nün Sağlık Seviyelerinde Akışı

Tip 4'ler yaşamı kucaklayan, kendini yenileyen, kendinin farkında ve iç dünyasını kolaylıkla ifade eden duyarlı ve yaratıcı bir kişiden düşler kuran, sanat ve doğanın güzelliklerine duyarlı, inişli çıkışlı duygularla içine kapanan, kendini dışlanmış hisseden ve düşkünlükleri artan bir kişiliğe doğru iniş gösterirler. Daha sonra da içerleme duyguları içinde çevreye yabancılaşan, nefret duyguları içinde kendine eziyet eden ve en sonunda umutsuzluk içinde kendine zarar veren bir kişiye dönüşürler (Riso ve Hudson, 2009).

2.4.9.4.4 Kanatlar

3 kanatlı 4'ler yaratıcılıkla hırsı birleştirirler. Özgün ve nitelikli bir varoluş inşa ederek, bu kimlikle de kendilerini ortaya koymak ve takdir görmek isterler. Nezaketi, zarafeti, elit kültürü ve çok yönlülüğü severler (Acarkan, 2016). Sağlıklı seviyede özellikle sanat konusunda sosyal, azimli ve başarılıdırlar. Ortalama sağlık seviyesinde olanlar insanların kendileri hakkında ne düşündükleriyle ilgilenecek içe dönüklüklerinden uzaklaşabilirler. Rekabetçidirler ve kendilerini kanıtlamak isterler ancak başarıdan, kendilerini göstermekten ve küçük düşmekten korkarlar (Riso, 2003).

5 kanatlı Tip 4'ler daha analitik olup entelektüel derinlik arayışı ile bilgiye ulaşmaya çalışırlar ancak bunu talep edilmedikçe ortaya koymaya pek istekli değildirler. Bireyselci ve minimalist hayat tarzına eğilimlidirler (Acarkan, 2016). Bu alt grubun sağlıklı seviye bireyleri diğer tüm tipler içinde en yaratıcı olanlarıdır. Çünkü sezgi, kavrayış ve duyarlılığı entelektüel zekâ ile birleştirerek olağanüstü eserler yaratırlar. Ortalama bireyleri kendi içlerine kapanabilir, felsefi ve dini konulara da derinlemesine ilgi duyabilirler. Sağlıksız seviyede iken bütün kişilik tipleri içinde kendilerinden ve gerçekten en çok uzaklaşan tiplerdirler (Riso, 2003).

2.4.9.5 Tip 5- Gözlemci

Alanyazında Tip 5'in "Gözlemci" (Palmer, 2010), "Araştırmacı" (Riso ve Hudson, 2009), "Bilginin Anlamına Ulaşmayı Arayan" (Yılmaz ve Ünal, 2015) gibi isimlerle anıldığı görülmektedir.

2.4.9.5.1 Motivasyonlar ve İlk Bakış

“TEMEL KORKUSU: Çaresiz, işe yaramaz ve beceriksiz olmak (bunalmış)

TEMEL TUTKUSU: Becerikli ve muktedir olmak

SÜPEREGO MESAJI: ‘Eğer bir konuda uzmansan iyisin ya da tamamsın.’” (Riso ve Hudson, 1999, s. 208)

Her şeyi tam bilmek/anlamak ve bağımsız yetkinlik arayan Tip 5’ler; dâhil olmadan gözlemleyen, objektif, odaklanan, sakin, soğukkanlı, mesafeli duran, kontrollü davranan duygularını katmadan yaklaşan, ayrıntılara inen yapılarıyla sürekli gözlemleyip analiz ederler. Derinlemesine merak eden, tümüyle kavramaya çalışan, soyutlayan, kavramsal ve analitik düşünen, salt akılcı değerlendiren, arşivleyen, sonuna kadar araştıran, mantıklı, her ihtimali düşünen, iyice düşünüp tepki veren, yalıtılmış zaman/mekân ihtiyacı duyan yönleriyle araştıran ve düşünen insanlardır. İçe dönük, kendi imkânlarına dayanan, duygulara mesafeli, talepleri az, sınırlı sosyal, kendini sınırlı açan ketum, tutumlu, bağımsız ve bağlantısız olmaya çalışan, kendine yetmeye çalışan, fiziksel yakınlığa mesafeli, hayata karşı yeterlilik için uzmanlaşan ve kendine güven ve kendi kendine yeterliliğe çalışan kişi olmaya gayret ederler (Acarkan, 2016).

Palmer (2010) Tip 5’lerin dikkat etmesi gereken konulara değinirken ilk olarak; kendi duygularına hoşgörölü yaklaşabilmeyi ve bu sırada kendilerini koparmamayı öğrenmeleri tavsiyesinde bulunmuştur.

2.4.9.5.2 Temel Stres ve Sıkıntı Nedenleri

Acarkan (2016)’nın belirttiği üzere Tip 5’lerin stres ve sıkıntı nedenlerinden bazıları şöyledir:

- Kendini bilgisiz ve yetersiz görmek,
- Tanımlayamadığı veriler ve kontrol edemediği durumlara muhatap olmak,
- Olumsuz çevresel şartlar nedeniyle dilediği gibi çalışamamak,
- ‘Ölçüsüz, kontrolsüz, mahremiyete (özel alana) saygı duymayan, duygusal ve tepkisel tutumlar sergileyen’ kişilerle muhatap olmak temel stres nedenlerindendir.

2.4.9.5.3 Tip 5'in (Gözlemci) Bölünmez Bütününün Sağlık Seviyelerinde Akışı

Tip 5'ler kapsamlı anlayıştan, sezgili gözlemden ve özgün yenilikçilikten bilgili uzmanlığa, kopuk kurgulara, kışkırtıcı aşırılığa, daha sonra da gerçeğin hiççi inkârına, hezeyan dolu sanrılara ve içe doğru patlamış kendini yok etmeye varan bir çöküntü yaşarlar (Riso ve Hudson, 2009).

2.4.9.5.4 Kanatlar

Tip 5 mizaç yapısı 4 kanadıyla genellikle çatışır. Tip 5'ler tecrübeye önem verirken Tip 4'ler düşünürken duygularını daha yoğun hissetmek için her şeyi kişiselleştirir. Bu grubun sağlıklı bireyleri doğuştan gelen bilgi, hassasiyet, estetik, sezgi ve entelektüel yetenek sahibidirler. Özellikle matematiksel güzelliğe ilgi duyarlar. Ortalama seviyede bireyleri kendi düşünceleri ile ilgilendikleri, içe dönük ve duygularını gösteremeyen bir tavır sergiledikleri için çevrelerinden uzaklaşırlar (Riso, 2003). Sağlıksız seviyede farklı olma, anlaşılmama ve kendini yabancı hissetme algısına takılabilirler. İnsanları kıskanır ve hor görürler (Acarkan, 2016).

Tip 5 merkezli ve 6 kanatlı bireyler; 5 ve 6'nın birbirini destekleyen özellikleri nedeniyle ilişki kurması ve sürdürmesi en zor tip olarak karşımıza çıkar. Karşılıklı sorumluluklarına duyarlı olup insanların olumsuz değerlendirmelerinden kaçınırlar (Acarkan, 2016). Bu grubun sağlıklı bireyleri sadık ve ailelerine bağlıdırlar. Çok çalışkandırlar ve hayatlarındaki en önemli şey işleri ve görevleridir. Ortalama seviyede olanlar duygularını ifade edemezler ve genellikle ilişkilerinde sorun yaşarlar. Sağlıksız seviyede olanlar insanlardan şüphelenme eğilimindedirler ve herhangi bir yakın ilişkiye girmekten korkarlar (Riso, 2003).

2.4.9.6 Tip 6- Sorgulayan

alanyazında “Sadık” (Palmer, 2010), (Riso ve Hudson, 2009), “Entelektüel Dinginlik Arayan” (Yılmaz ve Ünal, 2015) gibi isimlerle anıldığı görülmektedir.

2.4.9.6.1 Motivasyonlar ve İlk Bakış

“TEMEL KORKUSU: Destekten ve rehberlikten mahrum olmak, kendi kendine hayatta kalamamak

TEMEL ARZUSU: *Güvenlik ve destek bulmak*

SÜPEREGO MESAJI: *'Senden bekleneni yaparsan, iyisindir ve işler yolundadır.'* ”
(Riso ve Hudson, 1999, s. 235)

Zihinsel netlik-kesinlik ve hayata karşı destek- yeterlilik arayan Tip 6'lar; gözlemleyen, kıyaslayan, perde arkasına meraklı, tüm ihtimalleri gözeten, sorgulayan, test eden, soran ve danışan, veri depolayan, yönleriyle sürekli bilgi ve veri toplarlar. Hatadan kaçınan, kontrolcü, sivrilmekten kaçınan, tedbirli, kaygıya eğilimli, sadakat arayan, destek ve otorite ihtiyacı duyan, emin ve güvenilir olana yönelen, çabuk kuşkulanan, güven alanı ve odağı arayan, olumsuz ihtimallere duyarlı, zıt ihtimali göz önünde tutan, rengini belli etmeyen, paranoid alıngan, adım adım güvenen yönleriyle tehlike-risk ve zarardan kaçınırlar. Doğru kararı araştıran, onaylanma ihtiyacı hisseden, hesaplı /tutumlu, ikircikli-tereddüt edebilen, gerekli bilgi-beceri peşinde, emin ve yeterli olmaya çalışan, destekleyici odaklara bağımlı, obsesif- takıntıya meyilli, belirsizlikten kaygılanan, kontrollü davranan özellikler gösterirler, ketumdurlar ve güvenli karar ve eylemi ararlar (Acarkan, 2016).

Palmer (2010) Tip 6'ların dikkat etmesi gereken konulara değinirken ilk olarak; korkuyu gizlemek için kahramanca atılım yapmak yerine gerçekçi hedeflere doğru adım adım ilerlemeleri ve geçmişteki olumsuz deneyimlerden kaynaklı yanlış düşüncelere kapılmamaya özen göstermeleri tavsiyelerinde bulunmuştur.

2.4.9.6.2 Temel Stres ve Sıkıntı Nedenleri

Acarkan (2016)'a göre Tip 6'ların stres ve sıkıntı nedenlerinden bazıları şunlardır:

- Hatalı davrandıklarını fark ettiklerinde ve eleştirildiklerinde,
- Gelecekle ilgili belirsizlikler arttığında,
- Kendilerini desteksiz ve yalnız hissettiklerinde,
- Doğru hakkında net fikri olmadan karar vermek zorunda kaldıklarında stres yaşarlar.

2.4.9.6.3 Tip 6'nın (Sorgulayan) Bölünmez Bütününün Sağlık Seviyelerinde Akışı

Tip 6'lar nefsi güçlendirici bir eşitlik duygusundan ve güvenilir ve sadık bir işbirliğinden nefsenden kuşku duymaya, edilgen-saldırgan (pasif-agresif) bir savunmacılığa ve otoriter

bir tavır içinde başkalarını suçlamaya, daha sonra da yersiz korku dolu bir aşağılık duygusuna, paranoyak histeriye ve en sonunda kendine zarar veren öz-ezerliğe çökerler (Riso ve Hudson, 2009).

2.4.9.6.4 Kanatlar

7 kanatlı Tip 6'lar daha sosyal, dışa dönük ve hareketli olmaya eğilimlidirler. Rahat olduklarında neşeli konuşkan, yeni deneyimlere açık ve dürtüseldirler. Zaman zaman dağınık ve düzensiz olabilirler. Daha bağımsız ve özgüvenli olma arzusu duyar ve çaba gösterirler. Çekici ve eğlenceli olmayı seven bu insanlar, 5 kanatlı Tip 6'lardan daha az ciddidirler (Acarkan, 2016).

5 kanatlı Tip 6'lar daha içe dönük sakin olup ilişkilerinde daha mesafeli ve çekingendirler. Daha kavramsal ve analitik düşünürler. Kanadı 7 olan Tip 6'lara nispetle daha bağlantısız ve ciddidirler. Onay ve tavsiye için başkalarının desteğine daha az yönelirler. Güvencelerini sağlam bilgi, sistem ve inançlardan alırlar, aynı zamanda şüpheciliklerini korurlar (Acarkan, 2016).

2.4.9.7 Tip 7- Maceracı

Alanyazında “Ehl-i Keyf” (Palmer, 2010), “Hevesli” (Riso ve Hudson, 2009), “Keşfetmenin Hazzını Arayan” (Yılmaz ve Ünal, 2015) gibi isimlerle anıldığı görülmektedir.

2.4.9.7.1 Motivasyonlar ve İlk Bakış

“TEMEL KORKUSU: *Mahrum olmaktan ve acıya yakalanmaktan korkmak*

TEMEL TUTKUSU: *Mutlu olmak, tatmin olmak, meşguliyetler bulmak*

SÜPEREGO MESAJI: *‘İhtiyacın olanı alırsan iyi ya da iyisin.’* ” (Riso ve Hudson, 1999, s. 262)

Bilgiyi keşfetme, keyifli deneyim ve yeterli üstünlük arayan Tip 7'ler; kurgulayan, hayal eden kişilerdir ve hayal gücü yüksek, vizyoner, geleceğe odaklı, pratik ve açık uçlu düşünen, konuşkan, spontan davranabilen, çağrışım odaklı düşünen, hızlı bağlantı kuran, iyimser, sınırlanmak istemeyen yapıdadırlar. Deneyerek öğrenen, yeniliğe açık, girişken çabuk iletişime geçen, değişimi seven, çok hareketli, hevesli/deneyimi seven, çabuk öğrenen, maceracı, her şeye meraklı, merak nesnesi-odağı hızlı değişen, maymun iştahlı

yönleriyle keşfeden, yeterli ve meraklı kişilerdir. Neşeli, kolayı seven ve seçen, ilgi nesnesi hızlı değişebilen, heyecanı seven, aceleci ve dürtüsel, pratik davranan, dışa dönük, monotonluktan sıkılan, acı, sıkıntı ve zordan kaçınan, keyif ve eğlenceyi seven geçmişe- olumsuzla takılmayan, bağlanmayı sevmeyendirler ve kolay ve keyifli olana yönelirler (Acarkan, 2016).

Palmer (2010) Tip 7'lerin dikkat etmesi gereken konulara değinirken ilk olarak; dikkatlerinin ne zaman gerçek acıdan olumlu zihinsel imgelere ya da hoşla giden etkinliklere kaymaya başladığını fark etmeleri yönünde tavsiyede bulunmuştur.

2.4.9.7.2 Temel Stres ve Sıkıntı Nedenleri

Acarkan (2016)'nın belirttiği üzere Tip 7'lerin stres ve sıkıntı nedenlerinden bazıları şunlardır:

- Kendini sınırlanmış ve engellenmiş hissettiklerinde ve bu durumdan çıkamadıklarında,
- Aradıkları keyif, haz, rahatlık ve neşeyi bir türlü elde edemediklerinde,
- Baş etmek zorunda kaldıkları zorlukların bir türlü üstesinden gelemediklerinde,
- Arzu etmedikleri şeylere uzun süre maruz bırakıldıklarında strese girerler.

2.4.9.7.3 Tip 7'nin (Maceracı) Bölünmez Bütününün Sağlık Seviyelerinde Akışı

Tip 7'ler takdir etme ve minnet duyma halinden tetikte ve duyarlı, hevesli kişiye, pratik üretkenliğe, sahip olma hırsları içinde deneyim peşinde koşmaya, dürtülerle hareket eden dikkati dağınık, hazzla ve aşırılığa düşkün kişiye doğru dönüş yaşarlar. Daha sonra da dağınık hayalperestliğe, değişken zorlantalara, en sonunda ise duyu bozukluğu içinde çöküşle doğru giderler (Riso ve Hudson, 2009).

2.4.9.7.4 Kanatlar

Tip 7 ve 6 kanadının özellikleri birbirleriyle çatışma içindedir. Tip 6'lar insanlara yönelmişken Tip 7'ler kendi ihtiyaçlarını yine kendileri tatmin ederek nesnelere ve tecrübelerine yönelirler. Özellikle olumsuz ve tehlikeli durumlarda daha kolay endişelenir, daha temkinli ve kontrollü bir tutum sergilerler. Zorluk, acı, zarar ve tehlikeden kaçınırlar. Tartışmacıdır ancak çatışmaya gelemeyiz (Acarkan, 2016). Bu alt tipin insanları sevgi doludurlar. Çok eğlenceli ve esprilidirler. Kolay incinirler ama

kolay toparlanırlar. Ortalama seviyede olanlar mesafelidirler ve dürtüleriyle hareket ederler. Sağlıksız seviyede kendilerini güvende hissedemezler (Riso, 2003).

8 kanatlı Tip 7'ler açık, direkt ve baskın bir tutum sergilerler. Hızlı hareket ederler, çok aceleci olup, isteklerini gerçekleştirme konusunda zorlayıcı ve tutturmacıdırlar. Güç ve etkin olma arzusu pratik ve hızlı zihinleriyle birleştğinde daha baskın ve hükmedici olurlar. Kendilerine çok güvenirlir (Acarkan, 2016). Temelde Tip 7 oldukları için oldukça neşeli ve canlıdırlar. 8 kanatları sayesinde zorluklar ve engellerle baş etmelerini sağlayacak iddiacılık, irade ve özgüven kazanırlar. Ortalama seviyede 6 kanatlılara göre daha pratik, maddeci ve renklidirler. Sağlıksız seviyede olanlar Tip 7'nin manik kişilik özelliklerini 8'in asosyal ve şiddet düşkünü kişilik özellikleriyle harmanlarlar (Riso, 2003).

2.4.9.8 Tip 8- Reis

Alanyazında “Reis” (Palmer, 2010), “Meydan Okuyan” (Riso ve Hudson, 2009), “Mutlak Güç Arayan” (Yılmaz ve Ünal, 2015) gibi isimlerle anıldığı görülmektedir.

2.4.9.8.1 Motivasyonlar ve İlk Bakış

“TEMEL KORKUSU: *Başkaları tarafından zarar görmesi veya kontrol edilmesi, ihlal edilmesi*

TEMEL TUTKUSU: *Kendilerini korumak, hayatta kendi yollarını belirlemek*

SÜPEREGO MESAJI: ‘*Güçlüyseniz ve durumunuzu kontrol ediyorsanız iyisinizdir.*’
” (Riso ve Hudson, 1999, s. 289)

Varlık alanını koruma ve mutlak güç/varoluş/hâkimiyet arayan Tip 8'ler; cesur, fiziksel güç kullanan, tehlikenin üstüne giden, hak ve adalet dağıtan, çatışmacı, sert/öfkeli, dayanıklı-güçlü, himaye eden, cömert, arzularında tamlık arayan, bir şeyi tümüyle isteyen yapıdaki aktif koruyucudurlar. Mücadeleci, girişken, riskten çekinmeyen, kararlı, direkt davranan-konuşan, hızlı harekete geçen, enerjisi yüksek, baskın/hükmedici, meydan okuyan, otoriter, iddialı, kendine çok güvenendirler ve etkin olmaya çalışırlar. Öncü-lider, kendini ortaya koyan, yöneten/sevk eden, baskın kontrolcü, hâkimiyet kuran/patron, zorlayıcı yönleriyle öne çıkan hükmedici yapıdadırlar (Acarkan, 2016).

Palmer (2010) Tip 8'lerin dikkat etmesi gereken konulara değinirken ilk olarak; zayıflık ve bağımlılık duygularını unutmama ve yadsıma gereksinimlerinin farkında olmaları ve ortaya çıkan yumuşak duygularını ya da başkalarının bakış açılarını da görebilme yeteneklerini desteklemeleri tavsiyesinde bulunmuştur.

2.4.9.8.2 Temel Stres ve Sıkıntı Nedenleri

Acarkan (2016)'na göre Tip 8'lerin stres ve sıkıntı nedenlerinden bazıları şunlardır:

- Etraflarını kontrol edememek ve otorite kuramamak,
- Yenilgiye uğramaları ve aciz duruma düşmeleri
- Hâkimiyetlerini sarsacak bir ihanete uğramaları,
- Tahakküme maruz kalmaları ve her şeye rağmen bu durumları değiştirememeleri

2.4.9.8.3 Tip 8'in (Reis) Bölünmez Bütününün Sağlık Seviyelerinde Akışı

Tip 8'ler yüce ruhlu kahramanlıktan, özgüven sahibi güçten ve cesur liderlikten maceraperest yararcılığa, hükmeden genişlemeciliğe ve sindiren yüzleşmeciliğe, daha sonra da acımasız saldırganlığa, cüretkâr megalomaniye ve en sonunda kinci yıkıcılığa çökerler (Riso ve Hudson, 2009).

2.4.9.8.4 Kanatlar

7 kanatlı Tip 8'ler bütün tipler içinde en benmerkezci olanıdır. Sağlıklı seviyede iş anlaşmalarından romantik buluşmalara kadar her şeyde büyük bir zevk ve güvenle inisiyatifi ele alırlar. Sağlıklı Tip 8'in karizması, sağlıklı Tip 7'nin hayattan zevk alma kapasitesi ile birleşir ve ortaya son derece dışa dönük, kendine güvenen ve enerjik bir tip çıkar. Ortalama seviyede olanlar para ve güce çok düşkündürler. Sağlıksız seviyede olanlar acımasız ve düşüncesizdirler. Daha sonra “dâhice” veya “ölümcül bir hata” olarak yorumlanacak şeyler söylerler veya yaparlar (Riso, 2003).

9 kanatlı Tip 8'ler, kanat etkisinin seviyesine göre paradan çok insanlara değer verirler ve daha az hâkimiyet kurarlar. Sağlıklı seviyede olanları kendileri ve insanlarla iyi geçinirler. 7 kanatlı Tip 8'lere göre daha nazik ve iyi huyludurlar. Hırslı fakat ılımlıdır. Ortalama seviyede olanlar saldırgan ve pasif yönleri arasında bölünmüşlerdir. Toplum içinde ve rekabetçi durumlarda saldırgan yönleri, genellikle eşleri yanında pasif yönleri

açığa çıkar. Sağlıksız seviyede olanlar Tip 8'in acımasızlığı ve Tip 9'un kayıtsızlığını birleştirerek hiç tereddüt etmeden insanlara büyük zarar verebilirler (Riso, 2003).

2.4.9.9 Tip 9- Uzlaşmacı

Alanyazında “Uzlaşmacı” (Palmer, 1995), “Barışçı” (Riso ve Hudson, 2009), “Duyumsal-Hareketsel (Fiziksel) Konfor Arayan” (Yılmaz ve Ünal, 2015) gibi isimlerle anıldığı görülmektedir.

2.4.9.9.1 Motivasyonlar ve İlk Bakış

“TEMEL KORKUSU: *Kayıp ve ayrılma; imha*

TEMEL TUTKUSU: *İç istikrarını ve gönül rahatlığını korumak*

SÜPEREGO MESAJI: “*Etrafınızdakiler iyi veya iyi olduğu sürece iyisiniz.*” (Riso ve Hudson, 1999, s. 316)

İç huzur-güç-dengeyi koruma ve duyumsal rahatlık arayan Tip 9'lar; sabırlı, öfkesini bastıran, çatışmadan uzak duran, soğukkanlı, sakin olmaya çalışan, tepkilerinde ılımlı – dengeleyici, rahatsız etmeyen, yumuşak huylu, sorunlu alanlardan kaçınan, pasif direnç gösterendirler ve çatışmadan kaçınırlar. Rahatlarına odaklı oldukları için akışına bırakan, zorlamayan, eylemde acele etmeyen, rutini seven, bedensel-duyumsal rahata odaklı, kolayı tercih eden, yavaş hareket eden, kendi sınırlarına çekilen yapıdadırlar. Sınırlara saygılı, bütünleşmeci, barışçı, hayır demekte zorlanan, uyumlu, uzlaşan, hoşgörülü, alçakgönüllü, esnek, kabullenici, birleştiricidirler, bütünlük ve uyumu bozmazlar (Acarkan, 2016).

Palmer (2010) Tip 9'ların dikkat etmesi gereken konulara değinirken ilk olarak; öncelikler somutlaşmaya başladığında, ayak direme ya da yavaşlama gibi pasif saldırgan yollardan dışa vurulan öfkenin yüzeye çıkmaya başladığını fark etmeleri ve öfkenin değişimin enerjisi olduğunu hatırlayarak kişisel tutumlarını belirginleştirmek üzere onu işlemeleri tavsiyesinde bulunmuştur.

2.4.9.9.2 Temel Stres ve Sıkıntı Nedenleri

Acarkan (2016)'na göre Tip 9'ların stres ve sıkıntı nedenlerinden bazıları şunlardır:

- Baskıcı ve zorlayıcı tutumlara uzun süre maruz kalmaları,
- Sürekli gerilim ve çatışma ortamında bulunmaları,

- Dışlanmaları ve yok sayılmaları,
- Çatışmak ve tavır almak zorunda bırakılmaları ve karşı koymaya mecbur edilmek durumlarında stres yaşarlar.

2.4.9.9.3 Tip 9'un (Uzlaşmacı) Bölünmez Bütününün Sağlık Seviyelerinde Akışı

Tip 9'lar itidal sahibi, özerk, kendine dönük olmayan, her şeye açık ve destekleyici bir kişilikten kendini geri planda tutarak başkalarına uyan, inatçı ve teslim olmuş edilgenlik gösteren bir kişiliğe, daha sonra da bastırılmış ihmalkârlığa, kopukluğa, kafa karışıklığına ve en sonunda kendini bırakmanın getirdiği bilinç parçalanmasına sürüklenirler (Riso ve Hudson, 2009).

2.4.9.9.4 Kanatlar

8 kanatlı Tip 9'lar daha kolay “hayır” diyebilirler. Daha katı, iddialı ve çatışmacıdırlar. Daha girişken, kendini ifade eden ve hükmedici olabilirler. Aynı zamanda daha dürtüsel, zorlayıcı ve talepkâr olurlar (Acarkan, 2016). 8 kanadlı sağlıklı seviyede bu gruba özgüven ve irade gücüyle beraber tutkulu bir kalite katar. Ortalama seviyede olanlar çok huzurlu bir görünümü olmasına rağmen, farkına varmadan çok saldırgan davranabilirler. Sağlıksız seviyede olanlar sonuca aldırmadan şiddete başvurabilirler (Riso, 2003).

1 kanatlı Tip 9'lar söz ve davranışlarında akılcı ve ölçülü olmaya daha çok dikkat ederler. Daha rasyonel ve eleştirel olup, daha titiz, düzenli ve istikrarlı olmaya eğilimlidirler. Daha idealist düşünür ve kendilerini geliştirmeye açık olurlar. Öfkelerini daha çok kontrol ederler. Tutarlı ve adil olma konularında daha hassastırlar (Acarkan, 2016). Bu grubun sağlıklı bireyleri aşırı derecede prensipli ve çok dürüsttürler. Ortalama seviyede olanlar bir davanın coşkulu taraftarıdırlar çünkü idealisttirler ve dünyayı mümkün olan her şekilde geliştirmek isterler. Sağlıksız seviye bireyleri başkalarına karşı cezalandırıcı tutum sergileyebilir. Yüksek öfkeyle dürtüleriyle davranabilirler (Riso, 2003).

2.4.10 Enneagram ve Modern Psikoloji Teorileri Arasındaki Benzerlikler

Enneagram köken ve ortaya çıkış yöntemi olarak modern bilim dünyasından doğmasa da; bireysel tecrübelerden başlayan isabetli ve işlevsel açılımları bilim dünyasının dikkatini çekmiş ve mevcut psikoloji birikimiyle ilişkisi araştırmacılar tarafından merak konusu olmuştur. En güncel yayınlardan biri olarak Alexander ve Schnipke (2020) “American

Journal of Psychiatry Residents' Journal” de yayınlanan, "The Enneagram: A Primer for Psychiatry Residents" başlıklı yayınlarında Enneagram teorisini özetler, kullanımını doğrulayan tarih ve literatürü gözden geçirir, tanı ve psikoterapi dâhil psikiyatride uygulama alanları önerirler. Yazarlar Enneagram’ın psikiyatristler tarafından 1970’lerden beri kullanılmakta olduğunu ifade etmişlerdir. Yazarlar “Anahtar Noktalar / Klinik İnciler” başlığı altında şu maddelere yer vermişlerdir:

- Enneagram, klinik psikiyatriye uygulanabilecek kapsamlı bir kişilik sistemidir.
- Enneagram yaygın olarak kullanılmıştır ve alanyazında doğrulanmıştır.
- Psikiyatri asistanları Enneagram modelinin temellerini tanıyabilir ve hasta formülasyonu ve psikoterapisine yardımcı olmak için bir araç olarak kullanabilirler.

Huber (2008), Güneydoğu Wisconsin'deki klinik ortamlarda alkol ve uyuşturucu kullanıcılarında Enneatype-6 (Sorgulayıcı) ve ‘Myers-Briggs Tip Göstergesi’ arasındaki ilişkiyi incelediği araştırmasında Enneagram’ın tipoloji sistemindeki altıncı tipin (Sorgulayan), uyuşturucu ve alkol bağımlılarının popülasyonunu fazla temsil ettiği sonucuna varmıştır. Tip 6 (Sorgulayan) uyuşturucu ve alkol bağımlılarında "Myers-Briggs Tip Göstergesi" ile ilişkilidir. Araştırma bulgularına göre, bağımlılık ve depresyona yatkınlık da bu karakteristik yapı içinde MBTI tarafından ortaya konmaktadır.

Stevens (2011) "Lisansüstü Psikoloji Öğrencilerinin Enneagram Tipleri ile Beş Faktörlü Model Özelliklerinin Karşılaştırılması" başlıklı doktora tezinde kişilerin bireysel deneyimleriyle Enneagramın kişilik özelliklerinin ve dinamiklerinin zengin ve doğru bir tasviri olduğunu düşünmelerine rağmen bilim ve teori çevrelerince yeterince tanınmadığını, bunun nedeninin ise ampirik çalışmalarla desteklenmemiş olmasında yattığını ifade etmiştir. Çalışmasında, bilim dünyasında daha fazla tanınması ve test edilebilmesi amacıyla Wagner Enneagram Kişilik Tarzı Ölçekleri’nin (WEPSS) geçerli bir kişilik ölçüsü olup olmadığını incelemiştir. Çalışmada 46 lisansüstü psikoloji öğrencisine ulaşılmıştır (erkek =% 25, kadın =% 75). Katılımcılara hem WEPSS hem de Gözden Geçirilmiş NEO Kişilik Envanteri (NEO PI-R) verilmiştir. Araştırmadan elde edilen bulgulardan yola çıkarak Stevens, "WEPSS ile NEO PI-R arasındaki korelasyon analizi sonuçlarının .05 ile .01 arasında değişen önemli korelasyonlarla eşzamanlı

geçerlilik için güçlü bir destek gösterdiğini belirtmiştir ve sonuçların genel psikoloji ve bilim toplulukları gözünde Enneagramın güvenilirliğini artırdığını vurgulamıştır. Stevens (2011) çalışmasında; Yardımcı (Tip 2) kişilik tipi ile Nevrotiklik, Dışadönüklük ve Uyumluluk arasında pozitif; Başaran (Tip 3) kişilik tipi ile Dışa önlük ve Sorumluluk arasında pozitif, Nevrotiklik ve Uyumluluk arasında negatif; Maceracı (Tip 7) kişilik tipi ile Dışadönüklük ve Deneyime Açıklık arasında pozitif, Sorumluluk ile arasında negatif; Uzlaşmacı (Tip 9) kişilik tipi ile Uyumluluk arasında pozitif, Sorumluluk ile arasında negatif yönde anlamlı ilişkiler olduğunu raporlamıştır.

Yılmaz ve arkadaşları (2017) yaptıkları bir araştırmada normalden psikopatolojiye kadar farklı seviyelerde Dokuz Tip Mizaç Modeli (DTMM) mizaç tipi üzerinde yeni bir sunum perspektifi ve psikopatolojik tahmin sistemi önermişlerdir. Buna ek olarak; DTMM'yi psikopatolojiye yatkınlık, etiyoloji, deneyim ve çevre açısından bütünsel bir yaklaşım olarak gördüklerini belirterek, psikoloji alanının çalışma yaklaşımlarını Enneagram modeliyle ele alacak bir bakış açısı sunmuşlardır.

Bell (2018) ise, dil ve sanat alanından bir çalışmacı olarak amacının Enneagram'ın "bilimsel olarak kanıtlanmış" olup olmadığını belirlemek olmadığını belirtmiş ve Enneagramın bilim dünyasında itibar görüp görmemesiyle ilgilenmediğini vurgulamıştır. Araştırmacı Enneagram'ın merceği aracılığıyla klasik edebi karakterlerin tanınık yorumlarına meydan okumaya karar verdiğini açıklamıştır. Enneagram bakış açısına ve modele oldukça hâkim olmayı gerektiren karakter analizi çalışmasında şu tespitlere yer vermiştir:

Diğer kişilik tipleri kuramları (örneğin, Myers-Briggs Tip Göstergesi-MBTI) karakterin dışa dönük bir ifadesine odaklanırken, Enneagram insanların bilgiyi içe doğru nasıl algıladıklarını düşünür. MBTI, insanların zaman içinde gelişmesine ve bireyin koşulları ve olgunlaşması nedeniyle kişilik tiplerinin tanımlayıcı harflerini değiştirmesine izin verir. MBTI ve diğer kişilik tipi sistemleri, insanların taktığı veya çıkardığı kişilik maskeleri olarak düşünülebilir. Ancak Enneagram, kişinin değiştirebileceği veya evrimleşebileceği bir şey değildir - beyinle değil, ruhla ilgilenir (Bell, 2018, s.1).

Bell (2018), Enneagramın bilim ve siritüellik arasındaki evini derinlik psikolojisi (Depth psychology) kategorisinde bulduğuna da değinmiştir. Derinlik psikolojisi Freud ve Jung'un çalışmaları sayesinde tanınık bir terim haline gelmiştir ve Jung Merkezi

tarafından “insan deneyiminin süptil, bilinçsiz ve kişilerarası yönlerinin keşfi” olarak tanımlanır (CG Jung Center, t.y.). Ayrıca, Enneagram'ın davranışı aşan insan ruhu için bir araç olarak anlaşılabilmesi, kişinin derinlik psikolojisi terimlerini kullanarak arketipleri tanımlamasını gerektirdiğini ifade etmiştir.

Thomas (2010) araştırmasında; Enneagram'ın arketipik bir model olarak yeniden görülmesini sağlamayı ve dokuz Enneagram tipini en çok temsil eden görüntüleri (imagery), sembolleri ve metaforları keşfetmeyi amaçlamıştır. Bu çalışmada, genişlikten ziyade derinliği kapsamak için yalnızca Üç (Başaran), Altı (Sorgulayan) ve Dokuz (Uzlaşmacı) tiplerine odaklanılmıştır. Bunu sağlamak için, bu üç tipten biri olarak kendini tanımlayan 23 katılımcı ile odak grup görüşmesi yapılmıştır. Araştırmacı daha sonra her bir tip için temaları keşfetmek amacıyla ortaya çıkan anlatı ve etkileyici sanat eseri üzerinde bir içerik analizi gerçekleştirmiştir. Sonuç olarak; her üç tipe özel ve ortak olan belli kavram ve temalara ulaşılmıştır. Çalışma sonuçlarını özetleyecek olursak: “Tip 3 (Başaran) de aldatma ve kibir görüntüleri için üç baskın metafor ortaya çıkmıştır; bunlar kaosa düzen getirmek, bir açma-kapama düğmesi ve sosyal yalanlardır. Tip 6'nın (Sorgulayan) korku ve şüphe görüntüleri için dört baskın metafor ortaya çıkmıştır; bunlar düşme, sis ve kara bulutlar, savaş ve vızıltıdır. Tip 9'un (Uzlaşmacı) tembellik ve kendini unutan görüntüleri için beş baskın metafor ortaya çıkmıştır; bunlar taşan enerjiye direnç, temel benliğin geri çekilmesi, yalıtım, görünmezlik ve karşıtların gerginliğidir. Her üç tip için ortak olarak ise; vücutta merkezlenmiş olma ve akışta olma deneyimi olmak üzere iki tema tespit edildiği belirtilmiştir. Bu üç tipe ait ortak yönler de farklı yönler de Enneagram modeli içerisinde açıklamasını bulur ve anlamlıdır.

Bland (2010), bir makalesinde Enneagram'ın psikodinamik, bilişsel ve biyolojik psikoloji teorileri gibi temel yapılarla bazı paralellikler gösterdiğine değinmiş ve bu sistemlerden gelen katkıların kapsamlı, bütünsel bir kişilik, motivasyon ve insani gelişim portresi halinde sentezlenmesi için bir temel sağladığını vurgulamıştır. Karakter oluşumunun temel ilkesinin (kişisel algı, duygu ve davranış alışkanlığı olarak), Adler'de “özel mantık” yaklaşımına (notion of private logic), Piaget'de “duygusal şemalar”a (emotional schemas), Jung'da “persona” ve Horney'in “ideal benliği” ne tekabül ettiğini hatırlatmıştır. Enneagram'ın dokuz noktasının karakteristik olarak, Jung'un kişilik teorisi ve onu izleyen Myers-Briggs tipolojisinin yanı sıra Büyük Beş Faktör özellik teorisi ve Holland'ın mesleki ilgileri (vocational interests) ile ilişkili olduğunu belirtmiştir.

Enneagramın geometrisindeki üçlü merkezlerin Horney'nin çözümlerine (çekilen, uyumlu ve saldırgan/ withdrawn, compliant, and aggressive) ve Freud'un eğilimlerine (alıcı, kalıcı ve itici/ receptive, retentive, and expulsive) karşılık geldiğini ifade etmiştir.

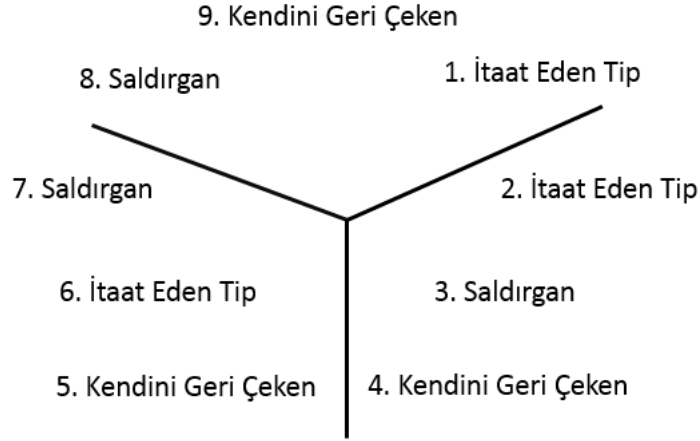
Enneagram alanından yazarlar, araştırmacıların sorularına zemin hazırlayacak şekilde arketipler ve farklı kişilik tipi kuramları hakkında kişisel görüşlerine kitaplarında yer vermişlerdir. Bunlardan bir kısmı aşağıda özetlenerek aktarılmıştır.

Riso (2003) bir kitabında Enneagram ve diğer sınıflandırmaları kıyasladığı bölümde, Enneagram'ın insanoğlunun kişilik sınıflandırması çabalarının ilki olmadığını, sınıflandırma çalışmalarının binlerce yıl öncesine gittiğini hatırlatmıştır. Modern psikolojinin resmi olmayan bir fikir birliği ile kişilik tiplerinin varlığına inandığını ve bu yöndeki çalışmalarda yaşanan belli zorlukların neler olduğuna değinmiştir. Kapsamlı bir kişilik tipleri sınıflandırmasında bulunması gereken bazı özellikleri sıraladıktan sonra mevcut temel kuramlarla Enneagramı karşılaştırmış, birbiriyle örtüşen, uyumlu yanlarını göstermeye çalışmıştır.

Karen Horney'in klinik gözlemlerine dayanarak tanımladığı üç genel “nevrotik çözüm”ünün kişilik tiplerini geniş fakat isabetli olarak sınıflandırmada çok faydalı olduğunu belirtmiş ve düşüncelerini şöyle ifade etmiştir.

“Üçlülerin sorunlu yönleri olan duygu, eylem ve ilişki açılarından diyalektik bir şekilde birbirleriyle bağlantılı olduğunu daha önce görmüştük. Bir başka diyalektik ilişki Horney'in kişilikler arası kavramlarıyla tanıtılan analiz seviyesinde bulunur. Horney'in üç çözümünü Enneagramın dokuz kişilik tipi ile bağdaştırabiliriz. Onun üç tespitini enneagrama yerleştirirsek, her üçlünün (merkezler), (Horney'in) kişilik tiplerinin birleşmesinden meydana gelen bir grup olduğunu görürüz. Her üçlü (merkezler) içinde Horney'in üç çözümünden birini barındıran karışmış bir üçlüdür. Her üçlü saldırgan tip (insanların aleyhine hareket eder), itaat eden tip (insanlara yaklaşır) ve kendini geri çeken tipten (insanlardan uzaklaşır) oluşur” (Riso, 2003, s. 335)

Şekil 2.4.2 Horney'in nevrotik çözümleri ve Enneagram kişilik tiplerinin nasıl eşleştiğini göstermektedir.

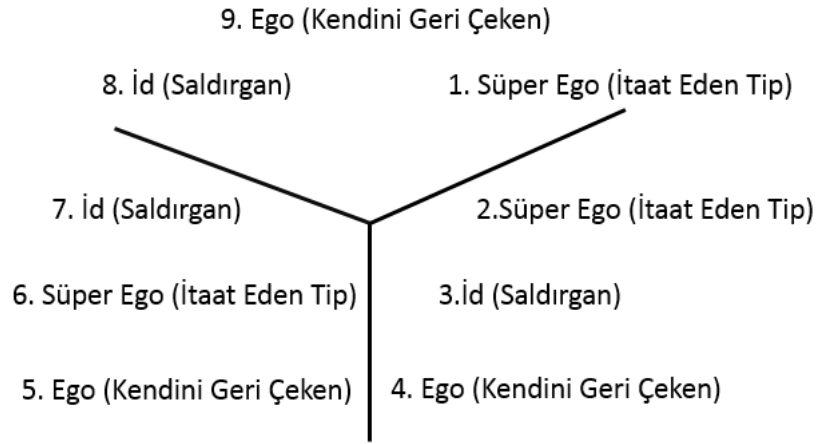

Şekil 2.4.2 Horney'in Nevrotik Çözümleri ve Enneagram (Riso, 2003)

Riso adı geçen eserde bu gruplandırmaya gerekçe olan kişilik özelliklerini ayrıntılı şekilde açıklamış ve üçlülerdeki bu tespitlerini yorumlamıştır. Kıyaslamasını şu sözlerle tamamlamıştır:

“Horney’in tiplerini Enneagram tipleriyle tamamen kıyaslamak çok detaylı bir analizi gerektirir. Bu çok fazla yer gerektireceğinden, Horney’in bağımsız bir şekilde, üç tane üçlülerden oluşan bir sınıflandırmayı keşfetmek üzere olduğunu tekrarlamakla yetineceğim. Ne yazık ki, alt kategorilerinin sayıları tutarsızdı ve Gelişim seviyelerinin farklı noktalarındaki aynı kişilik tiplerini farklı kişilik ipleri olarak değerlendirdi. Yine de, faydalı bilgiler sağladığı için, Enneagram tipleri ile Horney’in “Kendini Geri çeken”, “İtaat eden” ve “Saldırgan” tiplerinin benzerliklerine burada yer vermeyi uygun gördüm” (Riso, 2003, ss. 337-338).

Riso (2003), kitabında ayrıca Enneagramın dokuz kişilik tipinin Freud’çu kategoriler ve kavramları esas alan kişilik tipleriyle karşılıklı ilişki içinde olduğunu belirtmiştir. Bu alandaki çalışmaların uygulamadaki zorluklarının kökenini tespit etmek ve kategorilerin akla uygunluğunun güçlendirilmesi için önerilerde bulunmuştur. Freud’çu “yapısal” terminolojiyi Enneagram tiplerine uyarlarken Horney’in terimlerine de yer vermiş ve uygulama sırasında dokuz temel kişilik tipinin ego, id, süper egosunun hangisinde sorun varsa o noktaya odaklanıldığını belirtmiştir. Ardından Enneagram tiplerinin özellikleriyle bu uygulamanın açıklamasını ayrıntılandırmaya gitmiştir.

Şekil 2.4.3 Freudçu Yapısal Kavramlar ve Enneagram (Riso, 2003)

Şekil 2.4.4 Freudçu yapısal kavramlar (id, ego, süperego) ve Enneagram kişilik tiplerinin ilişkisini göstermektedir.

Riso (2003), aynı eserinde DSM-III korelasyonlarına da değinmiştir. Ancak günümüzde DSM-5 kullanımdadır ve yapılan eleştiri ve ilişkilendirmelerde farklılıklar oluşmuş olması muhtemeldir. Riso'nun (2003) konuya ilişkin genel yaklaşımını aşağıdaki sözlerinde bulabiliriz:

“Diğer psikolojik sistemlerdeki her şeyin Enneagrama uygulanamayacağı ve modern psikolojik sistemlerin birbiriyle çeliştiği doğrudur. Yine de, Enneagram pek çok ortak keşfi organize edebilir çünkü soyutluğun pek çok farklı seviyesinde çalışırken aynı zamanda çok kesin sonuçlara da varabilir. Enneagrama farklı noktalardan yaklaşabiliriz ve her yaklaşımımız yeni şeyler öğrenmemizi sağlar” (Riso, 2003, s. 349).

Acarkan (2016), bir kitabındaki “Kişilik Kuramları ve Enneagram” başlıklı yazısında modern psikoloji tarihinde ortaya çıkmış olan ekollerin kişilik oluşumuna yaklaşımlarını özetlemiş, Riso'nun aksine bu ekol ve sistemlerle Enneagramın uyuşma şablonlarını vermek yerine Enneagram açısından sistemlerde görülen eksik ve hataları tespit etme yoluna gitmiştir. Kuramcılar özellikle kendi tipleri ve yaşam serüvenleri doğrultusunda edindikleri deneyimleri ve topladıkları sınırlı veriler dayanağında genellemelere gitmeleri noktasında eleştirmiştir. Bazı temel kuramlar hakkında açıklamalarına özetle aşağıda yer verilmiştir.

İd, ego, süperegonun kişideki ağırlığına göre ve Psiko-seksüel gelişimindeki saplanmalara göre Freud'un tanımladığı üç kişilik tipi için şöyle bir eleştiri getirmiştir:

“Freud'un bu sınıflandırması; çok sınırlı ve basit bir sınıflandırma olduğu gibi aynı zamanda tamamen sağlıklı süreçlere odaklıdır. Freud, normal gelişim sürecini dikkate almamış ve sürekli olarak saplanmalara dayalı bir sınıflandırma yapmıştır.” (Acarkan, 2016, s. 350).

Acarkan (2016), Alfred Adler'in kuramını temel dayanakları ve önemli noktaları ile hatırlatmanın ardından şu eleştiri ve yorumlara yer vermiştir:

“Aslında Adler; kendi mizacında potansiyel risk olarak bulunan; aşağılık duygusu, kendine güvensizlik ve kendini ispat etme eğilimlerini büyük oranda yaşamış ve bunları evrensel olgular zannetmiştir. (Adler ana mizacı 9, kanat mizacı 8 olan biridir. Teorisinde mizacının olumlu ve riskli özelliklerinin yansıması açıkça görülür. ... Farklı mizaç yapılarındaki çocukları dikkate almadan çocuğun kişiliğinin şekillenmesini anne ve baba tavrına bağlayan Adler'in; doğum sırası ile ilgili yorumları kanaatimizce yanlış bir genellemedir. Kendi başına karar verememe, üstünlük çabası içinde olma gibi tutumların nedenleri ve motivasyonları doğum sırasıyla açıklanamaz. Tüm bu tutumlar, kökenlerini mizacın olumlu özelliklerinden ve potansiyel risklerinden alır. Örneğin 8 mizaç tipindeki bir çocuk ister en büyük çocuk olsun, ister ortanca, ister en küçük çocuk olsun kendi başına karar verecektir. Ancak 6 veya 9 mizaç tipindeki çocuklar da doğum sırasına bağlı olmaksızın kendi başlarına karar verme konusunda sorun yaşayabilirler.” (Acarkan, 2016, s. 353-355)

Acarkan (2016), Jung'un tanımladığı sekiz psikolojik tipin açıklamalarının ardından Jung'un Enneagram tiplerinden 5'e girdiğini belirterek teorisinde olabildiğince kuşatıcı olmaya çalıştığını söylemiştir ve aşağıdaki yorumuyla Jung'un kişilik tiplerine bakış açısını dile getirmiştir:

“Jung'un kişilik tipleri nispeten işe yarayan bir sınıflandırmadır. Ancak bu sınıflandırma; kişilerin neyi nasıl yaptıkları üzerinde durmuş, ancak temel arayış ve motivasyonlarını, yani neyi niçin yaptıklarını pek irdelememiştir. Üstelik farklı arayışlarla aynı şeyi yapıyor görünen kişileri aynı grupta tanımlama riski barındırmaktadır.” (Acarkan, 2016, s. 360).

Diğer taraftan; Karen Horney'in sınıflandırmasını da kısmen anlamlı bulmakla beraber "yüzeysel ve sınırlı" olarak tanımlamıştır. Jung'un sınıflamalarıyla benzer bir sorunun temelde var olduğunu şu sözleriyle ifade etmiştir:

"Örneğin; Enneagram'daki 5 ve 9 mizaç tipleri; uzak durma eğilimindeki tiplerdir. Ancak bu iki tipin içsel algılama tarzları ve arayışları birbirinden çok farklıdır. Dolayısıyla tutum ve davranışlarının altında yatan nedenlerin birbiriyle farklı olduğu kişilik tipleri, Horney tarafından benzer bazı özellikleri nedeniyle aynı kabul edilmiştir." (Acarkan, 2016, s. 362)

Özetlemek gerekirse; günümüzde Enneagramın psikolojik alanyazındaki yeri, psikoloji alanının yöntemlerine göre gerçeklikle örtüşmesinin bilimsel yollardan incelenmesi veya modern teorilerle uyumuna dair çok sayıda akademik çalışma örneklerinin bulunduğu görülmektedir (Alexander ve Schnipke, 2020; Arthur, 2008; Baron ve Wagele, 1995; Bland, 2010; Kang, 2015; Matise, 2018; Newgent vd., 2002; Saeidi vd., 2020; Schneider ve Schaeffer, 1997; Stevens, 2011; Yılmaz, Genç, vd., 2015; Yılmaz, Gök, vd., 2017; Yılmaz vd., 2016).

2.5 İlgili Araştırmalar

Bu bölümde sosyal ağ bağımlılığı ve Enneagram kişilik özellikleri ile ilgili yapılmış araştırmalara yer verilmiştir.

Birkley ve Smith (2011) yazdıkları bir derleme çalışmasında dürtüsel davranışların temelindeki kişilik özelliklerini ve bu özelliklerin bağımlılığa yönelmedeki rolünü anlamaya dönük son gelişmeleri derleyip mevcut durumu anlamaya ve yorumlamaya çalışmışlardır. Birkley ve Smith (2011)'in bu adımı sorunu temelden ele almak adına bağımlılık çalışmalarına önemli bir zemin oluşturabilecek düzeydedir. Bu alan yazın raporuna göre; dürtüsellik, özellikle bağımlılık davranışları için kişilik temelli bir risk faktörü olarak geniş çapta keşfedilmiş bir yapı olmuştur. Konuyla ilgili ana noktalar şu şekilde özetlenebilir:

- a) Yazarlar tek bir dürtüsellik türünün olmadığına dair kanıtları gözden geçirmişlerdir; daha ziyade, bireyleri sabırsızlığa/aceleciliğe veya dürtüsel eyleme iten en az beş farklı kişilik özelliği vardır;

- b) Bu beş özellik sürecin bütünü içinde farklı davranışları öngörür. Örneğin; duygu temelli aciliyet özelliği, riskli ya da duyum arayışı davranışına yönelme sıklığını öngörmek yerine böyle davranışlara problemli şekilde katılımı öngörür.
- c) Bu özellikler ön ergenlik çağındaki çocuklarda ölçülebilir niteliktedir;
- d) Ergenlik çağındaki çocuklar arasındaki özelliklerde bireysel farklılıklar, alkol kullanımı da dâhil olmak üzere riskli davranışların daha sonra başlamasını ve artmasını öngörür;
- e) Duygu temelli aciliyet özellikleri bağımlılık yapıcı davranışlarda kompulsif katılıma katkıda bulunabilir ve
- f) Farklı özellik yapıları için farklı müdahalelerin uygun olduğuna dair kanıtlar vardır.

Birkley ve Smith (2011); ayrıca aynı dürtüsellik teriminin pek çok farklı özellik yapısına atıfta bulunmak için kullanılmasının, risk alma ve bağımlılık yapıcı davranışları anlamadaki gelişmeleri yavaşlattığını vurgular. Çoğu bağımlılık davranışı kısmen dürtüsel olarak tanımlanmaktadır. Dürtüsellğin, birçok farklı psikopatoloji formunda önemli bir rol oynadığı gösterilmiştir. DSM-IV, dürtü kontrol bozukluklarının temel özelliğini “bir dürtüyü tahrik ya da kişiye veya başkalarına zararlı bir eylem gerçekleştirme arzusuna direnememe” olarak tanımlar.

Thomsen ve arkadaşları (2018)’da çalışmalarında dürtüsellğin bağımlılık yapan davranışlar için bir risk faktörü olduğunu belirtmiştir. Araştırmalarında; “UPPS-P Dürtüsel Davranış Ölçeği”ni kullanarak dürtüsellik özellikleri ile çoklu madde ve madde dışı bağımlılıkla ilişkili davranışlar arasındaki ilişkiyi, bu davranışlara çeşitli şekillerde katılımı olan gençlerde incelemişlerdir. Toplam 109 katılımcıyla (16-26 yaş,% 69 erkek, %31 kadın) yürütülen bu çalışmada; UPPS-P modelinin, sorunlu İnternet oyunları hariç olmak üzere bağımlılıkla ilgili tüm davranışların göstergeleri ile pozitif yönlü ilişki içinde olduğu tespit edilmiştir. Çalışmada duyum arayışı ve azim eksikliği sorunlu alkol kullanımı ile; aciliyet sorunlu esrar kullanımı ile, azim eksikliği diğer uyuşturucuların esrardan daha problemli kullanımı ile ilişkili bulunmuştur. Ayrıca, aciliyet ve azim eksikliği tıknırcasına yeme ile; azim eksikliği sorunlu pornografi kullanımı ile ilişkilendirilmiştir. Bu çalışmada çoklu bağımlılık ile ilgili davranışlarda dürtüsellik özelliğinin rolü vurgulanmıştır. Thomsen ve arkadaşlarının (2018) bulguları; risk

altındaki gençlikte bağımlılık gelişimi için potansiyel öngörücüler ve potansiyel önleyici terapötik hedefler olarak aciliyeti ve sebat eksikliğini vurgulamaktadır.

Diğer taraftan bu araştırmanın konusunu oluşturan Enneagram kişilik tipleri ve sosyal ağ bağımlılığının alanyazında doğrudan çalışılmış bir konu olmadığı dikkati çekmiştir. Ancak Enneagram hakkında bu konuya zemin olabilecek şekilde çalışılmış kimi akademik çalışmalar göze çarpmaktadır. Bell (2018) çalışmasında Amerikan edebiyatından seçtiği üç klasik karakteri (Jay Gatsby, Huckleberry Finn ve Scout Finc) Enneagram kişilik sistemi perspektifinden ele almıştır. Çalışmasında; Enneagramın, insanların belirli kalıpları takip ettiklerini öne sürmesine rağmen, onları bu sınırlarla sınırlamadığına değinir. Ona göre sistemin belirlediği bu sınırların çeşitli görüntüleri, karakteri bu kadar üretken kılan şeydir. Bell'in (2018) bu çalışması benzer davranış görünümlerinin altında yatan farklı karar mekanizmalarını Enneagram perspektifiyle örnek üzerinden görebilmemize imkân sunmuştur.

Komasi ve arkadaşlarının (2016) “Kardiyovasküler Hastalık Riskinin Öngörülmesinde Etkili Bir Model Olarak Kişilik Enneagramı: Bir Vaka-Kontrol Çalışması” başlığıyla yürüttükleri bir araştırmada; 48 hasta, 48 sağlıklı birey olmak üzere yaş-cinsiyet eşleştirmesi yapılmış toplam 96 kişi ile çalışılmıştır. Araştırmacılar, kardiyovasküler hastalarda risk grubundakileri tespit edebilmek ve önleyici tedbirler alabilmek için sağlıklı ve sağlıksız davranışların tespit edilmesinde, davranış biçimleri ve kişilik özellikleri üzerinde yapılacak çalışmaların kritik öneme sahip olduğunu belirtmişlerdir. Bu nedenle kardiyovasküler hastalığı olan ve olmayan bireyleri Enneagram kişilik tiplerine göre karşılaştırmayı amaçlamışlardır. Katılımcıların Enneagram tiplerini Riso-Hudson Enneagram Tip Testi (RHETI) kullanarak tespit etmişlerdir. Sonuç olarak kardiyovasküler hastası kadınlarda Tip 1 (Mükemmeliyetçi) puanı anlamlı düzeyde yüksek çıkarken, Tip 5 (Araştırmacı) puanının kadın ve erkeklerde anlamlı düzeyde daha düşük olduğu raporlanmıştır. Bu çalışma; davranış biçimleri ve kişilik özellikleri üzerine yapılan çalışmaların sağlıklı veya sağlıksız davranışların öngörülmesinde kritik bir rol oynadığına vurgu yaparak kişilik özelliklerini Enneagram gruplarına göre ele almış olmasından dolayı bu araştırmaya yol gösterici olması bakımından anlamlıdır.

Schneider ve Schaeffer (1997) çalışmalarında seks bağımlılarını anlama ve danışmanlık için bir araç olarak Enneagramın kullanımının etkilerini incelemek için bir araştırma

yapmışlardır. Araştırmacılar; bu çalışmalarında bazı enneagram türlerinin bağımlılıklara diğer türlere göre daha eğilimli olduğu varsayılsa da, tüm enneagram türleri arasında bağımlılar bulunduğu vurgu yapmışlardır.

Bu çalışmada katılımcı sayılarının düşüklüğü nedeniyle tiplerin bağımlılığı açıklamasına dair kesin çıkarımlar yapma yoluna gidilmemiştir. Araştırmacılar hemen hemen tüm katılımcıların; onları dinleyecek, destekleyici olacak ve nazik bir şekilde yüzleşecek bir terapist istediklerini belirttiklerini ancak danışmanlık tarzlarında ve hedeflerinde her tip için yararlı olabilecek farklılıklar not edildiğini raporlamışlardır. Çalışmada; danışanın temel takıntısını (fiksasyon) anlamanın, iyileşmenin önündeki engellerin tanınmasına ve terapistin bu eğilimlerin üstesinden gelmesine yardımcı olabileceği belirtilmiştir.

Saeidi ve arkadaşları (2020), Enneagram kişilik tipleri ile uyuşturucu bağımlılığı riski arasındaki ilişkiyi araştırdıkları çalışmalarında Tip 3 (Başaran) dışındaki tüm kişilik tipleri ile uyuşturucu bağımlılığı arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğunu belirtmişlerdir. Çalışmada; kişilik tiplerinin puanlarındaki artışın uyuşturucu bağımlılığı olasılığını 22,5 ila 41,5 kat artıracak, ancak hiçbir triadın (üçlü/merkez) uyuşturucu bağımlılığını açıklayamadığı raporlanmıştır. Bu çalışmada araştırmacılar 94 bağımlı 66 bağımlı olmayan olmak üzere 160 kişiye ulaşmış ve ölçekler aracılığıyla veri toplamışlardır. Elde ettikleri sonuçları yorumlarken şu ifadelerle yer vermişlerdir:

Enneagram modeli, bireylerin iç arzularını, bilinçli / bilinçsiz motivasyonlarını ve duygusal-algisal-davranışsal kalıplarını etkili bir şekilde belirleyebilir. Enneagram sisteminde, dokuz kişilik modeli arasındaki denge temel sağlık göstergesi olarak vurgulanmaktadır. Bu nedenle, kişilik modellerinin her birindeki dengesizlikler ve kişilik özelliklerinin anormal yükselmesi, bireyin Enneagramdaki nihai hedef olan özgürlüğe ulaşmasını engelleyebilir. Bu koşullar bireyi uyuşturucu bağımlılığı gibi riskli davranışlara karşı savunmasız bırakabilir. Örneğin, Tip 1 (Mükemmeliyetçi) kişilik özelliğine sahip insanlar mükemmeliyetçi bir karaktere sahiptir. Bunlar doğru, açık, katı ve son derece yargılayıcı insanlardır. Hoşgörüsüzlükleri, saldırganlıkları ve katı beden dilleri diğerlerinde olumsuz bir his yaratabilir. Bu insanlar her zaman kendi öfkelerini kontrol etmek için çok uğraşmakta, böylece diğerleri onları olumsuz bir şekilde yargılamamaktadır. Öfke, uyuşturucu bağımlılığı ve zayıf tedavi sonuçları ile ilişkilidir. Tip 5 (Araştırmacı) kişilik özelliklerine sahip insanlar genellikle etkileşimlerini ve davranışlarını duygu yerine rasyonaliteye

dayandırırılar. Çok dikkatli davranırlar ve duygularını ve duygusal bozulmalarını rasyonelleştirerek, içsel korkularını aşmaya çalışırlar. Bu insanlar kendilerini ilişkilerden uzaklaştırarak ve tecrit ederek güven duygusu peşinde koşarlar. Sosyal izolasyon, bireyleri uyuşturucu bağımlılığına yönlendirebilir (Saeidi vd., 2020, s. 3).

Saeidi ve arkadaşları (2020)'nın çalışmasından elde edilen bulgular da, bu araştırmada ele alınan ve bir bağımlılık türü olan sosyal ağ bağımlılığı ile Enneagram kişilik tiplerinin ilişkili olma olasılığına dair ipuçları vermektedir.

Alanyazında farklı kişilik modelleri ve kişilik özellikleri bağlamında yapılmış araştırmalar da mevcuttur.

Ross ve arkadaşlarının (2009) Beş Faktör Modelini baz alarak yaptığı bir çalışmada üniversite öğrencilerinin sosyal ağ platformlarından biri olan Facebook kullanım oranları ile kişilik yapılanmaları arasındaki ilişki ortaya konmuştur. Bu çalışmada dışadönük kişilik düzeyi yüksek olan bireylerin dışadönük kişilik düzeyi düşük olanlara kıyasla Facebook'a daha çok üye oldukları kaydedilmiştir. Ancak çalışmada Facebook'taki arkadaş sayısı, harcanan zaman ve kullandıkları iletişim yolları bakımından anlamlı bir farklılaşma olmadığı belirtilmiştir. Ross ve arkadaşlarının (2009) ortaya koyduğu bir diğer sonuçta nevrotik özelliklere sahip kullanıcıların Facebook'ta fotoğraf paylaşmaktansa duvarlarında farklı şeyler paylaştığıdır.

Benzer şekilde yürütülen bir diğer çalışmada Amichai-Hamburger ve Vinitzky (2010), dışadönük kişilik puanı yüksek olanların düşük olanlara oranla daha fazla sayıda arkadaş sahibi olduklarını aktarmıştır. Bu çalışmada ayrıca yüksek nevrotik kişilik düzeyi olanların düşük düzeyli katılımcılara kıyasla daha fazla sayıda fotoğraf paylaştığı ortaya çıkmıştır.

Yeh ve arkadaşlarının (2008) yaptıkları araştırmada depresif kişilerin sosyal ağı yoğun bir şekilde kullandıkları ortaya çıkmıştır. Depresif kişilerin kendi sosyal çevrelerinden görmediği desteği sanal âlemden araması bu tür kişilerin sosyal ağı yoğun bir şekilde kullanmasına neden olmaktadır.

Benzer bir çalışma yürüten Ellison ve arkadaşları da (2007) depresif davranışlar sergileyen kişilerin sosyal sermayeyi arttırması, algılanan sosyal desteği arttırması ve

yaşamdan alınan doyumunu yükseltmesinden ötürü sosyal ağı daha yoğun bir şekilde kullandığını dile getirmişlerdir.

Başka bir araştırmada Amaghani ve Akbağ (2018) gençlerin yalnızlık düzeyleri ile sosyal medyaya yönelik tutumları arasındaki karşılıklı ilişkiyi incelemişlerdir. Elde edilen bulguya göre, gençlerin yalnızlık düzeyleri arttıkça sosyal medyaya yönelik tutumlarında olumlu yönde artış olduğu, yalnızlık düzeyleri azaldıkça da sosyal medyaya yönelik olumlu tutumlarının azaldığı sonucuna varılmıştır. Ayrıca gençlerin sosyal medyayı kullanım sıklığı arttıkça sosyal medyaya yönelik tutumlarında da olumlu yönde artış olduğu tespit edilmiştir.

Bianchi ve Phillips'in (2005) yaptıkları araştırmada sorumluluk sahibi olma kişilik özelliği ile kişilerin sosyal ağ kullanım düzeyleri arasında negatif yönlü bir ilişki olduğu ortaya çıkmıştır. Buna göre; sorumluluk arttıkça sosyal ağ kullanım düzeyi azalış göstermektedir. Araştırmacılara göre bunun nedeni sorumluluk sahibi bireylerin sosyal ağ araçlarının günlük hayat aktivitelerini engellemesinden dolayı sosyal ağları daha az tercih etmeleridir.

Diğer taraftan, sosyal ağ bağımlılığı sorununa gençler özelinde yaklaşan araştırma bulgularına da rastlanmaktadır.

Duman (2008) yaptığı çalışmada, lise öğrencilerinin internet kullanımlarının sosyal ilişkiler ve okul başarısı üzerindeki etkisini incelemiştir. Araştırmada internet kullanımının öğrencilerin sosyal çevrelerine uyum ve akademik başarılarını etkilediği ortaya çıkmıştır. Bu çalışmada katılımcıların büyük bir çoğunluğu internet kullanımını bilimsel amaçlardan ziyade boş zamanlarını geçirmek için kullandığını ifade etmiştir.

Blackwell ve arkadaşlarının (2017) yaptıkları çalışma sonucunda katılımcılardan yaşı küçük olanların yaşı büyük olanlara kıyasla sosyal ağı daha yoğun bir şekilde kullandıkları ve sosyal ağ bağımlılığına daha yatkın oldukları ortaya çıkmıştır.

Tutgun-Ünal (2015)'ın üniversite öğrencileri üzerinde gerçekleştirmiş olduğu araştırmada, öğrencilerin yaşlarına göre “Sosyal Medya Bağımlılığı Ölçeği” alt boyutlarından “Meşguliyet” ve “Duygu Durum”da farklılaşma olduğu tespit edilmiştir. Bu çalışmada üniversite öğrencilerinin sosyal ağ kullanım sürelerinin artması ile sosyal ağ bağımlılık düzeylerinin de arttığı ortaya konmuştur.

Becan (2018) ve Kırık ve arkadaşlarının (2015) yaptıkları araştırmada, günde 5 saat ve üzerinde internet kullananların çevreleriyle çatışma hali içerisinde oldukları ve buna bağlı olarak da sosyal ağ bağımlılıklarının arttığı ortaya konmuştur.

Aydın ve Çelik (2017) ile Yılmazsoy ve Kahraman (2017) yaptıkları araştırmada sosyal ağ kullanımında cinsiyet, yaş, eğitim düzeyi ve internet kullanım süresini sosyal ağ bağımlılığı için farklılaşma gözlenen değişkenler olarak belirtmişler ve bu değişkenlerin sosyal ağ kullanım süreleri üzerinde belirgin bir role sahip olduğunu tespit etmişlerdir.

Seferoğlu ve Yıldız (2013) ile Tanrıverdi ve Sağır (2014) yaptıkları araştırmada, sosyal ağ bağımlılık düzeyinin cinsiyete göre farklılaştığını ve bu farklılıkta kızların erkeklere kıyasla bağımlılık düzeylerinin daha az olduğunu tespit etmişlerdir. Buna karşın Tutkun-Ünal ve Deniz (2016) ile Hazar (2011) yaptıkları çalışmada kızların erkeklere kıyasla daha fazla sosyal ağ bağımlısı oldukları sonucuna varmışlardır.

Gürültü (2016) lise öğrencilerinin sosyal ağ bağımlılıkları ile akademik erteleme davranışları arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığını incelemiştir. Araştırmanın ana amacı doğrultusunda sosyal ağ bağımlılığının akademik erteleme davranışını anlamlı şekilde yordadığı ortaya çıkmıştır.

BÖLÜM III: YÖNTEM

3.1 Araştırmanın Modeli

Bu araştırma, tarama modellerinden “ilişkisel tarama modeli”ne uygun olarak düzenlenmiştir. Karasar’a göre (1991), ilişkisel tarama modelleri, iki veya daha çok sayıdaki değişken arasında birlikte değişim varlığını ve/veya derecesini belirlemeyi amaçlayan araştırma modelleridir. Bu çalışmada sözü edilen modele dayalı olarak, devlet lisesi öğrencilerinin Enneagram kişilik tipleri ile sosyal ağ bağımlılık düzeyleri arasında ilişki olup olmadığı ve ardından Enneagram kişilik tiplerinin sosyal ağ bağımlılığını yordayıp yordamadığı incelenmiştir.

3.2 Evren ve Örneklem

Bu araştırmanın evreni, İstanbul İli Ataşehir İlçesi’nde bulunan devlet lisesinde öğrenim gören 11. ve 12. sınıf öğrencilerinden oluşmaktadır. Çalışma evrenini temsil edebilecek örneklem belirlenmesinde uygun örneklem yöntemi (Convenience Sampling) uygulanmıştır. Uygun örneklem; yakın çevrede bulunan ve ulaşılması kolay, elde mevcut ve araştırmaya katılmak isteyen (gönüllü) bireyler üzerinde yapılan örneklem (Erkuş, 2013). Çalışmada seçkisiz olmayan örneklem yöntemlerinden uygun örneklem (Convenience Sampling) yöntemi; zorunlu takvim sınırları çerçevesinde çalışmayı sonuçlandırabilmek nedeniyle tercih edilmiştir.

Araştırmanın örnekleme; 2019-2020 eğitim-öğretim yılında Ataşehir ilçesinde devlet lisesi olarak hizmet veren bir kız anadolu İ.H.L., bir erkek anadolu İ.H.L. ve bir sağlık meslek lisesi’nde öğrenim gören 11. ve 12 sınıf öğrencilerinden oluşmuştur.

Bu çalışmada istatistiksel açıdan elde edilen verilerin test edilebilir yığılmayı gösterebilmesi amacı ile toplam 512 kişiye ulaşılmıştır. Ancak, araştırmaya katılanlardan dört öğrencinin anket formunda yer alan soruların büyük çoğunluğunu doldurmadığı tespit edilmiştir. Bu öğrenciler elendikten sonra kalan toplam 508 öğrenci içinden verilerin dağılımındaki uç değerleri ayıklama işlemi yapıldıktan sonra kalan 484 lise öğrencisi araştırmanın örneklem grubunu oluşturmuştur.

Tablo 3.2.1 Örneklem Grubunu Oluşturan Öğrencilerin Cinsiyet, Yaş ve Sınıf Dağılımları

		N	%
Cinsiyet	Erkek	137	28.3
	Kız	347	71.7
	Toplam	484	100.0
Yaş	15	4	.08
	16	180	37.2
	17	224	46.3
	18	72	14.9
	19	4	.08
	Toplam	484	100.0
Sınıf	11. sınıf	227	46.9
	12. sınıf	257	53.1
	Toplam	484	100.0

Tablo 3.2.1. de görüldüğü üzere örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin %28.3'ü erkek, %71.7'si ise kızlardan oluşmaktadır. Örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin %8'inin 15; %37.2'sinin 16; %46.3'ünün 17; %14.9'unun 18 ve %8'inin 19 yaşında olduğu ortaya çıkmıştır. Örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin %46.9'u 11. sınıfta %53.1'i ise 12. sınıfta okumaktadır.

3.3 Veri Toplama Araçları

Araştırmanın veri toplama aşamasında araştırmacı tarafından hazırlanan Kişisel Bilgi Formu, katılımcıların sosyal ağ bağımlılıklarını ölçmek için Sosyal Ağ Bağımlılığı Ölçeği (SABÖ) (Karaca, Yıldırım ve Kulaksız, 2019), Enneagram kişilik tiplerini belirlemek içinse Enneagram Kişilik Ölçeği (EKÖ) (Subaş ve Çetin, 2017) kullanılmıştır. Araçlar aşağıda sırasıyla ayrıntılı şekilde tanıtılmıştır.

3.3.1 Kişisel Bilgi Formu

Kişisel bilgi formunda katılımcıların cinsiyet, yaş, sınıf düzeyi, günlük internette bulunma sürelerine dönük sorular sorulmuştur.

3.3.2 Sosyal Ağ Bağımlılığı Ölçeği (SABÖ)

Karaca, Yıldırım ve Kulaksız (2019) tarafından geliştirilen “Sosyal Ağ Bağımlılığı Ölçeği” (SABÖ) toplam 26 sorudan oluşmakta olup, beş alt boyutta ölçüm yapmaktadır. Bu boyutlar; Dikkat Çekme, Duygu Durum Değişikliği, Geri Çekilme Belirtileri, Çatışma ve Nüksetme şeklindedir. Ölçekte yer alan ifadeler 5’li likert tarzında oluşturulmuştur. Ölçekte yer alan her bir madde için puanlama 1: Kesinlikle katılmıyorum ve 5: Kesinlikle katılıyorum şeklinde belirlenmiştir.

Karaca ve arkadaşları (2019) tarafından geliştirilen Sosyal Ağ Bağımlılığı Ölçeği’nde yapı geçerliliği için yapılan AFA (Açımlayıcı Faktör Analizi) sonucunda ölçeğin, beş faktörle toplam varyansın %63.6’sını açıkladığı belirtilmiştir. Araştırmacılar Doğrulamalı Faktör Analizi ile elde edilen modelin uyum indekslerini inceleyerek Ki-kare değerinin ($\chi^2=601.849$, $df=286$, $p=.00$) manidar olduğunu belirtmişlerdir. Karaca ve arkadaşlarının (2019) geliştirdiği bu ölçeğin Cronbach Alpha değerleri ölçeğin bütünü ve alt faktörler için .87 ile .95 değerleri arasında değişmiştir.

3.3.3 Enneagram Kişilik Ölçeği (EKÖ)

Araştırma kapsamında Subaş ve Çetin (2017) tarafından geliştirilmiş olan “Enneagram Kişilik Ölçeği” (EKÖ) kullanılmıştır. Bu ölçek özellikle akademik çalışmalarda katılımcıların Enneagram kişilik tiplerini bulmada pratik ve uygulanabilir bir ölçek ihtiyacını karşılamak amacıyla geliştirilmiştir. Enneagram Kişilik Ölçeği 1 ile 4 arasında (1=“Beni Hiç Anlatmıyor”, 2=“Bir kısmı beni anlatıyor”, 3=“Geneli beni anlatıyor” ve 4=“Tamamı beni anlatıyor”) 4’lü likert tipinde yapılandırılmıştır.

Ölçek toplam 27 sorudan oluşmakta ve 9 farklı kişilik tipini tespit etmektedir. Bu tipler; Tip 1 (Mükemmeliyetçi), Tip 2 (Yardımcı), Tip 3 (Başaran), Tip 4 (Özgün), Tip 5 (Gözlemci), Tip 6 (Sorgulayan), Tip 7 (Maceracı), Tip 8 (Reis), Tip 9 (Uzlaşmacı) olarak isimlendirilmiştir.

Subaş ve Çetin (2017) tarafından geliştirilen Enneagram Kişilik Ölçeği’nde yapı geçerliliği için yapılan AFA sonucunda ölçeğin, dokuz faktörle toplam varyansın %73.899’unu açıkladığı; DFA sonucunda da ($p=0.000$; $\chi^2/df=1.41$; RMSEA=0.045, CFI

=0.949 ve GFI=0.875 değerleri ile) sınanan modelin uyum göstergelerinin uygun referans aralıklarında olduğu belirtilmiştir. Enneagram Kişilik Ölçeği'ne yönelik elde edilen güvenilirlik sonuçlarında ölçeğin alt faktörlerine yönelik Cronbach Alpha değerlerinin 0.70'in üzerinde bulunduğu bildirilmiştir. Ölçeğin güvenilirliğini sınamak için uygulanan test tekrar test yönteminden elde edilen sonuçlara göre, bütün maddelerde ön test puanları ile son test puanları arasında istatistiksel olarak $p < .05$ düzeyinde anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir. Bu bulgu ölçeğin güvenilir olduğuna dair kanıt sunmaktadır.

3.4 Verilerin Toplanması

Veri toplama aşamasında, öncelikle araştırmada kullanılan ölçeklerin geliştiricilerinden mail yoluyla uygulama izinleri alınmıştır. İlgili izin yazışmalarına Ekler kısmında yer verilmiştir. Alınan izinler sonrası veri toplama araçları bir grup 11. sınıf öğrencisi üzerinde pilot olarak uygulanmış ve uygulamadaki olası zorluklar değerlendirilmiştir. Kullanılacak ölçeklerin netleşmesinin ardından MEB anket uygulama izni için dilekçe verilmiştir. MEB anket uygulama izni onayına eklerde yer verilmiştir. Pilot uygulamada öğrencilerden gelebilecek sorular not alınarak uygulama sırasında açıklamalar kısmında bunlara değinilmiştir. Daha sonra, uygun örnekleme yöntemiyle belirlenen üç okulun idari amirleriyle irtibat kurulmuş, gerekli açıklama ve bilgilendirmeler yapılarak uygulama izinleri alınmış, uygulama için randevu tarihleri belirlenmiştir. Uygulama esnasında katılımcıların soru sorma ihtiyaçları göz önünde bulundurularak sadece basılı materyal üzerinden verilerin toplanmasına karar verilmiştir. Her okul verilen randevu tarihinde araştırmacı tarafından ziyaret edilerek basılı ölçekler sırasıyla sınıflarda uygulanmıştır. Basılı ortamda gerçekleştirilen uygulamada, bilgilendirme ve açıklamalar yüz yüze yapılmıştır. Ölçeklerin cevaplanması için öğrencilere bir ders saati süre tanınmış, uygulamalar esnasında herhangi bir sorunla karşılaşılmamıştır.

3.5 Verilerin Çözümlemesi

Araştırmada katılımcılara uygulanan kişisel bilgi formu ve ölçeklerden elde edilen veriler kodlanarak SPSS programına aktarılmıştır. Verilerin dağılımındaki uç değerleri tespit etmek üzere tüm sürekli değişkenlere ait puanlar standart z puanlarına çevrilmiş; ± 3 z standart puanının dışında kalan uç değerler (Çokluk, Şekercioğlu ve Büyüköztürk, 2010)

ayıklanmıştır. Analizler için uygun istatistiksel testi tespit edebilmek için öncelikle verilerin dağılım normallikleri incelenmiştir. Bu amaçla çarpıklık ve basıklık değerleri hesaplanmış, Tablo 3.5.1’de verilmiştir. Verilerin normal dağılım gösterebilmesi için çarpıklık ve basıklık değerlerinin -1.96 ile +1.96 arasında kalması beklenmektedir (Can, 2014). Bu değerlere göre çarpıklık basıklık değerlerinin normal sınırlar içerisinde olduğu söylenebilir. Buna bağlı olarak da parametrik testler kullanılmıştır.

Tablo 3.5.1. EKÖ ve SABÖ Çarpıklık Basıklık Değerleri (N=484)

Değişkenler	Çarpıklık	Basıklık
Kişilik Tipleri		
Uzlaşmacı	-.234	-.399
Reis	.027	-.833
Başaran	.000	-.540
Yardımcı	-.086	-.642
Maceracı	-.237	-.526
Mükemmeliyetçi	-.031	-.675
Özgün	-.223	-.651
Gözlemci	.084	-.649
Sorgulayan	-.207	-.605
Sosyal Medya Bağımlılığı (Toplam)	.491	-.296
Dikkat Çekme	.368	-.781
Duygu Durum Değişikliği	.256	-1.073
Geri Çekilme	.805	-.342
Çatışma	.670	-.208
Nüksetme	.542	-.345

Araştırmanın ana değişkenlerine ait betimleyici istatistiklerin hesaplanmasında aritmetik ortalama, standart sapma ve minimum ile maksimum değerlerden yararlanılmıştır. Araştırmanın ana amacını oluşturan Enneagram kişilik tipleri ve sosyal ağ bağımlılığı arasındaki ilişkinin test edilmesinde Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon tekniği kullanılmıştır.

Enneagram kişilik tiplerinin sosyal ağ bağımlılığı ve alt boyutlarını yordayıp yordamadığı ise Basit ve Çok Boyutlu Regresyon Analizi tekniği ile incelenmiştir. Regresyon analizi

öncesinde değişkenler arasında çoklu bağlantı problemi olup olmadığı, tolerans ve VIF değerleri hesaplanarak kontrol edilmiştir. Yapılan hesaplamalar sonucunda tolerans değerlerinin .626 - .892 aralığında, VIF değerlerinin ise 1.12 - 1.195 aralığında olduğu görülmüştür. Tolerans değerinin .20'den daha düşük olması ve VIF değerinin 10'dan yüksek olması bağımsız değişkenler arasında çoklu bağlantının olduğuna işaretir (Can, 2014; Çokluk vd., 2010). Bu bağlamda elde edilen değerlerin istenilen aralık içinde olduğu ve değişkenler arasında çoklu bağlantı probleminin olmadığı sonucuna varılmıştır.

Sosyal ağ bağımlılığı ve alt boyutlarının cinsiyete göre farklılaşıp farklılaşmadığı Bağımsız Grup t-Testi tekniği ile sınanmıştır. Sosyal ağ bağımlılığının günlük internette bulunma süresine göre farklılaşıp farklılaşmadığı ANOVA (Varyans Analizi) tekniği incelenmiş, anlamlı çıkması durumunda post-hoc tekniklerinden Tukey HSD testine başvurulmuştur.

İstatistiksel analizlerde anlamlılık değeri .05 olarak kabul edilmiştir.

BÖLÜM IV: BULGULAR

Bu bölümde araştırmanın amaç sıralaması doğrultusunda elde edilen bulgulara ve istatistiksel yorumlarına yer verilmiştir.

4.1 Örneklem Grubunu Oluşturan Öğrencilerin Sosyal Ağ Bağımlılığı Düzeylerine Ait Bulgular

Araştırmanın birinci amacına yönelik olarak örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin sosyal ağ bağımlılıklarının ne düzeyde olduğunu belirlemek amacıyla Sosyal Ağ Bağımlılığı Ölçeği'nden (SABÖ) almış oldukları puanların ortalama ve standart sapma değerler hesaplanmış, SABÖ için alt boyutlarıyla birlikte minimum, maksimum, ortalama ve standart sapma değerleri Tablo 4.1.1'de verilmiştir.

Tablo 4.1.1 SABÖ Toplam Puanı ve Alt Boyutlara Ait Minimum, Maksimum, Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

Değişkenler	N	Min	Max	$\bar{X}$	ss
Sosyal Ağ Bağımlılığı (Toplam)	484	1.00	4.65	2.45	0.81
Dikkat Çekme	484	1.00	5.00	2.71	1.08
Duygu Durum Değişikliği	484	1.00	5.00	2.77	1.21
Geri Çekilme	484	1.00	5.00	2.17	1.12
Çatışma	484	1.00	4.50	2.10	0.80
Nüksetme	484	1.00	5.00	2.46	1.01

Tablo 4.1.1'de görüldüğü üzere Sosyal Ağ Bağımlılığı Ölçeği'nden alınan puanın ortalaması $\bar{X}=2.45$, $ss=0.81$ 'dir.'dir. Ölçeğin alt boyutları incelendiğinde ise Duygu Durum Değişikliği alt boyutu en yüksek puan ortalamasına ($\bar{X}=2.77$, $ss=1.21$) sahipken, Çatışma alt boyutu en düşük puan ortalamasına ($\bar{X}=2.10$, $s=0.80$) sahiptir. Tablo 4.1.1'e göre, öğrencilerin sosyal ağ bağımlılığının göreceli olarak orta düzeyde olduğu söylenebilir ($\bar{X}=2.45$, $ss=0.81$).

4.2 Örneklem Grubunu Oluşturan Öğrencilerin Enneagram Kişilik Tipleri ile Sosyal Ağ Bağımlılığı Arasındaki İlişkinin Sınanmasına Ait Bulgular

Araştırmanın ikinci amacı doğrultusunda, örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin Enneagram kişilik özellikleri ile sosyal ağ bağımlılığı ve alt boyutları arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığı Pearson Momentler Çarpım Korelasyon tekniği ile sınanmış, bulgular Tablo 4.2.1’de verilmiştir.

.

Tablo 4.2.1 Enneagram Kişilik Tipleri ile Sosyal Ağ Bağımlılığı ve Alt Boyutları Arasındaki İlişkiye Ait Korelasyon Analizi Sonuçları

	$\bar{x}$	ss	Tip 9	Tip 3	Tip 2	Tip 7	Tip 1	Tip 4	Tip 5	Tip 6	Tip 8	SAB	DÇ	DD	GÇ	ÇM	NE
Uzlaşmacı (Tip 9)	5.25	2.03	-														
Başaran (Tip 3)	4.72	2.23	.217**	-													
Yardımcı (Tip 2)	4.93	2.12	.315**	.476**	-												
Maceracı (Tip 7)	5.58	2.08	.291**	.438**	.404**	-											
Mükemmeliyetçi (Tip 1)	4.69	2.17	.328**	.378**	.405**	.176**	-										
Özgün (Tip 4)	5.39	2.16	.237**	.505**	.395**	.426**	.373**	-									
Gözlemci (Tip 5)	4.54	2.19	.254**	.319**	.089	.075	.391**	.274**	-								
Sorgulayan (Tip 6)	5.78	1.84	.337**	.345**	.374**	.325**	.492**	.416**	.383**	-							
Reis (Tip 8)	4.68	2.41	.141**	.611**	.416**	.484**	.371**	.515**	.277**	.303**	-						
Sosyal Ağ Bağ. (SAB Toplam)	2.45	0.81	-.059	.040	.138**	.133**	-.060	.043	-.054	.050	.027	-					
Dikkat Çekme (DÇ)	2.71	1.08	-.087	.081	.132**	.189**	-.039	.062	-.076	.060	.055	.847*	-				
Duygu Durum (DD)	2.77	1.21	.024	-.017	.113*	.060	-.042	.013	-.034	.052	-.047	.774*	.575*	-			
Geri Çekilme (GÇ)	2.17	1.12	-.030	.172**	.130**	.127**	.003	.105*	-.008	.062	.091*	.811*	.680*	.538*	-		
Çatışma (ÇM)	2.10	0.80	-.130**	-.048	.025	.014	-.125**	.006	-.043	-.022	.000	.679*	.437*	.352*	.416*	-	
Nüksetme (NE)	2.46	1.01	-.014	-.025	.131**	.112*	-.036	-.015	-.038	.033	.015	.784*	.534*	.474*	.574*	.527*	-

*p< .05, **p< .01

Tablo 4.2.1'e göre Sosyal Ağ Bağımlılığı Ölçeği'nden alınan toplam puanlar ile Tip2 (Yardımcı) ($r = .138, p < .01$) ve Tip 7 (Maceracı) ($r = .133, p < .01$) puanları arasında pozitif korelasyon bulunmuştur. Sosyal Ağ Bağımlılığı Ölçeği'nin Dikkat Çekme alt boyutu ile Tip 2 (Yardımcı) ($r = .132, p < .01$) ve Tip 7 (Maceracı) ($r = .189, p < .01$) puanları arasında da pozitif korelasyon tespit edilmiştir. Sosyal Ağ Bağımlılığı Ölçeği'nin Duygu Durum Değişikliği alt boyutu ile sadece Tip 2 (Yardımcı) ($r = .113, p < .05$) puanları arasında pozitif korelasyon olduğu görülmektedir. Diğer taraftan, Sosyal Ağ Bağımlılığı Ölçeği'nin Geri Çekilme alt boyutu ile Tip 2 (Yardımcı) ($r = .130, p < .01$), Tip 3 (Başaran) ($r = .172, p < .01$), Tip 4 (Özgün) ($r = .105, p < .05$), Tip 7 (Maceracı) ($r = .127, p < .01$) ve Tip 8 (Reis) ($r = .091, p < .05$) puanları arasında da pozitif korelasyonlar bulunmuştur. Sosyal Ağ Bağımlılığı Ölçeği'nin Çatışma alt boyutu ile Tip 9 (Uzlaşmacı) ($r = .130, p < .01$) ve Tip 1 (Mükemmeliyetçi) ($r = .125, p < .01$) puanları arasında negatif korelasyon tespit edilmiştir. Sosyal Ağ Bağımlılığı Ölçeği'nin Nüksetme alt boyutu ile Tip 2 (Yardımcı) ($r = .131, p < .01$) ve Tip 7 (Maceracı) ($r = .112, p < .05$) puanları arasında da pozitif korelasyon olduğu görülmektedir.

4.3 Örneklem Grubunu Oluşturan Öğrencilerin Enneagram Kişilik Tiplerinin Sosyal Ağ Bağımlılığını Yordayıcılığına İlişkin Bulgular

Araştırmanın üçüncü amacı doğrultusunda örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin Enneagram kişilik tiplerinin sosyal ağ bağımlılığını yordayıp yordamadığını tespit etmek üzere çoklu regresyon analizi yapılmıştır. Korelasyon analizlerinde Enneagram kişilik tiplerinden Yardımcı (Tip 2) ve Maceracı (Tip 7) kişilik tipleri sosyal ağ bağımlılığı ile anlamlı ilişkiler verdiği ve diğer kişilik tipleri ile anlamlı bir ilişki tespit edilemediği için regresyon modeline sadece bu iki kişilik boyutu eklenmiştir. Analiz sonuçları Tablo 4.3.1.'de verilmiştir.

Tablo 4.3.1 Enneagram Kişilik Tiplerinin Sosyal Ağ Bağımlılığını Yordamasına İlişkin Regresyon Analizi Sonuçları

Yordayan	B	SH	β	t	R	R ²	F
Sabit	2.06	.115		17.89***			
Yardımcı (Tip 2)	.039	.019	.101	2.06*	.16	.03	6.47**
Maceracı (Tip 7)	.036	.019	.092	1.87			

***p< .001 **p< .01 *p< .05

Tablo 4.3.1.'de görüldüğü üzere, Enneagram kişilik tiplerinden Yardımcı (Tip 2) ve Maceracı (Tip 7) kişilik tipleri toplam sosyal ağ bağımlılığı puanlarındaki varyansın yaklaşık %3'ünü açıklamaktadır (F=6.47; p< .01). Standardize Beta katsayılarına bakıldığında; modele sadece Yardımcı (Tip 2) (β = .101; p< .05) kişilik tipinin anlamlı katkı sağladığı başka bir deyişle; sosyal ağ bağımlılığı üzerinde yordayıcı etkisinin olduğu söylenebilir. Maceracı (Tip 7) (β = .092; p> .05) kişilik tipi ise modele anlamlı katkı sağlamamıştır.

4.4 Örneklem Grubunu Oluşturan Öğrencilerin Enneagram Kişilik Tiplerinin Sosyal Ağ Bağımlılığı Alt Boyutlarını Yordayıcılığına İlişkin Bulgular

Araştırmanın üçüncü amacının alt amacı doğrultusunda örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin Enneagram kişilik tiplerinin sosyal ağ bağımlılığı alt boyutlarını yordayıp yordamadığını tespit etmek üzere her alt boyut için regresyon analizi yapılmıştır. Korelasyon analizlerinde Enneagram kişilik tiplerinden sosyal ağ bağımlılığı ile anlamlı ilişkiler vermeyen kişilik tipleri regresyon modeline dâhil edilmemiştir. Analiz sonuçları aşağıda sırasıyla sunulmuştur.

Tablo 4.4.1 Enneagram Kişilik Tiplerinin Sosyal Ağ Bağımlılığı “Dikkat Çekme” Alt Boyutunu Yordamasına İlişkin Regresyon Analizi Sonuçları

Yordayan	B	SH	β	t	R	R ²	F
Sabit	2.075	.153		13,599***			
Yardımcı (Tip 2)	.034	.025	.067	1.370	.198	.039	9.859***
Maceracı (Tip 7)	.084	.025	.162	3.310***			

***p< .001 **p< .01 *p< .05

Tablo 4.4.1.'de görüldüğü üzere, Enneagram kişilik tiplerinden Yardımcı (Tip 2) ve Maceracı (Tip 7) kişilik tipleri sosyal ağ bağımlılığı alt boyutlarından “Dikkat Çekme” puanlarındaki varyansın yaklaşık %4’ünü açıklamaktadır ($F=9.859$; $p<.001$). Standardize Beta katsayılarına bakıldığında; modele sadece Maceracı (Tip 7) ($\beta=.162$; $p<.001$) kişilik tipinin anlamlı katkı sağladığı görülmektedir. Başka bir deyişle; sosyal ağ bağımlılığı “Dikkat Çekme” alt boyutu üzerinde Enneagram tiplerinden Maceracı (Tip 7) kişilik tipinin yordayıcı etkisinin olduğu söylenebilir. Yardımcı (Tip 2) ($\beta=.067$; $p>.05$) kişilik tipi ise modele anlamlı katkı sağlamamıştır.

Tablo 4.4.2 Enneagram Kişilik Tiplerinin Sosyal Ağ Bağımlılığı “Duygu Durum Değişikliği” Alt Boyutunu Yordamasına İlişkin Regresyon Analizi Sonuçları

Yordayan	B	SH	β	t	R	R ²	F
Sabit	2.453	.139		17.691			
Yardımcı (Tip 2)	.064	.026	.113	2.489*	.113	.013	6.193***

*** $p<.001$ ** $p<.01$ * $p<.05$

Tablo 4.4.2.'de görüldüğü üzere, Enneagram kişilik tiplerinden Yardımcı (Tip 2) sosyal ağ bağımlılığı alt boyutlarından “Duygu Durum Değişikliği” puanlarındaki varyansın yaklaşık %1’ini açıklamaktadır ($F=6,193$; $p<.001$). Standardize Beta katsayılarına bakıldığında; modele Yardımcı (Tip 2) ($\beta=.113$; $p<.05$) kişilik tipinin anlamlı katkı sağladığı başka bir deyişle; sosyal ağ bağımlılığı “Duygu Durum Değişikliği” alt boyutu üzerinde yordayıcı etkisinin olduğu söylenebilir.

Tablo 4.4.3 Enneagram Kişilik Tiplerinin Sosyal Ağ Bağımlılığı “Geri Çekilme” Alt Boyutunu Yordamasına İlişkin Regresyon Analizi Sonuçları

Yordayan	B	SH	β	t	R	R ²	F
Sabit	1.587	.171		9.290***			
Yardımcı (Tip 2)	.026	.028	.049	.927			
Maceracı (Tip 7)	.028	.029	.052	.976	.187	.035	4.317**
Başaran (Tip 3)	.064	.029	.126	2.225*			
Özgün (Tip 4)	.03	.029	.050	.928			

*** $p<.001$ ** $p<.01$ * $p<.05$

Tablo 4.4.3.'de görüldüğü üzere, Enneagram kişilik tiplerinden Başaran (Tip 3), Yardımcı (Tip 2), Maceracı (Tip 7) ve Özgün (Tip 4) sosyal ağ bağımlılığı alt boyutlarından “Geri Çekilme” puanlarındaki varyansın yaklaşık %4’ünü açıklamaktadır ($F=4.317$; $p<.01$).

Standardize Beta katsayılarına bakıldığında; modele sadece Başaran (Tip 3) ($\beta=.126$; $p<.05$) kişilik tipinin anlamlı katkı sağladığı başka bir deyişle; sosyal ağ bağımlılığı “Geri Çekilme” alt boyutu üzerinde yordayıcı etkisinin olduğu söylenebilir. Yardımcı (Tip 2) ($\beta=.049$; $p>.05$), Maceracı (Tip 7) ($\beta=.052$; $p>.05$) ve Özgün (Tip 4) ($\beta=.050$; $p>.05$) kişilik tipleri ise modele katkı sağlamamıştır.

Tablo 4.4.4 Enneagram Kişilik Tiplerinin Sosyal Ağ Bağımlılığı "Çatışma" Alt Boyutunu Yordamasına İlişkin Regresyon Analizi Sonuçları

Yordayan	B	SH	β	t	R	R ²	F
Sabit	2.462	.112		22.077			
Uzlaşmacı (Tip 9)	-.039	.019	-.100	-2.091*	.157	.025	6.053**
Mükemmeliyetçi (Tip 1)	-.034	.018	-.092	-1.940			

*** $p<.001$ ** $p<.01$ * $p<.05$

Tablo 4.4.4.'de görüldüğü üzere, Enneagram kişilik tiplerinden Uzlaşmacı (Tip 9) ve Mükemmeliyetçi (Tip 1) kişilik tipleri sosyal ağ bağımlılığı alt boyutlarından çatışma puanlarındaki varyansın yaklaşık %3'ünü açıklamaktadır ($F=6.053$; $p<.01$). Standardize Beta katsayılarına bakıldığında; modele sadece Uzlaşmacı (Tip 9) ($\beta= -.100$; $p<.05$) kişilik tipinin anlamlı katkı sağladığı başka bir deyişle; sosyal ağ bağımlılığı çatışma alt boyutu üzerinde yordayıcı etkisinin olduğu söylenebilir. Mükemmeliyetçi (Tip 1) ($\beta= -.092$; $p>.05$) kişilik tipi ise modele katkı sağlamamıştır.

Tablo 4.4.5 Enneagram Kişilik Tiplerinin Sosyal Ağ Bağımlılığı "Nüksetme" Alt Boyutunu Yordamasına İlişkin Regresyon Analizi Sonuçları

Yordayan	B	SH	β	t	R	R ²	F
Sabit	2.032	.144		14.104**			
Yardımcı (Tip 2)	.049	.023	.103	2.092*	.146	.021	5.250**
Maceracı (tip 7)	.034	.024	.070	1.418			

*** $p<.001$ ** $p<.01$ * $p<.05$

Tablo 4.4.5.'de görüldüğü üzere, Enneagram kişilik tiplerinden Yardımcı (Tip 2) ve Maceracı (Tip 7) sosyal ağ bağımlılığı alt boyutlarından “Nüksetme” puanlarındaki varyansın yaklaşık %2'sini açıklamaktadır ($F=5.250$; $p<.01$). Standardize Beta katsayılarına bakıldığında; modele sadece Yardımcı (Tip 2) ($\beta=.103$; $p<.05$) kişilik tipinin anlamlı katkı sağladığı başka bir deyişle; sosyal ağ bağımlılığı “Nüksetme” alt boyutu üzerinde yordayıcı

etkisinin olduğu söylenebilir. Maceracı (Tip 7) ($\beta=.070$; $p>.05$) kişilik tipi ise modele katkı sağlamamıştır.

4.5 Örneklem Grubunu Oluşturan Öğrencilerin Sosyal Ağ Bağımlılığı Puan Ortalamaları ve Alt Boyut Puan Ortalamalarının Cinsiyet Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Bulgular

Araştırmanın dördüncü amacı doğrultusunda örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin sosyal ağ bağımlılığı toplam puan ortalamaları ve alt boyut puan ortalamalarının cinsiyetlerine göre farklılık gösterip göstermediğini incelemek amacıyla yapılan bağımsız grup t -testi sonuçları Tablo 4.5.1’de sunulmuştur.

Tablo 4.5.1 Sosyal Ağ Bağımlılığı Toplam Puanı ve Alt Boyut Puanlarının Cinsiyete Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Bağımsız Grup t-Testi Sonuçları

Alt Boyutlar	Cinsiyet	N	$\bar{X}$	ss	sd	t
Dikkat Çekme	Erkek	137	2.6886	1.10255	482	-.276
	Kız	347	2.7185	1.06818		
Duygu Durum Değişikliği	Erkek	137	2.7139	1.10555	482	-.644
	Kız	347	2.7925	1.24819		
Geri Çekilme	Erkek	137	2.3011	1.16321	482	1.571
	Kız	347	2.1232	1.10575		
Çatışma	Erkek	137	2.2348	.82212	482	2.407*
	Kız	347	2.0418	.78354		
Nüksetme	Erkek	137	2.4715	.96184	482	.120
	Kız	347	2.4594	1.02616		
Sosyal Medya Bağımlılığı Toplam	Erkek	137	2.4874	.84399	482	.640
	Kız	347	2.4352	.79361		

*** $p<.001$ ** $p<.01$ * $p<.05$

Tablo 4.5.1’e göre, sosyal ağ bağımlılığı alt boyutlarından sadece çatışma alt boyutu puanlarının cinsiyete göre anlamlı bir farklılık gösterdiği tespit edilmiştir ($p<.05$). Buna göre erkekler ($\bar{X}= 2.24$, $ss=.82$) kızlardan ($\bar{X}= 2.04$, $ss=.78$) daha yoğun bir çatışma yaşamaktadırlar.

4.6 Örneklem Grubunu Oluşturan Öğrencilerin Sosyal Ağ Bağımlılığı Puan Ortalamalarının İnternette Bulunma Süresine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Bulgular

Araştırmanın beşinci amacı doğrultusunda örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin sosyal ağ bağımlılığı toplam puan ortalamalarının internette bulunma süresine göre farklılık gösterip göstermediğini incelemek amacıyla yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) ve Post-Hoc Testi sonuçları aşağıda sırasıyla tablolar halinde sunulmuştur.

Tablo 4.6.1 Örneklem Grubunu Oluşturan Öğrencilerin Günlük İnternette Bulunma Sürelerine Göre Sosyal Ağ Bağımlılığı Toplam Puanına Ait Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

Günlük İnternette				
Bulunma				
Süresi	N	$\bar{X}$	ss	SH
1 saatten az	32	2.02	.93	.16
1-2 saat	111	2.13	.71	.06
3-4 saat	183	2.40	.74	.05
5-6 saat	109	2.71	.76	.07
7-8 saat	24	2.87	.73	.14
8 saat üstü	25	3.10	.78	.15
Toplam	484	2.44	.80	.03

Tablo 4.6.1.'de, internette bulunma süresine göre öğrencilerin sosyal ağ bağımlılığı toplam puan ortalamaları incelendiğinde; en yüksek bağımlılık puanı ortalamasına 8 saat ve üstü internette bulunanların ($\bar{X}= 3.10$, $ss=.79$), en düşük puan ortalamasına ise 1 saatten az internette bulunanların ($\bar{X}= 2.03$, $ss= .93$) sahip olduğu görülmüştür. Ortalamalar arasındaki farkın anlamlı olup olmadığını belirlemek üzere yapılan ANOVA sonuçları Tablo 4.6.2'de verilmiştir.

Tablo 4.6.2 Örneklem Grubunu Oluşturan Öğrencilerin Günlük İnternette Bulunma Sürelerine Göre Sosyal Ağ Bağımlılığı Toplam Puan Ortalamalarının Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan ANOVA Sonuçları

Varyansın	Kareler			
Kaynağı	Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F
Gruplar arası	39.787	5	7.957	13.818***
Gruplar içi	275.275	478	.576	
Toplam	315.062	483		

Tablo 4.6.2 incelendiğinde; öğrencilerin sosyal ağ bağımlılığı toplam puan ortalamalarının günlük internette bulunma süresine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık gösterdiği görülmektedir ($F=13.818$, $p<.001$). Söz konusu farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek amacıyla yapılan Tukey HSD Post-Hoc analiz sonuçları Tablo 4.6.3.'te görülmektedir.

Tablo 4.6.3 Örneklem Grubunu Oluşturan Öğrencilerin Günlük İnternette Bulunma Sürelerine Göre Sosyal Ağ Bağımlılığı Toplam Puan Ortalamalarının Farklılaşmasına Ait Post-Hoc Analiz Sonuçları

(I) İnternette günlük bulunma süresi	(J) İnternette günlük bulunma süresi	$\bar{X}$ (I-J)	SH	p	En Düşük İlişki	En Yüksek İlişki
1 saatten az	1-2 saat	-.11096	.15227	.978	-.5466	.3247
	3-4 saat	-.37925	.14541	.097	-.7953	.0368
	5-6 saat	-.69148*	.15258	.000	-1.1281	-.2549
	7-8 saat	-.84896*	.20492	.001	-1.4353	-.2626
	8 saat üstü	-1.07697*	.20256	.000	-1.6566	-.4974
1-2 saat	1 saatten az	.11096	.15227	.978	-.3247	.5466
	3-4 saat	-.26829*	.09130	.040	-.5295	-.0071
	5-6 saat	-.58052*	.10233	.000	-.8733	-.2877
	7-8 saat	-.73800*	.17083	.000	-1.2268	-.2492
	8 saat üstü	-.96602*	.16800	.000	-1.4467	-.4853
3-4 saat	1 saatten az	.37925	.14541	.097	-.0368	.7953
	1-2 saat	.26829*	.09130	.040	.0071	.5295
	5-6 saat	-.31223*	.09182	.009	-.5749	-.0495
	7-8 saat	-.46971*	.16475	.051	-.9411	.0017
	8 saat üstü	-.69772*	.16181	.000	-1.1607	-.2347
5-6 saat	1 saatten az	.69148*	.15258	.000	.2549	1.1281
	1-2 saat	.58052*	.10233	.000	.2877	.8733
	3-4 saat	.31223*	.09182	.009	.0495	.5749
	7-8 saat	-.15748	.17111	.941	-.6471	.3321
	8 saat üstü	-.38549	.16828	.200	-.8670	.0960
7-8 saat	1 saatten az	.84896*	.20492	.001	.2626	1.4353
	1-2 saat	.73800*	.17083	.000	.2492	1.2268
	3-4 saat	.46971*	.16475	.051	-.0017	.9411
	5-6 saat	.15748	.17111	.941	-.3321	.6471
	8 saat üstü	-.22801	.21687	.900	-.8485	.3925
8 saat üstü	1 saatten az	1.07697*	.20256	.000	.4974	1.6566
	1-2 saat	.96602*	.16800	.000	.4853	1.4467
	3-4 saat	.69772*	.16181	.000	.2347	1.1607
	5-6 saat	.38549	.16828	.200	-.0960	.8670
	7-8 saat	.22801	.21687	.900	-.3925	.8485

***p<.001 **p<.01 *p<.05

Tablo 4.6.3 incelendiğinde sosyal ağ bağımlılığı puan ortalamaları arasında günlük internette bulunma süresine göre belirlenen anlamlı farklılığın; günlük internette bulunma süresi 1 saatten az olanlarla 5-6 saat, 7-8 saat ve 8 saat üstü olanlar arasında; 1-2 saat olanlarla 3-4 saat, 5-6 saat, 7-8 saat ve 8 saat üstü olanlar arasında; 3-4 saat olanlarla 1-2 saat, 5-6 saat, 7-8 saat ve 8 saat üstü olanlar arasında; 5-6 saat olanlarla 1 saatten az, 1-2 saat ve 3-4 saat olanlar arasında; 7-8 saat olanlarla, 1 saatten az, 1-2 saat ve 3-4 saat olanlar arasında; 8 saat üstü olanlarla 1 saatten az, 1-2 saat ve 3-4 saat olanlar arasında olduğu görülmektedir. Bu bulguya göre, öğrencilerin internette bulunma süreleri arttıkça sosyal ağ bağımlılığı düzeylerinin arttığı düşünülebilir.

BÖLÜM V: SONUÇ

Bu bölümde, araştırmadan elde edilen bulgular, araştırmada ele alınan amaçların sırası dikkate alınarak ilgili alan yazın çerçevesinde tartışılmış ve ileride yapılacak olan çalışmalara yol gösterici önerilere yer verilmiştir.

5.1 Yargı ve Tartışma

5.1.1 Örneklem Grubunu Oluşturan Öğrencilerin Sosyal Ağ Bağımlılığı Düzeylerine Ait Bulguların Tartışılması

Araştırmanın birinci amacı, örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin sosyal ağ bağımlılıklarının ne düzeyde olduğunun belirlenmesidir. Elde edilen bulgulara göre, lise öğrencilerinin sosyal ağ bağımlılıklarının göreceli olarak orta düzeyde olduğu söylenebilir (Bkz. Tablo 4.1.1). Bu çalışmada örneklemin %70'inin (341 kişi) 24 saatlik günlük zamanın 3 saat ve fazlasını internette geçirmekte olduğu bulunmuştur. Bu çalışmanın beşinci amacına yönelik olarak elde edilen bulguda ve alanyazında yer alan diğer çalışmalarda (Aydın ve Çelik, 2017; Becan, 2018; Kırık vd., 2015; Tutgun-Ünal, 2015; Yılmazsoy ve Kahraman, 2017) görüldüğü üzere; sosyal ağlarda ya da internette bulunma süresi ile bağımlılık arasında pozitif yönlü korelasyon bulunmaktadır. Dolayısıyla bu bulgu, öğrencilerin sosyal ağ bağımlılık düzeyleri fazla yüksek olmamasına rağmen önemli bir kitlenin sosyal ağ bağımlılığına aday olduğunu düşündürmektedir.

Alanyazında yer alan başka araştırma bulguları da bu araştırmadan elde edilen bulguyu desteklemektedir. Fariz ve Sarıcı Bulut (2019) Ankara'nın Sincan ilçesinde dört farklı lisede gerçekleştirdiği çalışmada örneklemini “bağımlılık semptomu gösterenler” ve “bağımlılık semptomu göstermeyenler” olarak iki grupta ele almış ve grubun %84.4'ünü “bağımlılık semptomu göstermeyenler” olarak raporlamıştır. Deniz ve Grültü (2018) ise İstanbul'un Eyüp ilçesindeki altı farklı lisede gerçekleştirdiği çalışmada genel olarak lise öğrencilerinin sosyal medyaya “orta seviyede bağımlı” olduğunu rapor etmiştir. Tutgun-Ünal (2015) beş farklı üniversitenin öğrencileri üzerinde gerçekleştirdiği araştırmasında üniversite öğrencilerinin sosyal medya bağımlılığını toplam puanlarına göre “orta seviyede bağımlı” düzeyinde tanımlamışlardır. Gül ve Diken (2018) ise, Atatürk Üniversitesi Fen Bilgisi Eğitimi Anabilim Dalı'nda öğrenim gören 189 fen bilgisi öğretmeni adayı üzerinde gerçekleştirdikleri çalışmada; örneklem grubunun sosyal medya bağımlılıklarının genel

olarak “orta düzeyde” olduğunu raporlamıştır. Alanyazından elde edilen bu tablo lise öğrencilerinin bağımlılığın temellerini bu yaşlarda attıklarını düşündürmektedir. Buna bağlı olarak; lise öğrencileri sosyal ağ bağımlılığında risk grubu olarak değerlendirilebilir.

5.1.2 Örneklem Grubunu Oluşturan Öğrencilerin Enneagram Kişilik Tipleri ile Sosyal Ağ Bağımlılığı Arasındaki İlişkinin Sınanmasına ve Enneagram Kişilik Tiplerinin Sosyal Ağ Bağımlılığını Yordayıcılığına İlişkin Bulguların Tartışılması

Bu bölümde araştırmanın ikinci ve üçüncü amaçlarına yönelik elde edilen bulguların tartışılmasına birlikte yer verilmiştir. Araştırmanın ikinci amacı, örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin Enneagram kişilik tipleri ile sosyal ağ bağımlılığı düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığının incelenmesidir. Yapılan analizler sonucunda, lise öğrencilerinin Enneagram kişilik tiplerinden Yardımcı (Tip 2) ve Maceracı (Tip 7) kişilik tipi puanları ile sosyal ağ bağımlılık toplam puanları arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişkinin olduğu tespit edilmiştir (Tablo 4.2.1). Elde edilen bu bulguya göre, Yardımcı (Tip 2) ve Maceracı (Tip 7) kişilik tiplerinden alınan puanlar arttıkça sosyal ağ bağımlılığı puanlarında da artış olduğu söylenebilir.

Değişkenler arası ilişkiler belirlendikten sonra araştırmanın üçüncü amacı doğrultusunda örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin Enneagram kişilik tiplerinin sosyal ağ bağımlılığını yordayıp yordamadığı sınanmıştır. Bu aşamada sosyal ağ bağımlılığı ile sadece anlamlı ilişki gösteren kişilik tipleri üzerinden çoklu regresyon analizi yapılmıştır (Tablo 4.3.1). Elde edilen bulgulara göre; sosyal ağ bağımlılığı ile anlamlı ilişki gösteren Yardımcı (Tip 2) ve Maceracı (Tip 7) kişilik tiplerinden sadece Yardımcı (Tip 2) kişilik tipinin sosyal ağ bağımlılığı üzerinde yordayıcı etkisinin olduğu sonucuna varılmıştır. Başka bir deyişle Yardımcı (Tip 2) kişilik tipinin sosyal ağ bağımlılığını açıklama gücüne sahip olduğu söylenebilir.

Bu bulgu, Enneagram modeli açısından anlamlı görünmektedir. Yardımcı (Tip 2) kişilik tipi Enneagram içinde dışa dönük, sosyal, iletişime açık ve yüksek enerjili tiplerin başında karşımıza çıkmaktadır (Acarkan, 2016). Yardımcı (Tip 2) kişilik tipinde olan bireyler “sevildiğini hissetmek” temel arzusundadırlar ve süper egoları kendilerine “Eğer başkaları seni severse ve onlara yakın olursan iyi olursun.” mesajını tekrarlamaktadır (Riso ve Hudson, 1999). Derinlerden gelen bu etkiler Tip 2’leri enerjilerini diğer insanların sevgi ve ilgisini kendisine çekme ve orada tutma çabasına yöneltir. Bunu sağlamak için

muhataplarının ihtiyaçlarını onlardan önce fark etme ve karşılama gayreti ortaya çıkar. Ayrıca kişisel cazibesini kullanma, etrafında bir çekim alanı yaratma dürtüsü oluşturur (Riso ve Hudson, 2009). Ortalama seviyede kendini göstermeyi seven, yüzeysel bir kişilik görünümü sergilerler (Palmer, 1995). z değerlerinin başkalarının olumlu tepkilerine dayandığına inanan ve tipler içinde yzeyseller arasında yer alan bu grup üyelerinin kendilerini göstermek, iletişim yoğunluğunu hissetmek, olumlu dönütlerle modunu yükseltmek gibi ihtiyaçları sosyal ağlar tarafından kolaylıkla karşılanabilir özellikler olarak karşımıza çıkmaktadır. Böylece sosyal ağların önemli ölçüde Yardımcı (Tip 2) kişilik tipindeki bireylerin ilişki ve değer hissi üretme ihtiyaını da karşılayacağı düşünülebilir. Aktarılan bu alanyazına dayanarak; Enneagram tiplerinden Yardımcı (Tip 2) kişilik tipi ile sosyal ağ bağımlılığı toplam puanları arasında tespit edilen pozitif ilişki beklenen bir sonuç olarak değerlendirilebilir.

Diğer taraftan, kişilik ile sosyal ağ kullanımı arasındaki ilişkiyi araştıran çalışmalarda farklı yaklaşımlar karşımıza çıkmaktadır. Bu yaklaşımlardan biri de, kişilik özelliklerinin bireylerin sosyal ağ ile ilişkisini motive edici bir role sahip olduğu görüşüdür. Bu rolü nedeniyle de kişilik özellikleri sosyal ağda sergilenen davranışları şekillendirir. Örneğin; dışadönük kişiliğe sahip kullanıcılar bu özelliğinden ötürü sosyal ağdaki arkadaşlık ilişkilerini sürdürmeyi istemekte, buna karşın içedönük kişiliğe sahip kullanıcılar bu ilişkiyi sürdürmekten hoşnut olmamaktadır (Hojat, 1982). Gerçek hayattaki kişiliğin sosyal ağ ortamına doğrudan aktarıldığını düşünen bu yaklaşıma göre; internet ve sosyal ağın daha çok dışadönük kişilere hitap ettiği, onlar tarafından daha çok kullanıldığı ve bunun sonucunda da daha çok kişiyle arkadaşlık geliştirdikleri varsayılır (Kraut vd., 2002). Enneagramda dışadönük, sosyal ve iletişime açık olma özellikleriyle nitelendirilen Yardımcı (Tip 2) kişilik tipi ile sosyal ağ bağımlılığı arasında bulunan ilişki bu yaklaşımın ortaya koyduğu görüşleri de destekler niteliktedir.

Alanyazında bu araştırma bulgusunu dolaylı olarak detekleyen araştırma bulgularına da rastlanmaktadır. Bhardwaj (2016), Beş Faktör kişilik özellikleri bağlamında sosyal ağ bağımlılığını incelediği çalışmasında dışadönüklük özelliği ile Facebook arkadaş sayısı, fotoğraf sayısı, LinkedIn metin uzunluğu gibi özellikler arasında yüksek düzeyde pozitif korelasyon raporlamıştır.

Alanyazında bu araştırma bulgusunu destekleyen doğrudan başka bir araştırma bulgusuna rastlanmamakla birlikte Enneagram kişilik tipleri ile farklı bağımlılık türlerine yatkınlık arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmalar mevcuttur. Bu araştırmalardan birinde Saeidi ve

arkadaşları (2020), Başaran (Tip 3) dışındaki tüm kişilik tipleri ile uyuşturucu bağımlılığı arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğunu belirtmişlerdir. Kırk kereden daha fazla olmak üzere en yüksek ilişkiyi gösteren tiplerin sırasıyla Araştırmacı (Tip 5) , Özgün (Tip 4) ve Mükemmeliyetçi (Tip 1) kişilik tipleri olduğu tespit edilmiştir. Saeidi ve arkadaşlarının (2020) bu sonuçları ile bu çalışmada sosyal ağ bağımlılığı için elde edilen sonuçlar karşılaştırıldığında; bulguların örtüşmemesi bağımlılık türlerinin Enneagram kişilik tipine göre farklı risk grupları ürettiği düşüncesini akla getirmektedir.

5.1.2.1 Örneklem Grubunu Oluşturan Öğrencilerin Enneagram Kişilik Tipleri ile Sosyal Ağ Bağımlılığı Alt Boyutları Arasındaki İlişkilere ve Enneagram Kişilik Tiplerinin Sosyal Ağ Bağımlılığı Alt Boyutlarını Yordayıcılığına Ait Bulguların Tartışılması

Bu bölümde araştırmanın ikinci ve üçüncü alt amacına yönelik olarak sosyal ağ bağımlılığı alt boyutları hakkında elde edilen bulguların tartışılmasına birlikte yer verilmiştir. Araştırmanın ikinci amacında yer alan alt amaç, örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin Enneagram kişilik tipleri ile sosyal ağ bağımlılığı alt boyutları arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığının incelenmesini kapsar. Değişkenler arası ilişkilerin belirlenmesinin ardından araştırmanın üçüncü amacının alt amacı doğrultusunda örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin Enneagram kişilik tiplerinin sosyal ağ bağımlılığı alt boyutlarını yordayıp yordamadığı her alt boyut için regresyon analizi yapılmak suretiyle sınanmıştır. Korelasyon analizlerinde Enneagram kişilik tiplerinden sosyal ağ bağımlılığı ile anlamlı ilişkiler vermeyen kişilik tipleri regresyon modeline dâhil edilmemiştir. Aşağıda analizlerden elde edilen bulguların her bir alt boyut için tartışılmasına yer verilmiştir.

5.1.2.1.1 Dikkat Çekme Alt Boyutu

Araştırmanın ikinci amacın alt amaçlarından biri, örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin Enneagram kişilik tipleri ile sosyal ağ bağımlılığı alt boyutlarından “Dikkat Çekme” arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığının incelenmesidir. Elde edilen bulgulara göre, lise öğrencilerinin sosyal ağ bağımlılığı alt boyutlarından “Dikkat Çekme” puanları ile Enneagram kişilik tiplerinden Yardımcı (Tip 2) ve Maceracı (Tip 7) kişilik tipi puanları arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmuştur (Tablo 4.2.1). Bu bulguya göre, öğrencilerin Yardımcı (Tip 2) ve Maceracı (Tip 7) kişilik tiplerinden aldıkları puanlar arttıkça sosyal ağ bağımlılığı alt boyutlarından “Dikkat çekme” puanlarında da artış görülmektedir.

Değişkenler arası ilişkiler belirlendikten sonra araştırmanın üçüncü alt amacı doğrultusunda örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin Enneagram kişilik tiplerinin sosyal ağ bağımlılığı “Dikkat Çekme” alt boyutunu yordayıp yordamadığını tespit etmek üzere sadece anlamlı ilişki gösteren kişilik tipi puanları üzerinden çoklu regresyon analizi yapılmıştır. Elde edilen bulgulara göre; “Dikkat Çekme” alt boyutu ile anlamlı ilişki gösteren Yardımcı (Tip 2) ve Maceracı (Tip 7) kişilik tiplerinden sadece Maceracı (Tip 7) kişilik tipinin sosyal ağ bağımlılığı “Dikkat Çekme” alt boyutu üzerinde yordayıcı etkisinin olduğu belirlenmiştir (Tablo 4.4.1). Başka bir deyişle; Maceracı (Tip 7) kişilik tipinin öğrencilerin sosyal ağ bağımlılığı alt boyutlarından biri olan “Dikkat Çekme” yönelimlerini açıklama gücüne sahip olduğu söylenebilir.

Sosyal ağ bağımlılığında “Dikkat Çekme” bileşeni, sosyal ağın kullanıcılarının sürekli gündeminde olması, duygu, düşünce ve davranışlarını yönlendirmesi durumunda ortaya çıkar. Çevrim içi olunduğu durumda dahi sosyal ağa girme hayali ve ya biran evvel sosyal ağa girme isteği bu kapsamda verilebilecek örneklerdir (Griffiths, 2005). Bu çalışmada kullanılan Sosyal Ağ Bağımlılığı Ölçeği’nin “Dikkat Çekme” boyutu “Gün içinde sıklıkla sosyal ağlara girme ihtiyacı duyarım”, “Sosyal ağların olmadığı bir yaşam bana sıkıcı ve anlamsız gelir”, “Cep telefonu, tablet ve bilgisayar gibi teknolojik araçları gördüğümde aklıma gelen ilk şey sosyal ağlar olur” ve “Sosyal ağ hesaplarıma bakma ihtiyacı duyduğum zaman, her ne işle uğraşıyorsam o işi bırakıp, sosyal ağ hesaplarımı kontrol ederim” gibi maddelerden oluşmaktadır (Karaca vd., 2019). Aktarılan tanım ve ölçeğin maddelerindeki davranış patternleri dikkate alındığında; bu boyutta yüksek puan alan bireylerin günlük hayat akışı içerisinde uygunluk ve gereklilik gözetmeksizin her fırsatta dikkatini ve merakını sosyal ağa yönelttiği düşünülebilir. “Dikkat Çekme” boyutu ile pozitif yönde ilişki veren Maceracı (Tip 7) kişilik tipindeki bireylerin özelliklerine de baktığımızda tespit edilen bu ilişkinin beklenir olduğu söylenebilir. Odak noktalarının çabuk dağılması, ilgilerinin her durumda haz, heyecan ve eğlenceli olana kayması ve dürtüsel davranma otomatizmaları Maceracı (Tip 7) kişilik tipinin karakteristik özellikleri arasında yer almaktadır (Riso, 2003). Dolayısıyla, Maceracı (Tip 7) kişilik tipinin karakteristik özelliklerini gösteren bireylerin dikkatleri, günlük hayatın rutinlerinden ve sorumluluklarından uzaklaşıp doğal çevrelerinde bulamadıkları heyecan, eğlence, etkileşim ihtiyaçları nedeniyle ortamlarından kaçış aradıklarında dürtüsel bir şekilde hızla ve pratik bir çözüm olarak sosyal ağlara kayıyor olabilir. Bu durumun da sosyal ağ bağımlılığının “Dikkat Çekme” boyutu açısından bir risk faktörü olduğu söylenebilir. Alanyazın incelendiğinde; Bhwaraj (2016) sosyal ağ

kullanımına göre kişilik özelliklerini incelediği çalışmasında, beş faktör kişilik özelliklerinden “Openness-Deneyime açıklık” ile ilgili sonuçlarında en yüksek ilişkinin bu özellikte yakalandığını belirtmiştir. Çayırılı (2014) ise, çalışmasında beş faktör kişilik özelliklerinden “deneyime açıklık” arttıkça kişilerin sosyal medyayı daha fazla kullandıklarını raporlamıştır. Lin ve Tsai (2002) de Tayvan’da lise öğrencilerinde heyecan arayışı ve internet bağımlılığı arasında pozitif ilişki olduğunu raporlamışlardır. Deneyime açıklık ve heyecan arayışı Enneagram kişilik modelinde doğrudan Maceracı (Tip 7) kişilik tipine işaret etmektedir. Dolayısıyla alanyazından aktarılan yukarıdaki araştırmalar bu çalışmanın sonuçlarını destekler niteliktedir.

5.1.2.1.2 Duygu Durum Değişikliği Alt Boyutu

Araştırmanın ikinc alt amaçlarından bir diğeri; örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin Enneagram kişilik tipleri ile sosyal ağ bağımlılığı alt boyutlarından “Duygu Durum Değişikliği” arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığının incelenmesidir. Analiz sonuçlarına göre, lise öğrencilerinin sosyal ağ bağımlılığı alt boyutlarından “Duygu Durum Değişikliği” puanları ile Enneagram kişilik tiplerinden sadece Yardımcı (Tip 2) kişilik tipi puanları arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmuştur (Tablo 4.2.1). Bu bulguya göre, öğrencilerin Yardımcı (Tip 2) kişilik tipinden aldıkları puanlar arttıkça sosyal ağ bağımlılık alt boyutlarından biri olan “Duygu Durum Değişikliği” puanlarında da artış olduğu söylenebilir.

Değişkenler arası ilişkiler tespit edildikten sonra araştırmanın bir diğ üçüncü alt amacı doğrultusunda örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin Enneagram kişilik tiplerinin sosyal ağ bağımlılığı “Duygu Durum Değişikliği ” alt boyutunu yordayıp yordamadığını tespit etmek üzere sadece anlamlı ilişki gösteren kişilik tipi puanları üzerinden regresyon analizi yapılmıştır. Elde edilen bulgular; “Duygu Durum Değişikliği” alt boyutu ile anlamlı ilişki gösteren Yardımcı (Tip 2) kişilik tipinin sosyal ağ bağımlılığı “Duygu Durum Değişikliği” alt boyutu üzerinde yordayıcı etkisinin olduğuna işaret etmektedir (Tablo 4.4.2). Başka bir deyişle; Yardımcı (Tip 2) kişilik tipinin sosyal ağ bağımlılığı alt boyutlarından biri olan “Duygu Durum Değişikliği” ni açıklama gücüne sahip olduğu söylenebilir

“Duygu Durum Değişikliği” kaçış stratejisi olarak kullanıcıların kötü duygulardan kurtulma amacıyla sosyal ağı kullanma isteğini kapsar. Başka bir deyişle; sosyal ağ bağımlılığının bu boyutu kullanıcıların üzgün ve mutsuz hissettikleri bir durumda sosyal ağı kullanma isteğinin açığa çıkmasıyla tanımlanır (Griffiths, 2005). Diğ taraftan; araştırmada kullanılan Sosyal Ağ Bağımlılığı Ölçeği “Duygu Durum Değişikliği” boyutu; “Kendimi stresli ve

kaygılı hissettiğimde sosyal ağları kullanmak bana iyi gelir”, “Kendimi yalnız hissettiğimde sosyal ağları kullanma ihtiyacı hissederim”, “Kişisel sorunlarımdan kaçmak için sosyal ağları kullanmaya yönelirim”, “Günlük sorunlarımı unutmak için sosyal ağları kullanırım”, “Kendimi kötü hissettiğim zamanlarda sosyal ağları kullanmak beni rahatlatır” gibi maddelerden oluşmaktadır (Karaca vd., 2019). Maddeler incelendiğinde; sosyal ağlara yönelmek stres, kaygı, yalnızlık, kötü hissetmek gibi olumsuz duygu durumlarından uzaklaşmayı ve duygu durumunda değişiklik yapmayı sağlayıcı bir işlev görmektedir. “Duygu Durum Değişikliği” boyutu ile pozitif yönde ilişki veren Yardımcı (Tip 2) kişilik tipindeki bireylerin özelliklerine baktığımızda tespit edilen bu ilişkinin beklenir olduğu söylenebilir. Duygularını güçlü yaşamak, duygulanıma ihtiyaç duymak, duygularını dışa vurmak, ilgi beklemek ve ilgiden hoşlanmak, kendini gösteren olmak, iletişime açıklık, kendisini ve değerini insanların ona verdiği değerle ölçmek gibi özellikler Yardımcı (Tip 2) kişilik tipini karakteristik özellikleri arasında yer almaktadır (Acarkan, 2019). Dolayısıyla, Yardımcı (Tip 2) kişilik tipinin karakteristik özelliklerini gösteren bireylerin duygu durumuna dair olumlu ve olumsuz dalgalanmalardan yüksek düzeyde etkilenmeleri beklenmektedir. Olumsuz duyguların etkisinden sıyrılmada arayışlarını besleyen, ihtiyaçlarını karşılayan sosyal ağlar Tip 2’lere olumsuz duygular yaşadıklarında kaçış kapısı olabilir. Bu noktada; bu alt boyutta Yardımcı (Tip 2) kişilik tipinin anlamlı yordama gücüne sahip olması anlamlı görülebilir. Diğer taraftan; alayazında Taymur ve arkadaşlarının (2016) onay arayışı ve internet bağımlılığı arasında pozitif ilişki olduğunu raporladıkları görülmektedir. Bu bulgunun da bu araştırmanın bulgusunu desteklediği düşünülebilir.

5.1.2.1.3 Geri Çekilme Alt Boyutu

Araştırmanın ikinci alt amaçlarından biri de, örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin Enneagram kişilik tipleri ile sosyal ağ bağımlılığı alt boyutlarından “Geri Çekilme” arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığının sınanmasıdır. Bulgular, lise öğrencilerinin sosyal ağ bağımlılığı alt boyutlarından “Geri Çekilme” puanları ile Enneagram kişilik tiplerinden Yardımcı (Tip 2), Başaran (Tip 3), Özgün (Tip 4) , Maceracı (Tip 7) ve Reis (Tip 8) kişilik tipi puanları arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki olduğunu göstermiştir (Tablo 4.2.1). Bu bulgudan yola çıkarak, öğrencilerin Yardımcı (Tip 2), Başaran (Tip 3), Özgün (Tip 4) , Maceracı (Tip 7) ve Reis (Tip 8) kişilik tipi puanları arttıkça sosyal ağ bağımlılığı alt boyutlarından biri olan “Geri Çekilme” puanlarında da artış olduğu sonucuna varılabilir.

Değişkenler arası ilişkilerin tespit edilmesinin ardından araştırmanın üçüncü alt amacı doğrultusunda örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin Enneagram kişilik tiplerinin sosyal

ağ bağımlılığı “Geri Çekilme” alt boyutunu yordayıp yordamadığını tespit etmek üzere sadece anlamlı ilişki gösteren kişilik tipi puanları üzerinden çoklu regresyon analizi yapılmıştır. Yapılan analiz sonrası anlamlı ilişki gösteren kişilik tipleri içinde sadece Başaran (Tip 3) kişilik tipinin sosyal ağ bağımlılığı “Geri Çekilme” alt boyutu üzerinde yordayıcı gücünün olduğu sonucuna varılmıştır (Tablo 4.4.3). Başka bir deyişle; Başaran (Tip 3) kişilik tipinin sosyal ağ bağımlılığı alt boyutlarından biri olan “Geri Çekilme”yi açıklama gücüne sahip olduğu söylenebilir.

Geri çekilme belirtileri, sosyal ağa girilemediğinde karamsarlık ve asabiyet gibi olumsuz duyguların ortaya çıkmasıdır (Griffiths, 2005). Bu araştırmada kullanılan Sosyal Ağ Bağımlılığı Ölçeği’ndeki “Sosyal ağları kullanmam engellenirse kendimi sinirli hissederim.”, “Sosyal ağlardaki güncel paylaşımları takip edemediğimde kendimi huzursuz hissederim”, “Sosyal ağ hesaplarıma bir süre ulaşamazsam dünya ile bağlantım kopmuş gibi hissederim” şeklinde ifade edilen maddeler de (Karaca vd., 2019) yukarıdaki tanımla örtüşmektedir. Dolayısıyla bu boyut, bireyin sosyal ağa erişiminin engellenmesi, şartlar nedeniyle mümkün olmaması durumunda duygu durumunda oluşan olumsuz hareketlilik ve buna bağlı olarak gerçek çevresine tepki vermesi ya da kendini çekmesi, karamsar hissetmesi olarak değerlendirilebilir.

Tip 3’ler (Başaran) alanyazında (Palmer, 2010; Riso ve Hudson, 2009) “Hayran Olunacak Kendilik İmajı Arayan” (Yılmaz ve Ünal, 2015) isimleriyle anılmıştır. İşlerine odaklanmış çok çalışkan kişilerdir. Onlar için başkaları tarafından nasıl görüldükleri önemlidir, imaj peşinde koşarlar. Sürekli kendilerini öne çıkarır, yetenek ve başarılarını abartırlar. Baştan çıkarıcı ve teşhirci bir tarz da “Hey bana bakın!” der gibidirler (Riso ve Hudson, 2009). Temel motivasyon başarıya ulaşmak ve bu başarıyı parlatıp görünür olmak, öne çıkmak için kullanmaktır. Amaca giden yolda engellere takılmazlar (Palmer, 2010). Bu dürtü ve örüntü tablosu bütüncül düşünüldüğünde; sosyal ağların kendilerini ve başarılarını parlatmak, pazarlamak, çevreye sunmak ve görünür olmak için ideal bir araç olduğu düşünülebilir. Dolayısıyla, başarı öncelikli davranan bu tipte kendi akışlarında meydana gelecek sosyal ağlara erişimle ilgili engellenme ve kesintilerin asabiyetle sonuçlanması ve ya karamsar hissederek kendini geri çekmesi beklenebilir. Bu bağlamda bakıldığında; Başaran (Tip 3) “Geri Çekilme” boyutu açısından sosyal ağ bağımlılığı için bir risk faktörü oluşturabilir. Stevens (2011) Beş Faktör kişilik özellikleri ve Enneagram kişilik tiplerini karşılaştırdığı çalışmasında Başaran (Tip 3) kişilik tipinin, Dışadönüklük (Extraversion) ve Sorumluluk (Conscientiousness) boyutların ile pozitif; Nevrotiklik (Neuroticism) ve Uyumluluk

(Agreeableness) boyutları ile negatif ilişki içinde olduğunu raporlamıştır. Bu çalışmada Başaran (Tip 3), “Geri Çekilme” alt boyutu dışında hiçbir boyutta ilişki vermemiştir. Bu durum Başaran (Tip 3) kişilik tipinin sosyal ağ bağımlılığına dirençli tipler arasında sayılabileceğini düşündürmektedir. “Geri Çekilme” alt boyutunda yakalanan ilişkiyi Stevens (2011)’ın bulgusu ile birlikte ele alacak olursak; bu ilişki Başaran (Tip 3) kişilik tipinin amaca odaklanmış aktif ve enerjik yapısının uyumluluk ihtiyacı gütmemesine bağlı olarak planlarına engel olunması durumunda açık tepkiler üretmesine bağlanabilir.

5.1.2.1.4 Çatışma Alt Boyutu

Araştırmanın ikinci alt amaçlarından bir diğeri, örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin Enneagram kişilik tipleri ile sosyal ağ bağımlılığı alt boyutlarından “Çatışma” arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığının incelenmesidir. Analiz sonuçları, sosyal ağ bağımlılığı alt boyutlarından “Çatışma” ile Enneagram kişilik tiplerinden Uzlaşmacı (Tip 9) ve Mükemmeliyetçi (Tip 1) kişilik tipi puanları arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişkiler olduğunu göstermiştir (Tablo 4.2.1). Bu bulguya göre, öğrencilerin Uzlaşmacı (Tip 9) ve Mükemmeliyetçi (Tip 1) kişilik tipleri puanları arttıkça sosyal ağ bağımlılığı alt boyutlarından biri olan “Çatışma” puanlarında azalma olduğu söylenebilir.

Değişkenler arası ilişkiler belirlendikten sonra araştırmanın bir diğer üçüncü alt amacı doğrultusunda örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin Enneagram kişilik tiplerinin sosyal ağ bağımlılığı “Çatışma” alt boyutunu yordayıp yordamadığını tespit etmek üzere sadece anlamlı ilişki gösteren kişilik tipi puanları üzerinden çoklu regresyon analizi yapılmıştır. Elde edilen bulgular; anlamlı ilişki gösteren kişilik tipleri içinde sadece Uzlaşmacı (Tip 9) kişilik tipinin sosyal ağ bağımlılığı “Çatışma” alt boyutu üzerinde yordayıcı etkisi olduğunu göstermiştir (Tablo 4.4.4). Başka bir deyişle; öğrencilerin Uzlaşmacı (Tip 9) kişilik tipinin sosyal ağ bağımlılığı alt boyutlarından biri olan “Çatışma” açıklama gücüne sahip olduğu söylenebilir.

Çatışma boyutu, sosyal ağı yoğun bir şekilde kullananların sosyal çevresine ve sosyal aktivitelere yeterince zaman ayıramaması nedeniyle yaşadığı problemleri kapsar. Örneğin; yoğun sosyal ağ kullanımı nedeniyle yaşanan uykusuzluk ve akademide başarısız olunması çatışmaya birer örnektir (Griffiths, 2005). Araştırmada kullanılan Sosyal Ağ Bağımlılığı Ölçeği’ndeki bu alt boyuta ilişkin maddeler de (“Sosyal ağları kullanmam akademik başarıyı olumsuz yönde etkiler”, “Sosyal ağları kullanmak günlük işlerimi aksatmama sebep olur”, “Ailemle ya da arkadaşlarımla vakit geçirmek yerine sosyal ağlarda vakit

geçirmeyi tercih ederim”, “Sosyal ağlarda daha fazla vakit geçirebilmek için sorumluluklarımı ihmal ederim” vb.) yukarıda verilen tanımı yansıtmaktadır.

Diğer taraftan, “Çatışma” boyutu ile negatif ilişki veren Uzlaşmacı (Tip 9) kişilik tipi Enneagram modelinde “Uzlaşmacı” (Palmer, 1995; Subaş ve Çetin, 2017), “Barışçı” (Riso ve Hudson, 1999) gibi isimlerle anılır. Temel arzuları “*İç istikrarını ve gönül rahatlığını korumak*” süper ego mesajı ise; “*Etrafındakiler iyi olduğu sürece iyisin*”dir. Bu güdüler temelinde ortalama seviyede 9’lar çevreleri ile çatışmadan uzak dururlar, başkalarına ve duruma uyarlar, istemedikleri şeylere evet derler ve rutini severler (Riso ve Hudson, 1999). Bir başkasına “hayır” dedikleri zaman en az kendileri geri çevrilmiş kadar hayal kırıklığına uğrarlar (Palmer, 2010). Bu güdüleri ve ortaya çıkan davranış örüntüleri sayesinde Uzlaşmacı (Tip 9) kişilik tipinin “Çatışma” alt boyutu ile negatif yönlü bir ilişki içinde olması beklendik bir sonuç olara değerlendirilebilir. Uzlaşmacı (Tip 9) kişilik tipinin gerilim ve çatışmadan uzak durma, uyumu her seviyede öncelikli tutma gibi karakteristik özellikleri onların çatışmadan kaçınmalarına sebep olabilir ve dolayısıyla sosyal ağ bağımlılığına karşı dirençli olmaları da beklenebilir.

Bunun dışında karakteristik bir özellik olarak duyumsal ihtiyaçlarının karşılanması ve rahatının sağlanması Uzlaşmacı (Tip 9) kişilik tipleri için oldukça önemlidir. Uykusuzluk, yorgunluk, açlık, fiziksel konfor gibi konularda Tip 9’lar tarafından duruma göre yapılan öncelik sıralaması diğer tipler açısından anlaşılamaz bulunabilir. Örneğin; hayati önem taşıyan bir sınav arefesinde dahi uyku düzenini değiştirmemek, bir yakının vefat haftasında dahi yemek öğünlerini aksatmaması gibi davranışlar farklı tipler için itici ya da anlaşılması güç gelebilir. Ancak bu hassasiyetleri Tip 9’ları bağımlılıklara karşı dirençli kılıyor olabilir., En önemlisi de, Tip 9’lar sağlıksıza gittikçe enerjisi düşük, bitkin, hiçbir şeyden zevk almayan, istek ve arzu üretemeyen bir hali yaşamaya başlarlar. Bu özelliklerle bağımlılık nesnesine ulaşma için gerekli olan çabayı göstermenin onlar için zor olacağı düşünülebilir. Sağlıksızlık durumunda yaşadıkları yoğun enerjisizlik, kararsızlık, kafa karışıklığı, inisiyatif alma kaygısı Tip 9’ların bağımlılık geliştirecek süreci yaşamalarına engel olabilir. Alanyazında bu araştırma bulgusunu destekleyici nitelikte araştırma bulguları da mevcuttur. Kayış ve arkadaşları (2016) yaptıkları bir meta-analiz çalışmasında internet bağımlılığı ile Beş Faktör kişilik özelliklerinden “Uyumluluk” (Aggreableness) faktörünün negatif ilişki içinde olduğu sonucuna varmışlar ve uyumluluğun internet bağımlılığı açısından koruyucu bir faktör olabileceğini ifade etmişlerdir. Stevens (2011) Enneagram kişilik tipleri ile Beş Faktör kişilik özellikleri arasındaki ilişkiyi incelediği bir çalışmada “Uyumluluk” ile

Uzlaşmacı (Tip 9) kişilik tipi arasında pozitif bir ilişki olduğunu tespit etmiştir. Buradan yola çıkarak; Kayış ve arkadaşları (2016)'nın elde ettiği bulgunun bu araştırmanın bulgusunu desteklediği söylenebilir.

5.1.2.1.5 Nüksetme Alt Boyutu

Araştırmanın üçüncü alt amaçlarından sonuncusu, örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin Enneagram kişilik tipleri ile sosyal ağ bağımlılığı alt boyutlarından “Nüksetme” arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığının sınanmasıdır. Elde edilen bulgular, sosyal ağ bağımlılığı alt boyutlarından “Nüksetme” ile Enneagram kişilik tiplerinden Yardımcı (Tip 2) ve Maceracı (Tip 7) kişilik tipi puanları arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki olduğunu göstermektedir (Tablo 4.2.1). Bu bulguya göre, öğrencilerin Yardımcı (Tip 2) ve Maceracı (Tip 7) kişilik tipi puanları arttıkça sosyal ağ bağımlılığı alt boyutlarından biri olan “Nüksetme” puanlarında da artış olmaktadır.

Değişkenler arası ilişkilerin tespit edilmesinin ardından araştırmanın bir diğer dördüncü alt amacı doğrultusunda örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin Enneagram kişilik tiplerinin sosyal ağ bağımlılığı “Nüksetme” alt boyutunu yordayıp yordamadığını tespit etmek üzere sadece anlamlı ilişki gösteren kişilik tipi puanları üzerinden çoklu regresyon analizi yapılmıştır. Elde edilen bulgular; anlamlı ilişki gösteren kişilik tipleri içinde sadece Yardımcı (Tip 2) kişilik tipinin sosyal ağ bağımlılığı “Nüksetme” alt boyutu üzerinde yordayıcı etkisi olduğuna işaret etmektedir (Tablo 4.4.5). Başka bir deyişle; Yardımcı (Tip 2) kişilik tipinin sosyal ağ bağımlılığı alt boyutlarından biri olan “Nüksetme” yi açıklama gücüne sahip olduğu söylenebilir.

Nüksetme boyutu, kullanım düzeyini kontrol etme veya bırakma sürecinden sonra sosyal ağı yoğun şekilde kullanma yöneliminin tekrar ortaya çıkmasıdır. Yani kişi sosyal ağı kullanmayı bırakır, bir müddet sonra tekrar kullanmaya başlar. Bu aşamadaki kullanım öncekilerden daha yoğundur (Griffiths, 2005). Araştırmada kullanılan Sosyal Ağ Bağımlılığı Ölçeği'ndeki bu alt boyuta ait maddeler de (Karaca vd., 2019) bu açıklamayı yansıtır içeriktedir (Örn.; “Günlük hayatımı olumsuz etkilese de sosyal ağlardan vazgeçemem”, “Sosyal ağlarda geçirdiğim zamanı her ne kadar azaltsam da sonrasında sosyal ağları daha fazla kullanmaya başlarım”, “Sosyal ağlarda harcadığım süreyi kısaltmam gerektiğini düşünürüm”, “Sosyal ağlarda her gün daha az zaman geçirmeye çalışsam da bu konuda pek başarılı olamıyorum”vb.)

Yardımcı (Tip 2) kişilik tipinin “Nüksetme” alt boyutunu yordaması, bu tipin karakteristik olarak “Duygu Merkezi”nin “Duygu Bölümü”ne ait grup olarak en hızlı işleyen duygu birimi tarafından yönetiliyor olmalarıyla açıklanabilir. Duygular, düşünce ve güdülere göre işleyişi daha hızlı ve akışkan bir yapı olarak Enneagram alanyazınında anılırlar. Duygu merkezinin duygu bölümüne ait tip olmalarından dolayı istek ve arzuları yoğun ve hızlı bir hareket halinde olan bireylerdir. Bu özellikleri onların karar öncesi düşünme paylarını azaltır ve arzularını kontrol altına alma noktasında zorlanmalarına neden olabilir. Ayrıca Tip 2’lerin sosyal ağlara temel arayışları üzerinden bağlanmaları dolayısıyla bağımlılıklarını daha derin yaşamaları beklenebilir. Bu manzara yoğun duyguların dürtüsü ile başetmede zorlanma olarak görülebilir. Diğer taraftan; alanyazında dürtüsellik de türleri tanımlanmış; bağımlılıkla ilişkileri yoğun şekilde incelenmiştir (Birkley ve Smith, 2011). Tip 2’lerin dürtüsellikleri dışardan gözlemlenebilecek türden olmamakla beraber, heyecan arayışı (Sensation-Seeking) boyutuyla dürtüsellik kapsamında değerlendirilebilir. Tüm bu özelliklerine bağlı olarak, Yardımcı (Tip 2) kişilik tipinin iradesini etkin kullanmakta zorlanması, sosyal ağları bıraksalar bile kullanma yöneliminin yeniden açığa çıkmasına sebep olmuş olabilir. Nitekim araştırmanın diğer bulgularıyla da bağlantı kurulduğunda; Yardımcı (Tip 2) kişilik tipinin sosyal ağ bağımlılığının “Duygu Durum Değişikliği” alt boyutu ile sosyal ağ bağımlılığı toplam puanları üzerinde de yordayıcı etkisinin olduğu görülmüştür. Dolayısıyla, Yardımcı (Tip 2) kişilik tipinin diğer kişilik tiplerine göre sosyal ağ bağımlılığı açısından daha etkili bir risk faktörü olduğu düşünülebilir.

5.1.3 Örneklem Grubunu Oluşturan Öğrencilerin Sosyal Ağ Bağımlılığı Puan Ortalamaları ve Alt Boyut Puan Ortalamalarının Cinsiyet Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Bulguların Tartışılması

Araştırmanın dördüncü amacı doğrultusunda örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin sosyal ağ bağımlılığı toplam puan ortalamaları ve alt boyut puan ortalamalarının cinsiyetlerine göre farklılık gösterip göstermediği incelenmiştir. Elde edilen bulgular, sosyal ağ bağımlılığı alt boyutlarından sadece “çatışma” alt boyutu puan ortalamalarının cinsiyete göre anlamlı bir farklılık gösterdiğine işaret etmektedir (Tablo 4.5.1). Bu bulguya göre, erkek öğrencilerin kızlara göre daha yoğun bir çatışma yaşadıkları söylenebilir. Çatışma boyutu, sosyal ağı yoğun bir şekilde kullananların sosyal çevre ve sosyal aktivitelerle yeterince zaman ayıramaması nedeniyle yaşadığı problemleri kapsar.

Alanyazın bu konuda cinsiyetin anlamlı farklılık oluşturduğu yönünde birleşse de, hangi grubun diğerine göre daha avantajlı olduğu noktasında farklı sonuçlara ulaşmıştır. Örneğin;

Seferoğlu ve Yıldız (2013) ile Tanrıverdi ve Sağır (2014) yaptıkları araştırmada kızların erkeklere kıyasla bağımlılık düzeylerinin daha az olduğunu belirtirken; Tutkun-Ünal ve Deniz (2016) ile Hazar (2011) yaptıkları çalışmada kızların erkeklere kıyasla daha fazla sosyal ağ bağımlısı olduklarını belirtmişlerdir. Farklı çalışmalarda farklı cinsiyetlerin daha baskın çıkması, yakalanan ilişkinin gerçekte cinsiyete bağlı olmayıp, seçilen örneklemden kaynaklandığı şeklinde yorumlanabilir. Bununla birlikte bu araştırmada “Çatışma” boyutunun erkeklerde daha yoğun görülmesi “kızısı doğa” ve “erkeksi doğa” yaklaşımı ve cinsiyete bağlı biyolojik, hormonal etkilerle açıklanabilir. Ayrıca toplumsal olarak benimsenmiş erkeğe ve kadına biçilen cinsiyet rolleri bağlamında da değerlendirildiğinde bu bulgunun beklenen bir sonuç olduğu düşünülebilir.

5.1.4 Örneklem Grubunu Oluşturan Öğrencilerin Sosyal Ağ Bağımlılığı Puan Ortalamalarının İnternette Bulunma Süresine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Bulguların Tartışılması

Araştırmanın beşinci amacı doğrultusunda örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin sosyal ağ bağımlılığı toplam puan ortalamalarının internette bulunma süresine göre farklılık gösterip göstermediği test edilmiştir. Elde edilen bulgulara göre, lise öğrencilerinin sosyal ağ bağımlılığı düzeyleri internette bulunma sürelerine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir (Bkz. Tablo 4.6.2, Tablo 4.6.3). Bu bulguya göre, öğrencilerin internette bulunma süreleri arttıkça sosyal ağ bağımlılığı düzeyleri de artmaktadır.

Sosyal ağ kullanım süreleri hakkında alanyazında çeşitli araştırma bulguları mevcuttur. Ünal (2015)’ın üniversite öğrencileri üzerinde gerçekleştirmiş olduğu bir araştırmada üniversite öğrencilerinin sosyal ağ kullanım sürelerinin artması ile sosyal ağ bağımlılık düzeylerinin de arttığı ortaya konmuştur. Kırık ve arkadaşlarının (2015) ve Becan (2018)’in yaptıkları araştırmalarda, günde 5 saat ve üzerinde internet kullananların çevreleriyle çatışma hali içerisinde oldukları ve buna bağlı olarak da sosyal ağ bağımlılıklarının arttığı tespit edilmiştir. Aydın ve Çelik (2017) ile Yılmazsoy ve Kahraman (2017) yaptıkları araştırmalarda internet kullanım süresinin sosyal ağ bağımlılık düzeyini arttırdığı sonucuna varmışlardır. Sonuç olarak, alayazındaki bu araştırmalardan elde edilen bulgular bu araştırmadan elde edilen bulguyu destekler niteliktedir.

5.2 Öneriler

- Bu araştırmadan elde edilen bulgulardan yola çıkarak; Enneagram modeli kişilik tiplerinden bazılarının sosyal ağ bağımlılığı ve alt boyutları üzerinde yordayıcı güce sahip olduğu sonucuna varılmıştır. Elde edilen bulgular ışığında; Yardımcı (Tip 2), Maceracı (Tip 7) ve Başaran (Tip 3) kişilik tiplerinin sosyal ağ bağımlılığı açısından bir risk faktörü oluşturduğu söylenebilir. Uzlaşmacı (Tip 9) kişilik tipinin sosyal ağ bağımlılığı ile negatif ilişki vermesi nedeniyle sosyal ağ bağımlılığına dirençli bir kişilik tipi olduğu düşünülebilir. Bu noktadan hareketle; sosyal ağ bağımlılığı konusunun daha derin şekilde anlaşılması ve kişiye özgü yaklaşımların geliştirilmesi açısından Enneagramın dinamik yapısının işlevsel bir araç olacağı düşünülebilir. Risk gruplarının bilinmesi ve kişilik tipolojisi açısından bu kişilere nasıl müdahale edilebileceği noktasında Enneagram modelinin sunduğu açıklamalar sosyal ağ bağımlılığıyla mücadele sürecinde yapılacak uygulamalara yol gösterici olabilir. Sosyal ağ bağımlılığı üzerine çalışan ruh sağlığı uzmanları psikolojik müdahale programlarını veya önleyici nitelikteki psiko-eğitim programlarını oluştururken bu araştırmada sosyal ağ bağımlılığı açısından risk oluşturan kişilik tiplerine odaklanabilirler.
- Bu araştırma konu ile ilgili yapılan ilk çalışma niteliği taşıdığından genelleme yapabilmek için konunun farklı ve daha geniş örneklem grupları üzerinde araştırılmasının faydalı olacağı düşünülmektedir. Bu araştırmada normal popülasyon üzerinde çalışıldığından; özellikle sosyal ağ bağımlılığı bağlamında tanı almış sağlıklı olmayan gruplar üzerinde Enneagram modelinin sınanmasının, bu modelin sosyal ağ bağımlılığını açıklamadaki etkisini daha net olarak görmemize yardımcı olacağı düşünülmektedir.
- Bu araştırmada sosyal ağ bağımlılığı ve Enneagram kişilik tipleri arasındaki ilişkiler nicel araştırma deseni içinde incelenmiştir. Enneagram modeli sağlık seviyeleri, kanat, baskı ve stres altında tiplerin sergilediği hareketlilik gibi işleyişleri içeren karmaşık bir yapıya sahiptir. Bu noktadan hareketle; Enneagram kişilik tiplerinin sosyal ağ bağımlılığını açıklamadaki etkisi üzerine daha derinlemesine ve destekleyici araştırmaların yapılmasına ihtiyaç olduğu düşünülmektedir. Bu bağlamda; bireysel görüşme ve odak grup görüşmelerinin yapıldığı nitel araştırma deseninde düzenlenecek çalışmalarla konuya açıklık getirilebilir.

KAYNAKLAR

- Acarkan, İ. (2016). *Kişiliğin DNA'sı* (1. Baskı). Kurtuba Kitap.
- Agosto, D. E., Abbas, J., ve Naughton, R. (2012). Relationships and Social Rules: Teens' Social Network and Other ICT Selection Practices. *Journal of the American Society for Information Science and Technology*, 63(6), 1108-1124.
- Ahn, J. (2011). Digital Divides and Social Network Sites: Which Students Participate in Social Media? *Journal of Educational Computing Research*, 45(2), 147-163.
- Akiskal, H. S. (1987). Criteria For The “ Soft” Bipolar Spectrum: Treatment Implications. *Psychopharmacol Bull*, 23, 68-73.
- Aktan, E. (2018). Üniversite Öğrencilerinin Sosyal Medya Bağımlılık Düzeylerinin Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi. *Erciyes İletişim Dergisi*, 5(4), 405-421.
- Alexander, M., ve Schnipke, B. (2020). The Enneagram: A Primer for Psychiatry Residents. *American Journal of Psychiatry Residents' Journal*, 15(3), 2-5. <https://doi.org/10.1176/appi.ajp-rj.2020.150301>
- Altan, S. (2017). Ast Kişilik Tiplerine Göre Yönetim Becerisi. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 4(9), 31-52.
- Amaghani, F. F., ve Akbağ, M. (2018). Gençlerde Sosyal Medyaya Yönelik Tutumlar ve Yalnızlık: İlişkisel Bir İnceleme. *Gençlik Araştırmaları Dergisi*, 6(15), 5-42.
- American Psychiatric Association. (2013). *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders, 5th Edition: DSM-5* (5 edition). American Psychiatric Publishing.
- Amichai-Hamburger, Y., ve Vinitzky, G. (2010). Social Network Use and Personality. *Computers in human behavior*, 26(6), 1289-1295.
- Andre, S. (2015). Using Personality Types to Influence Buyer Decisions. *PROCEEDINGS: Advances in International Interdisciplinary Business and Economics*, 3, 28.
- Andreassen, C. S. (2015). Online Social Network Site Addiction: A Comprehensive Review. *Current Addiction Reports*, 2(2), 175-184. <https://doi.org/10.1007/s40429-015-0056-9>
- Andreassen, C. S., ve Pallesen, S. (2014). Social Network Site Addiction-An Overview. *Current pharmaceutical design*, 20(25), 4053-4061.
- Andreassen, C. S., Torsheim, T., Brunborg, G. S., ve Pallesen, S. (2012). Development of a Facebook addiction scale. *Psychological reports*, 110(2), 501-517.
- Arthur, K. B. (2008). Attachment Styles And Enneagram Types: Development And Testing Of An Integrated Typology For Use in Marriage And Family Therapy.[Doctor Dissertation]. *Virginia: Philosophy in Human Development, Virginia Polytechnic Institute and State University Virginia*.
- Atalay, R. (2014). *Lise Öğrencilerinin Sosyal Medyaya İlişkin Tutumları İle Algıladıkları Sosyal Destek Düzeyleri Arasındaki İlişki (Bahçelievler İlçesi Örneği)* [Yüksek Lisans Tezi]. Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı.

- Atkinson, R. L., Atkinson, R. C., Smith, E. E., Bem, D., ve Hoeksema, S. (1999). *Psikolojiye Giriş*. Arkadaş Yayınları.
- Aydın, M., ve Çelik, T. (2017). Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Sosyal Medya Kullanım Ve Doyumlarının İncelenmesi. *Eğitim Kuram ve Uygulama Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 82-97.
- Babacan, M. E. (2016). Sosyal Medya Kullanım Alanları Ve Bağımlılık İlişkisi. *Addicta: The Turkish Journal on Addictions*, 3(1), 7-28.
- Balak, Z. (2016). *Ergenlerde Çevrimiçi Oyun Bağımlılığı İle Somatizasyon Bozukluğu Ve Zihin Kuramı Arasındaki İlişki* [Yüksek Lisans Tezi]. TC Üsküdar Üniversitesi.
- Baron, R., ve Wagele, E. (1995). *Are You My Type, Am I Yours?: Relationships Made Easy Through The Enneagram* (1st ed). Harper Collins.
- Becan, C. (2018). Sosyal Medya Bağımlılığının Haber Takibi Motivasyonları Üzerine Etkisi. *Erciyes İletişim Dergisi*, 5(3), 238-256.
- Bell, R. E. (2018). *Literature and the Enneagram: Applying the Ancient Typing System for New Perspectives on Classic Characters*. Ohio Dominican University.
- Berne, E. (1961). *Transactional Analysis in Psychotherapy: A Systematic Individual And Social Psychiatry*. New York: Grove Press.
- Bhardwaj, S., Atrey, P. K., Saini, M. K., ve El Saddik, A. (2016). Personality Assessment Using Multiple Online Social Networks. *Multimedia Tools and Applications*, 75(21), 13237-13269. <https://doi.org/10.1007/s11042-015-2793-0>
- Bianchi, A., ve Phillips, J. G. (2005). Psychological Predictors Of Problem Mobile Phone Use. *CyberPsychology ve Behavior*, 8(1), 39-51.
- Birkley, E. L., ve Smith, G. T. (2011). Recent Advances in Understanding the Personality Underpinnings of Impulsive Behavior and their Role in Risk for Addictive Behaviors. *Current drug abuse reviews*, 4(4), 215-227.
- Blackwell, D., Leaman, C., Tramposch, R., Osborne, C., ve Liss, M. (2017). Extraversion, Neuroticism, Attachment Style And Fear Of Missing Out As Predictors Of Social Media Use And Addiction. *Personality and Individual Differences*, 116, 69-72.
- Bland, A. M. (2010). The Enneagram: A Review of the Empirical and Transformational Literature. *The Journal of Humanistic Counseling, Education and Development*, 49(1), 16-31. <https://doi.org/10.1002/j.2161-1939.2010.tb00084.x>
- Boyd, D. M., ve Ellison, N. B. (2007). Social Network Sites: Definition, History, and Scholarship. *Journal of computer-mediated Communication*, 13(1), 210-230.
- Brunborg, G. S., Mentzoni, R. A., Molde, H., Myrseth, H., Skouverøe, K. J. M., Bjorvatn, B., ve Pallesen, S. (2011). The Relationship Between Media Use in The Bedroom, Sleep Habits And Symptoms Of Insomnia. *Journal of sleep research*, 20(4), 569-575.
- Buffardi, L. E., ve Campbell, W. K. (2008). Narcissism and Social Networking Web Sites. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 34(10), 1303-1314. <https://doi.org/10.1177/0146167208320061>
- Burger, J. M. (2006). *Kişilik* (İ. D. E. Sarioğlu, Çev.). Kaknüs Yayınları.
- Can, A. (2014). *SPSS ile Bilimsel Araştırma Sürecinde Nicel Veri Analizi (3. Baskı, Pegem Akademi Yayını, Ankara)*.

- Carlton, J. (2000). *Triune Brain and the Enneagram*. <http://www.9types.com/wwwboard/messages/21674.html>
- CG Jung Center | *What is Depth Psychology?* (t.y.). Geliş tarihi 21 Haziran 2020, gönderen <https://www.cgjungcenter.org/clinical-services/what-is-depth-psychology/>
- Chambers, R. A., Taylor, J. R., ve Potenza, M. N. (2003). Developmental Neurocircuitry Of Motivation in Adolescence: A Critical Period Of Addiction Vulnerability. *American Journal of Psychiatry*, 160(6), 1041-1052.
- Choliz, M. (2010). Mobile Phone Addiction: A Point Of Issue. *Addiction*, 105(2), 373-374.
- Clark, L. A. (2005). Temperament As A Unifying Basis For Personality And Psychopathology. *Journal of abnormal psychology*, 114(4), 505.
- Cloninger, C. R., Svrakic, D. M., ve Przybeck, T. R. (1993). A Psychobiological Model Of Temperament And Character. *Archives of general psychiatry*, 50(12), 975-990.
- Correa, T., Hinsley, A. W., ve De Zuniga, H. G. (2010). Who Interacts On The Web?: The Intersection Of Users' Personality And Social Media Use. *Computers in human behavior*, 26(2), 247-253.
- Costa Jr, P. T., ve McCrae, R. R. (1990). Personality Disorders And The Five-Factor Model Of Personality. *Journal of personality disorders*, 4(4), 362-371.
- Çam, E., ve İşbulan, O. (2012). A New Addiction For Teacher Candidates: Social Networks. *Turkish Online Journal of Educational Technology-TOJET*, 11(3), 14-19.
- Çayırılı, E. (2014). *Sosyal Medya Kullanım Özelliklerinin Kişilik Yapılanmaları, Yaşam Doyumu Ve Depresyon Açısından İncelenmesi*. Işık Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü.
- Çiftçi, H. (2018). Üniversite Öğrencilerinde Sosyal Medya Bağımlılığı. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(4).
- Çokluk, Ö., Şekercioglu, G., ve Büyüköztürk, Ş. (2010). *Çok Değişkenli İstatistik SPSS Ve LISREL Uygulamaları* (1. baskı). Pegem Akademi Yayınları.
- datareportal.com. (2020, Nisan). *Digital 2020: Turkey*. DataReportal – Global Digital Insights. <https://datareportal.com/reports/digital-2020-turkey>
- De Zúñiga, H. G., Puig-I-Abril, E., ve Rojas, H. (2009). Weblogs, Traditional Sources Online And Political Participation: An. *New media ve society*, 11(4), 553-574.
- Demir, T. (2011). Medya ve Ergen. *Türk Pediatri Arşivi*, 46(11).
- Deniz, L., ve Gürültü, E. (2018). Lise Öğrencilerinin Sosyal Medya Bağımlılıkları. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 26(2), 355-367.
- Derlega, V., Meets, S., Petronio, S., ve Marquis, S. T. (1993). *Self-Disclosure*. SAGE Publications, Inc.
- Dewald, J. F., Meijer, A. M., Oort, F. J., Kerkhof, G. A., ve Bögels, S. M. (2010). The Influence Of Sleep Quality, Sleep Duration And Sleepiness On School Performance in Children And Adolescents: A Meta-Analytic Review. *Sleep medicine reviews*, 14(3), 179-189.
- Diker, E., ve Taşdelen, B. (2017). Sosyal Medya Olmasaydı Ne Olurdu? Sosyal Medya Bağımlısı Gençlerin Görüşlerine İlişkin Nitel Bir Araştırma. *Uluslararası Hakemli İletişim Ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 17, 189-206.

- Dinç, M. (2017). *Lise Öğrencilerinde Özgül İnternet Bağımlılığının Bağlanma Stilleri, Mizaç Özellikleri Açısından İncelenmesi* [Doktora Tezi]. Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Psikolojik Danışma ve Rehberlik Bilim Dalı.
- Duman, M. Z. (2008). İnternet Kullanımının Öğrencilerin Sosyal İlişkileri Ve Okul Başarıları Üzerindeki Etkisi. *Toplum ve Demokrasi Dergisi*, 2(3), 93-112.
- Düşünceli, M. Y. (2016). *Özel Lise Öğrencilerinin Sosyal Medya Tutumları İle İçedönüklük-Dışadönüklük Kişilik Özellikleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi* [Yüksek Lisans Tezi]. Haliç Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Psikoloji Anabilim Dalı.
- Düvenci, A. (2012). *Ağ Neslinin İnternet Kullanımı Üzerindeki Sosyal Medya Etkisinin Sosyal Sapma Yaklaşımı İle İncelenmesi* [Doktora Tezi]. Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İletişim Bilimleri Anabilim Dalı.
- Eker, Ö. (2016). *Lise Öğrencilerinin Akıllı Telefon Bağımlılıkları İle Öznel İyi Oluşlarının İncelenmesi* [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Nişantaşı Üniversitesi.
- Ellison, N. B., Steinfield, C., ve Lampe, C. (2007). The Benefits Of Facebook “Friends:” Social Capital And College Students’ Use Of Online Social Network Sites. *Journal of computer-mediated communication*, 12(4), 1143-1168.
- Eren, E. Ş. (2014). Sosyal Medya Kullanım Amaçları Ölçeğinin Geliştirilmesi Ve Bazı Kişisel Değişkenlere Göre İncelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 29(4), 230-243.
- Esgin, E., ve Aca, G. (2016). Enneagram Personality Types Extension to Psychological Dimension of User Models for Adaptive Distance Education Systems. *Proceedings of MAC-ETL 2016*, 222.
- Ewen, R. B. (2014). *An Introduction To Theories Of Personality*. Psychology Press.
- Fariz, S., ve Sarıcı Bulut, S. (2019). Lise Öğrencilerinde İnternet Bağımlılığının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 27(5), 1977-1990. <https://doi.org/10.24106/kefdergi.3198>
- Freud, S. (2015). *Psikanaliz Üzerine* (A. A. Öneş, Çev.). Say Yayınları.
- Gil de Zúñiga, H., Jung, N., ve Valenzuela, S. (2012). Social Media Use For News And Individuals’ Social Capital, Civic Engagement And Political Participation. *Journal of computer-mediated communication*, 17(3), 319-336.
- Goodwin, F. K., ve Jamison, K. R. (2007). *Manic-Depressive Illness: Bipolar Disorders And Recurrent Depression* (C. 1). Oxford University Press.
- Gosling, S. D., Augustine, A. A., Vazire, S., Holtzman, N., ve Gaddis, S. (2011). Manifestations of Personality in Online Social Networks: Self-Reported Facebook-Related Behaviors and Observable Profile Information. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, 14(9), 483-488. <https://doi.org/10.1089/cyber.2010.0087>
- Griffiths, M. (2005). A ‘Components’ Model Of Addiction Within A Biopsychosocial Framework. *Journal of Substance use*, 10(4), 191-197.
- Griffiths, M. (2012). Facebook Addiction: Concerns, Criticism, And Recommendations—A Response To Andreassen And Colleagues. *Psychological reports*, 110(2), 518-520.

- Griffiths, M. (2013). Gambling and Gaming Addictions: A Cause for Concern. *1 st International Congress of Technology Addiction Congress Book*, KULT Foundation, Istanbul.
- Gül, Ş., ve Diken, E. H. (2018). Fen bilgisi öğretmeni adaylarının sosyal medya bağımlılıklarının incelenmesi. *E-Kafkas Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 5(1), 41-50.
- Gümüş, N. (2018). Sosyal Medya Pazarlamaya Yönelik Tüketici Algılarının İncelenmesi: Kırgızistan Üzerinde Bir Araştırma. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(3).
- Günüç, S. (2009). İnternet Bağımlılık Ölçeğinin Geliştirilmesi Ve Bazı Demografik Değişkenler İle İnternet Bağımlılığı Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, 100.
- Gürültü, E. (2016). *Lise Öğrencilerinin Sosyal Medya Bağımlılıkları Ve Akademik Erteleme Davranışları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi* [Yüksek Lisans Tezi]. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Has, Z. (2015). *Üniversite Öğrencilerinde İnternet Bağımlılığının Yaşam Kalitesine Etkisi: Sakarya İli Örneği* [Yüksek Lisans Tezi]. Üsküdar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Hazar, M. (2011). Sosyal Medya Bağımlılığı-Bir Alan Çalışması. *Journal of Communication Theory ve Research/İletişim Kuram ve Arastırma Dergisi*, 2011(32).
- Henderson, E. C. (2009). *Understanding Addiction*. Univ. Press of Mississippi.
- Hojat, M. (1982). Loneliness As A Function Of Selected Personality Variables. *Journal of Clinical Psychology*, 38(1), 137-141.
- Horzum, M. B. (2011). İlköğretim Öğrencilerinin Bilgisayar Oyunu Bağımlılık Düzeylerinin Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi. *Eğitim ve Bilim*, 36(159).
- Huber, M. G. (2008). Myers-Briggs Type Indicator Correlations with Enneatype-6 Alcohol or Other Drug Clients in Clinical Settings in Southeastern Wisconsin. *Journal of Ministry in Addiction ve Recovery*. https://doi.org/10.1300/J048v06n02_07
- Işık, U., ve Topbaş, H. (2015). Facebook ve bağımlılık: Medya bağımlılığı araştırması. *International Journal of Social Science*, 38, 319-336.
- İnanç, B. Y., ve Yerlikaya, E. E. (2015). *Kişilik Kuramları* (10. bs). Pegem Akademi Yayıncılık.
- Kandell, J. J. (1998). Internet Addiction On Campus: The Vulnerability Of College Students. *Cyberpsychology ve behavior*, 1(1), 11-17.
- Kang, M. J. (2015). Effects Of Enneagram Program For Self-Esteem, İnterpersonal Relationships, and GAF in Psychiatric Patients. *Journal of Korean Academy of Psychiatric and Mental Health Nursing*, 24(2), 116-126.
- Kaplan, A. M., ve Haenlein, M. (2010). Users Of The World, Unite! The Challenges And Opportunities Of Social Media. *Business horizons*, 53(1), 59-68.
- Karaca, F., Yıldırım, O. G., ve Kulaksız, T. (2019). Sosyal Ağ Bağımlılığı Ölçeği'nin Geliştirilmesi: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *Addicta: The Turkish Journal on Addictions*, 6(2). <https://doi.org/10.15805/addicta.2019.6.2.0049>
- Keskin, N., ve Gündüz, E. (2018). Yaratıcı Liderlik Geliştirmede Enneagram Öğretisinin Rolü. *Akademik Platform Eğitim ve Değişim Dergisi*, 2(2), 41-58.

- Kırık, A., Arslan, A., Çetinkaya, A., ve Mehmet, G. (2015). A Quantitative Research On The Level Of Social Media Addiction Among Young People in Turkey. *International Journal of Sport Culture and Science*, 3(3), 108-122.
- Kindi, S. S. A. A., ve Alhashmi, S. M. (2012). Use Of Social Networking Sites Among Shinas College Of Technology Students in Oman. *Journal of Information ve Knowledge Management*, 11(01), 1250002.
- Kocadere, S. A., ve Aşkar, P. (2013). Contributions And Usage Frequencies Of Social Media Tools: Teaching Practice Example. *Elementary Education Online*, 12(4).
- Koch, K. (2018). *Examining the effect of Enneagram competence on empathy in college students*. [Masters]. Baylor University. Dept. of Educational Leadership.
- Komasi, S., Soroush, A., Nazeie, N., Saeidi, M., ve Zakiei, A. (2016). Enneagram of Personality as an Effective Model in the Prediction of the Risk of Cardiovascular Diseases: A Case- Control study. *Journal of Cardio-Thoracic Medicine*, 4(3), 468-473. a9h.
- Kraut, R., Kiesler, S., Boneva, B., Cummings, J., Helgeson, V., ve Crawford, A. (2002). Internet Paradox Revisited. *Journal of social issues*, 58(1), 49-74.
- Kurtaran, G. T. (2008). *İnternet Bağımlılığını Yordayan Değişkenlerin İncelenmesi* [Yüksek Lisans Tezi]. Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kuss, D. J., ve Griffiths, M. D. (2011). Online Social Networking And Addiction—A Review Of The Psychological Literature. *International journal of environmental research and public health*, 8(9), 3528-3552.
- Lee, Richard M., ve Robbins, S. B. (1995). Measuring Belongingness: The Social Connectedness And The Social Assurance Scales. *Journal of counseling psychology*, 42(2), 232.
- Lee, Richard M., ve Robbins, S. B. (1998). The Relationship Between Social Connectedness And Anxiety, Self-Esteem, And Social Identity. *Journal of Counseling Psychology*, 45(3), 338–345.
- Lee, Richard Moon. (1997). *The Role Of Social Connectedness in The Social Support Process And Small Group Interactions*. [Ph. D.]. Virginia Commonwealth University.
- Levin, I., ve Stokes, J. P. (1986). An Examination Of The Relation Of Individual Difference Variables To Loneliness. *Journal of Personality*, 54(4), 717-733.
- Levine, J. (1999). *The Enneagram Intelligences: Understanding Personality For Effective Teaching And Learning*. Bergin ve Garvey.
- Lin, M.-F. G., Hoffman, E. S., ve Borengasser, C. (2013). Is Social Media Too Social For Class? A Case Study Of Twitter Use. *TechTrends*, 57(2), 39-45.
- Lin, S. S. J., ve Tsai, C.-C. (2002). Sensation Seeking And İnternet Dependence Of Taiwanese High School Adolescents. *Computers in Human Behavior*, 18(4), 411-426. [https://doi.org/10.1016/S0747-5632\(01\)00056-5](https://doi.org/10.1016/S0747-5632(01)00056-5)
- Livingstone, S., ve Brake, D. R. (2010). On The Rapid Rise Of Social Networking Sites: New Findings And Policy Implications. *Children ve society*, 24(1), 75-83.

- Luckcock, T. (2007). Theoretical Resource: The Soul Of Teaching And Professional Learning: An Appreciative Inquiry Into The Enneagram Of Reflective Practice. *Educational Action Research*, 15(1), 127-145.
- MacCallum, R. C., Zhang, S., Preacher, K. J., ve Rucker, D. D. (2002). On The Practice Of Dichotomization Of Quantitative Variables. *Psychological methods*, 7(1), 19.
- Maitri, S. (2018). *Enneagramın Spiritüel Boyutu: Ruhun Dokuz Farklı Yüzü* (S. Özgün, Çev.).
- Matise, M. (2018). The Enneagram: An Enhancement to Family Therapy. *Contemporary Family Therapy*, 1-11.
- Matise, M. (2019). The Enneagram: An Enhancement to Family Therapy. *Contemporary Family Therapy*, 41(1), 68-78.
- McKenna, K. Y., ve Bargh, J. A. (2000). Plan 9 from cyberspace: The implications of the Internet for personality and social psychology. *Personality and social psychology review*, 4(1), 57-75.
- Mehdizadeh, S. (2010). Self-Presentation 2.0: Narcissism and Self-Esteem on Facebook. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, 13(4), 357-364.
- Na, B. J., Lee, K., Kim, K., Song, D., ve Hur, Y. (2012). Experience of Developing and Implementing a Motivation Induction Course for Konyang University Medical College Freshmen. *Korean Journal of Medical Education*, 24(2), 141-152.
- Newgent, R. A., Parr, P. E., ve Newman, I. (2002). *The Enneagram: Trends in Validation*. <https://eric.ed.gov/?id=ED468827>
- Onat, F. (2010). Bir Halkla İlişkiler Uygulama Alanı Olarak Sosyal Medya Kullanımı: Sivil Toplum Örgütleri Üzerine Bir İnceleme. *Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi*, 31, 103.
- Öncel, M., ve Tekin, A. (2016). Investigation Of Secondary School Students' Facebook Addiction Levels And Usage Purposes in Terms Of Different Variables. *Adıyaman University Journal of Educational Sciences*, 6(1), 179-197.
- Özener, O., Pak, B., ve Erdem, A. (2002). Mimari Etkinlik Alanı Olarak İnternet ve Yeni Perspektifler. *VIII. "Türkiye'de İnternet" Konferansı*, 19-21.
- Özgen, F. (2016). *Spor Yapan Ve Yapmayan Üniversite Öğrencilerinde İnternet Bağımlılığı İle Kişilik İlişkisinin İncelenmesi Spor Yapan Ve Yapmayan Üniversite Öğrencilerinde İnternet Bağımlılığı İle Kişilik İlişkisinin İncelenmesi* [Yüksek Lisans Tezi]. Onsekiz Mart Üniversitesi, Sağlık Bilimleri.
- Palmer, H. (1995). *The Pocket Enneagram: Understanding the 9 Types of people* (1st edition). HarperOne.
- Palmer, H. (2010). *Ruhun Aynası Enneagram'a Yansıyan İnsan Manzaraları* (S. Çiftçi, Ed.; O. Gündüz, Çev.; 2. Basım). Kaknüs Yayınları.
- Park, C.-H., ve Kim, Y. J. (2013). Intensity of Social Network Use By Involvement: A Study Of Young Chinese Users. *International Journal of Business and Management*, 8(6), 22-33.
- Pennebaker, J. W. (1989). Confession, Inhibition, and Disease. *Advances in experimental social psychology*, 22, 211-244.

- Pesen, S. R. (2015). Grafik Tasarım Göstergelerinin Algılanmasında Kişilik Faktörünün Enneagram Modeline Göre İncelenmesi. *İstanbul Kemerburgaz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul.*
- Prensky, M. (2001). Digital Natives, Digital Immigrants. *On the horizon*, 9(5).
- Riso, D. R. (2003). *Kişilik Tipleri: Enneagramla Kendinizi Keşfedin* (G. Talay, Çev.). Kuraldışı Yayıncılık.
- Riso, D. R., ve Hudson, R. (1999). *The Wisdom Of The Enneagram: The Complete Guide To Psychological and Spiritual Growth For The Nine Personality Types*. Bantam.
- Riso, D. R., ve Hudson, R. (2009). *Enneagram İle Kişilik Analizi* (G. Aksoy, Çev.; 1. Basım). Butik Yayıncılık.
- Ross, C., Orr, E. S., Sisic, M., Arseneault, J. M., Simmering, M. G., ve Orr, R. R. (2009). Personality and Motivations Associated With Facebook Use. *Computers in Human Behavior*, 25(2), 578-586. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2008.12.024>
- Saeidi, M., Komasi, S., Amiri, M. M., Azizi, M., ve Alikhani, M. (2020). Is the Enneagram Personality System an Effective Approach in Explaining Drug Addiction? *Middle East Journal of Rehabilitation and Health Studies*. <https://doi.org/10.5812/mejrh.98710>
- Safko, L. (2010). *The Social Media Bible: Tactics, Tools, and Strategies For Business Success*. John Wiley ve Sons.
- Sarsar, F., Başbay, M., ve Başbay, A. (2015). Öğrenme-Öğretme Sürecinde Sosyal Medya Kullanımı. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11(2).
- Schneider, J., ve Schaeffer, B. (1997). The Enneagram Typology: A Tool For Understanding and Counseling Sex Addicts. *Sexual Addiction ve Compulsivity*, 4(3), 245-278. <https://doi.org/10.1080/10720169708404230>
- Schultz, D. P., ve Schultz, S. E. (2001). *Modern Psikoloji Tarihi* (Y. Aslay, Çev.). Kaknüs Yayınları.
- Seferoğlu, S. S., ve Yıldız, H. (2013). Dijital Çağın Çocukları: İlköğretim Öğrencilerinin Facebook Kullanımları Ve İnternet Bağımlılıkları Üzerine Bir Araştırma. *İletişim ve Diplomasi*, 2, 31-48.
- Solmaz, B., Tekin, G., Herzem, Z., ve Demir, M. (2013). İnternet ve Sosyal Medya Kullanımı Üzerine Bir Uygulama. *Selçuk üniversitesi iletişim fakültesi akademik dergisi*, 7(4), 23-32.
- Stevens, K. L. (2011). *Comparisons of Enneagram Types and Five-Factor Model Traits of Graduate Psychology Students* [Psy.D.]. <https://search.proquest.com/docview/1022297606/abstract/E9C7D6BA6E7E4587PQ/1>
- Subaş, A., ve Çetin, M. (2017). Enneagram Kişilik Ölçeğinin Geliştirilmesi: Güvenirlilik Ve Geçerlilik Çalışması. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(11), 160-181.
- Sulak, Ş. (2015). Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin İnternet Bağımlılık Düzeylerinin İncelenmesi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kahramanmaraş.*
- Tanrıverdi, H., ve Sağır, S. (2014). Lise Öğrencilerinin Sosyal Ağ Kullanım Amaçlarının Ve Sosyal Ağları Benimseme Düzeylerinin Öğrenci Başarısına Etkisi. *Adıyaman*

- Taşkent, A. (2010). *Alkol ve/veya Madde Bağımlıları İle Bağımlılığı Olmayan Bireylerin Savunma Mekanizmaları Açısından Karşılaştırılması, Çocukluk Çağı Travmaları, Disosiyatif Yaşantılar Ve Bağımlılık Şiddetinin Savunma Mekanizmaları Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi*. Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Taştan, K. (2019). Development and Validation of a Personality Type Inventory Based on Enneagram. *Enneagram'a Dayalı Bir Kişilik Tipleri Ölçeği Geliştirilmesi.*, 11(1), 112-120. <https://doi.org/10.18521/ktd.462049>
- Taymur, I., Budak, E., Demirci, H., Akdağ, H. A., Güngör, B. B., ve Özdel, K. (2016). A Study Of The Relationship Between İnternet Addiction, Psychopathology And Dysfunctional Beliefs. *Computers in Human Behavior*, 61, 532-536. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2016.03.043>
- Taymur, İ., ve Türkçapar, M. H. (2012). Kişilik: Tanımı, Sınıflaması Ve Değerlendirmesi. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 4(2), 154-177.
- TBM, T. B. M. E. P. (2016). *Madde Bağımlılığı*. <http://lise.tbm.org.tr/Madde-Bagimlilik>
- Tezcan, M. (1997). *Türk Kişiliği Ve Kültür-Kişilik İlişkileri*. T. C. Kültür Bakanlığı Kültür Eserleri Dizisi. <https://www.nadirkıtap.com/turk-kisiligi-ve-kultur-kisilik-iliskileri-mahmut-tezcan-kitap10688690.html>
- Thomas, G. (2010). Archetype And Imagery in The Enneagram. *The Enneagram Journal*, 3(1), 59.
- Thomsen, K. R., Callesen, M. B., Hesse, M., Kvamme, T. L., Pedersen, M. M., Pedersen, M. U., ve Voon, V. (2018). Impulsivity Traits And Addiction-Related Behaviors in Youth. *Journal of Behavioral Addictions*, 7(2), 317-330. <https://doi.org/10.1556/2006.7.2018.22>
- Tippins, S., ve Brent, W. (2010). The Enneagram as a Personal Finance Tool. *Insights to a Changing World Journal*, 4, 47-54. a9h.
- Tufekci, Z. (2008). Grooming, Gossip, Facebook And Myspace: What Can We Learn About These Sites From Those Who Won't Assimilate? *Information, Communication ve Society*, 11(4), 544-564.
- Tutgun-Ünal, A. (2015). *Sosyal Medya Bağımlılığı: Üniversite Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma* [Doktora Tezi]. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Tutgun-Ünal, A., ve Deniz, L. (2016). Üniversite Öğrencilerinin Sosyal Medya Bağımlılığının İncelenmesi. *Route Educational and Social Science Journal*, 3(2), 155-181.
- TÜİK. (2019, Ağustos 27). *Türkiye İstatistik Kurumu, Hanehalkı Bilişim Teknolojileri (BT) Kullanım Araştırması*,. <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=30574>
- Wolf, K. H. (1992). Concatenation Diagrams in Personality Typology: Examining Enneagrams. *Social Behavior and Personality: an international journal*, 20(2), 101-109.
- World Health Organization. (1992). *The ICD-10 Classification Of Mental And Behavioural Disorders: Clinical Descriptions and Diagnostic Guidelines*. World Health Organization. <https://apps.who.int/iris/handle/10665/37958>

- Xu, H., ve Tan, B. (2012, Aralık 14). Why Do I Keep Checking Facebook: Effects of Message Characteristics On the Formation of Social Network Services Addiction. *ICIS 2012 Proceedings*.
- Yeh, Y.-C., Ko, H.-C., Wu, J. Y.-W., ve Cheng, C.-P. (2008). Gender Differences in Relationships of Actual And Virtual Social Support To Internet Addiction Mediated Through Depressive Symptoms Among College Students in Taiwan. *CyberPsychology ve Behavior*, 11(4), 485-487.
- Yelboğa, A. (2006). Kişilik Özellikleri Ve İş Performansı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *ISGUC The Journal of Industrial Relations and Human Resources*, 8(2), 196-217.
- Yeltepe, H., ve İkizler, C. (2007). Egzersiz Bağımlılığı Ölçeği-21'in Türkçe Geçerlilik Ve Güvenilirlik Çalışması. *Bağımlılık Dergisi*, 8(1), 29-35.
- Yen, J.-Y., Ko, C.-H., Yen, C.-F., Chen, S.-H., Chung, W.-L., ve Chen, C.-C. (2008). Psychiatric Symptoms in Adolescents With Internet Addiction: Comparison With Substance Use. *Psychiatry and clinical neurosciences*, 62(1), 9-16.
- Yılmaz, Enver D., ve Ünal, Ö. (2015). *Aşk-ı Mizaç-Dokuz Tip Mizaç Modeline Göre İlişkilerin Doğası* (1. Basım). Say Yayınları.
- Yılmaz, Enver Demirel, Gencer, A. G., Unal, O., Palanci, M., Kandemir, M., Selcuk, Z., ve Aydemir, O. (2016). Relation of the Nine Types of Temperament Model with personality disorders. *Düşünen Adam: Journal of Psychiatry and Neurological Sciences*, 29(1), 15-28. <https://doi.org/10.5350/DAJPN2016290102>
- Yılmaz, Enver Demirel, Genç, A. G., Aydemir, Ö., Yılmaz, A., Kesebir, S., Ünal, Ö., Örek, A., ve Bilici, M. (2014). Validity and Reliability and of Nine Types Temperament Scale. *Eğitim ve Bilim*, 39(171).
- Yılmaz, Enver Demirel, Genç, G., Ünal, Ö., Örek, A., Aydemir, Ö., Deveci, E., ve Kırpınar, İ. (2015). Dokuz Tip Mizaç Modeli İle Psikobiyolojik Kişilik Modeli Ve Affektif Mizaç Modeli Arasındaki İlişki. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 16, 95-103.
- Yılmaz, Enver Demirel, Gök, C., Ünal, Ö., Özkan, A., ve Selcuk, Z. (2017). A Proposal about a Prediction Strategy from Normality to Psychopathology According to Nine Types Temperament Model. *Journal of Psychiatry and Psychiatric Disorders*, 1(4), 224-243.
- Yılmaz, O., Yıldırım, A., ve Yücedağ, D. (2018). Assessment of Personality from a New Perspective: Characterix Personality Types Inventory. *International Journal of Scientific Research and Management*, 6(03).
- Yılmazsoy, B., ve Kahraman, M. (2017). Üniversite Öğrencilerinin Sosyal Medya Bağımlılığı İle Sosyal Medya Eğitsel Amaçlı Kullanımları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi: Facebook Örneği. *Journal of Instructional Technologies ve Teacher Education*, 6(1), 9-20.
- Zel, U. (2011). *Kişilik ve Liderlik* (3. bs). Nobel Akademik Yayıncılık.

EKLER

Ek – 1: Kişisel Bilgi Formu

Sayın Katılımcı,

Bu çalışma, “Lise Öğrencilerinin Enneagram Kişilik Tipleri İle Sosyal Ağ Bağımlılığı Düzeyleri Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi” başlıklı yüksek lisans tezi kapsamında yürütülmektedir. Bu kapsamda aşağıda yer alan sorulara vereceğiniz içten cevaplar, çalışmadan verimli sonuçların elde edilmesine katkı sağlayacaktır. Vereceğiniz cevaplar tamamen bilimsel amaçla kullanılacak olup hiçbir kişi veya kurumla paylaşılmayacaktır.

Katkı ve katılımlarınız için teşekkürler.

Gülser ACA

Dr. Öğretim Üyesi Feride KARACA

Doç Dr. Müge AKBAĞ

Marmara Üniversitesi

Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Bölümü

KİŞİSEL BİLGİ FORMU

1. Cinsiyetiniz:

☐ Kadın ☐ Erkek

2. Yaşınız:(Lütfen belirtiniz.)

3. Sınıfınız :(Lütfen belirtiniz.)

4. İnternette günlük bulunma süreniz:

☐ 0-1 saat ☐ 1-2 saat ☐ 2-4 saat ☐ 4-6 saat ☐ 6-8 saat ☐ 8+ saat

Ek – 2: Enneagram Kişilik Ölçeği

ENNEAGRAM KİŞİLİK ÖLÇEĞİ (EKÖ)

Aşağıda Enneagram kişilik özelliklerinizi ortaya koyan ifadeler yer almaktadır. Lütfen bu ifadeler için size uygun olanı (X) şeklinde işaretleyiniz.

Madde Nu.	Aşağıdaki maddeleri, <i>ideallerinize göre değil</i> , kendinizle ilgili gözlemlerinize göre değerlendiriniz.	0 () Beni "hiç" anlatmıyor	1 () "Bir kısmı" beni anlatıyor	2 () "Geneli" beni anlatıyor	3 () "Tamamı" beni anlatıyor
M01	Standart ve kurallara herkesin uymasını önemseyen, planlı, detaycı ve kuralcı biriyim.	0	1	2	3
M02	İnsanların ihtiyaçlarını onlardan önce fark edip hemen yardımcı olan, onları sözlerimle de destekleyen biriyim.	0	1	2	3
M03	Statü ve imajı önemseyen, rekabeti seven, içten motivasyonlu biriyim.	0	1	2	3
M04	Özgün ve derinlikli tarzımla dikkat çeken, yaptığım her işe kendi stilimi yansıtan biriyim.	0	1	2	3
M05	Yalnızlığı seven, insanlara fazla sokulmayan, bağlanmaktan kaçınan, araştırmacı ve gözlemci biriyim.	0	1	2	3
M06	Tehlikeleri herkesten önce fark edebilen, güvenmekte zorlanan, sorumluluk sahibi ve hoş biriyim.	0	1	2	3
M07	Hızlı ve pratik düşünerek seçenekleri çoğaltan, değişimi seven, keyfimi bozan yerden hemen uzaklaşan, neşeli biriyim.	0	1	2	3
M08	Güçlü, dayanıklı, kendinden emin ve sert (karizmatik) görünümlü biriyim.	0	1	2	3
M09	Çatışmadan kaçınıp, huzurunu ve sükunetini hep koruyan, uyumlu, anlayışlı ve öfkelenmeyen biriyim.	0	1	2	3
M10	Hataları herkesten önce fark edip müdahale eden, işlerin bir plana göre kusursuzca bitirilmesini önemseyen, çok prensipli biriyim.	0	1	2	3
M11	İhtiyaç duyulan birisi olmayı, onaylanmayı, ilgi çekmeyi ve insanlarla vakit geçirmeyi önemseyen biriyim.	0	1	2	3
M12	İşleri hızlıca başaran, rakiplerini kolayca geçebilen, ön plana çıkmaktan kaçınmayan biriyim.	0	1	2	3

M13	Özel yeteneklerim ve kişisel tarzımla engelleri aşmaya çalışan, kendini özgün (farklı) hisseden, özgürlüğüne düşkün biriyim.	0	1	2	3
M14	Mantık ve bilginin, duygu ve ilişkilerden daha önemli olduğunu düşünüp, duygularımı daima kontrol altında tutan biriyim.	0	1	2	3
M15	Kuralların uygulanmasını takip eden, tedbirli, güvenilir ve bilmek için çok soru soran biriyim.	0	1	2	3
M16	Şevkli, enerjik, spontane yaşayan ve seçeneklerimin çok olmasını önemseyen biriyim.	0	1	2	3
M17	Çevremde cesur ve doğal bir lider olarak algılanan, güç dengelerini iyi analiz eden, kararlı biriyim.	0	1	2	3
M18	Tüm seçenekleri araştırıp incelemeden asla karar vermeyen, alışkanlıklarına düşkün, birleştirici ve uzlaşmacı biriyim.	0	1	2	3
M19	Eşitsizlikleri engel olarak gören, herkesin işini kusursuz yapması gerektiğine inanan, idealist biriyim.	0	1	2	3
M20	İlgim, sevgim ve yardımlarım sayesinde, çevremde reddedilemez ve vazgeçilemez konuma gelmeye çalışan biriyim.	0	1	2	3
M21	Hızlı ve pratik çözüm üretebilen, insanları motive eden, detaylara fazla takılmadan iş bitirebilen biriyim.	0	1	2	3
M22	Estetik ve farklılığı çok önemseyen, kimliğim ve hayatın anlamı üzerine çok düşünen, duyguları hassas biriyim.	0	1	2	3
M23	Uzmanlaşmayı önemseyen, akılcı, bilgiyi esas alan, serinkanlı ve planlı biriyim.	0	1	2	3
M24	Sıcakkanlı, sadık, sorgulayıcı ve zaman zaman gelecekle ilgili kaygıları yoğunlaşan biriyim.	0	1	2	3
M25	Yeniliklere karşı heyecan duyan, riskleri düşünmeden hareket eden, şakalaşmaktan hoşlanan, ehl-i keyf biriyim.	0	1	2	3
M26	Problemleri çözmek için cesurca öne çıkan, özgüveni yüksek, reddedilmeyi sevmeyen biriyim.	0	1	2	3
M27	Konforuna düşkün, herkesin görüşünde haklılık payı gören, başkalarının hatalarını konuşmayı sevmeyen, affedici ve paylaşımcı biriyim.	0	1	2	3

Ek – 3: Sosyal Ağ Bağımlılığı Ölçeği

SOSYAL AĞ BAĞIMLILIĞI ÖLÇEĞİ (SABÖ)

Aşağıda sosyal ağ bağımlılık düzeyini ortaya koyan ifadeler yer almaktadır. Lütfen bu ifadeler için size uygun olanı (X) şeklinde işaretleyiniz.

Madde Nu.		1 ←→ 5 Kesinlikle Kesinlikle Katılmıyorum Katılıyorum				
		1	2	3	4	5
M01	Gün içinde sıklıkla sosyal ağlara girme ihtiyacı duyarım.	1	2	3	4	5
M02	Sosyal ağların olmadığı bir yaşam bana sıkıcı ve anlamsız gelir.	1	2	3	4	5
M03	Cep telefonu, tablet ve bilgisayar gibi teknolojik araçları gördüğümde aklıma gelen ilk şey sosyal ağlar olur.	1	2	3	4	5
M04	Gece uyumadan önce ve sabah uyandığımda ilk olarak sosyal ağ hesaplarımı kontrol ederim.	1	2	3	4	5
M05	Sosyal ağ hesaplarıma bakma ihtiyacı duyduğum zaman, her ne işle uğraşıyorsam o işi bırakıp, sosyal ağ hesaplarımı kontrol ederim.	1	2	3	4	5
M06	Herhangi bir işe başlamadan önce sosyal ağ hesaplarımı kontrol etme ihtiyacı duyarım.	1	2	3	4	5
M07	Kendimi kötü hissettiğim zamanlarda sosyal ağları kullanmak beni rahatlatır.	1	2	3	4	5
M08	Günlük sorunlarımı unutmak için sosyal ağları kullanırım.	1	2	3	4	5
M09	Kişisel sorunlarımdan kaçmak için sosyal ağları kullanmaya yönelirim.	1	2	3	4	5
M10	Kendimi stresli ve kaygılı hissettiğimde sosyal ağları kullanmak bana iyi gelir.	1	2	3	4	5

M11	Kendimi yalnız hissettiğimde sosyal ağları kullanma ihtiyacı hissederim.	1	2	3	4	5
M12	Sosyal ağları kullanmam engellenirse kendimi sinirli hissederim.	1	2	3	4	5
M13	Sosyal ağlardaki güncel paylaşımları takip edemediğimde kendimi huzursuz hissederim.	1	2	3	4	5
M14	Sosyal ağ hesaplarıma bir süre ulaşamazsam dünya ile bağlantım kopmuş gibi hissederim.	1	2	3	4	5
M15	Sosyal ağlara girememe düşüncesi bile beni rahatsız eder.	1	2	3	4	5
M16	Sosyal ağları kullanmam akademik başarıyı olumsuz yönde etkiler.	1	2	3	4	5
M17	Sosyal ağları kullanmam sebebiyle spor, sinema, tiyatro gibi sosyal etkinliklere zaman ayırmakta güçlük çekerim.	1	2	3	4	5
M18	Sosyal ağları kullanmam sebebiyle spor, sinema, tiyatro gibi sosyal etkinliklere zaman ayırmakta güçlük çekerim.	1	2	3	4	5
M19	Sosyal ağları kullanmak günlük işlerimi aksatmama sebep olur.	1	2	3	4	5
M20	Ailemle ya da arkadaşlarımla vakit geçirmek yerine sosyal ağlarda vakit geçirmeyi tercih ederim.	1	2	3	4	5
M21	Sosyal ağlarda geçirdiğim zaman yüzünden uykusuz kaldığım olur.	1	2	3	4	5
M22	Sosyal ağları kullanmayı bırakabileceğimi düşünemiyorum.	1	2	3	4	5
M23	Sosyal ağlarda her gün daha az zaman geçirmeye çalışsam da bu konuda pek başarılı olamıyorum.	1	2	3	4	5
M24	Günlük hayatımı olumsuz etkilese de sosyal ağlardan vazgeçemem.	1	2	3	4	5
M25	Sosyal ağlarda harcadığım süreyi kısaltmam gerektiğini düşünürüm.	1	2	3	4	5
M26	Sosyal ağlarda geçirdiğim zamanı her ne kadar azaltsam da sonrasında sosyal ağları daha fazla kullanmaya başlarım.	1	2	3	4	5

Ek – 4: Enneagram Kişilik Tipleri Ölçeği Kullanım İzni

Dr. Abdurrahman Subaş <abdurrahmansubas@gmail.com>
Alıcı: Gülser Temür

30 Eki tarihinde 23:46 'saatinde

Gülser hanım merhaba.
Ölçek ektedir.
Atıf yaparak araştırmanızda kullanabilirsiniz.
Başarılar dilerim.

Virüs bulunmuyor. www.avast.com

Gülser Temür <gulsertemur@yahoo.com>, 30 Eki 2019 Çar, 23:37 tarihinde şunu yazdı:

> Esas mesajı göster

Dr. Abdurrahman SUBAŞ
PhD, Educational Management and Supervision

<http://humanakademi.com>
Eğitim, Yönetim ve Kişilik Hizmetleri

<https://dinamikliderlik.com.tr>
Enneagram temelli kişilik, kariyer ve liderlik raporları

Dinamik Liderlik (DL), Enneagram Kişilik, Sosyal-Akademik Araştırma, Proje Yönetim Döngüsü (PCM), İstatistik (SPSS, AMOS), Stratejik Planlama, Eğitim ve Yönetim Danışmanlığı

[Tüm ekleri zip dosyası olarak indir](#)

EKÖ DLSÖdocx
19 KB

Enneagra... .docx
27 KB

Ek – 5: Sosyal Ağ Bağımlılığı Ölçeği Kullanım İzni

Osman Gazi Yildirim <ogyildirim32@gmail.com>
Alıcı: Gülser Temür

31 Eki tarihinde 13:36 saatinde

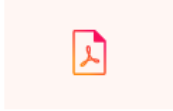

Sayın Gülser Hocam merhaba,
Ölçeği kullanmanız bizleri de mutlu eder. Ölçek, size ekte gönderdiğim çalışmanın son sayfasında mevcut. İyi çalışmalar dilerim. Saygılarımla.

Gülser Temür <gulsertemur@yahoo.com>, 31 Eki 2019 Per, 10:41 tarihinde şunu yazdı:

> Esas mesajı göster

--
Osman Gazi YILDIRIM

addictaSum... .pdf
441.4kB

Ek – 6: MEB Anket Uygulama İzni

 T.C.
İSTANBUL VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

 HASAN

Sayı : 59090411-10.01-E.25678761
Konu : Anket ve Araştırma İzin Talebi

24/12/2019

VALİLİK MAKAMINA

İlgi: a) Marmara Üniversitesinin 05.12.2019 tarihli ve 1900348622 sayılı yazısı.
b) MEB. Yen. ve Eğ. Tk. Gn. Md. 22.08.2017 tarih ve 12607291/ 2017/25 No'lu Gen.
c) Millî Eğitim Müdürlüğü Araştırma ve Anket Komisyonunun 23.12.2019 tarihli tutanağı.

Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Öğrencisi Gülser ACA'nın "Ennegram Kişilik Tipleri ile Ergenlerde Sosyal Medya Bağımlılığı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi" konulu tezi kapsamında, Ataşehir ilçesindeki Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlı okullarda öğrenim gören lise öğrencilerine uygulama istemi hakkındaki ilgi (a) yazı ve ekleri Müdürlüğümüzce incelenmiştir.

Araştırmacının söz konusu talebi; bilimsel amaç dışında kullanılmaması, uygulama sırasında bir örneği müdürlüğümüzde muhafaza edilen mühürlü ve imzalı veri toplama araçlarının kurumlarımıza araştırmacı tarafından ulaştırılarak uygulanması, katılımcıların gönüllülük esasına göre seçilmesi, araştırma sonuç raporunun müdürlüğümüzden izin alınmadan kamuoyuyla paylaşılmaması koşuluyla, okul idarelerinin denetim, gözetim ve sorumluluğunda, eğitim-öğretimi aksatmayacak şekilde ilgi (b) Bakanlık emri esasları dâhilinde uygulanması, sonuçtan Müdürlüğümüze rapor halinde (CD formatında) bilgi verilmesi kaydıyla Müdürlüğümüzce uygun görülmektedir.

Makamlarınızca da uygun görülmesi halinde olurlarınıza arz ederim.

Levent YAZICI
İl Millî Eğitim Müdürü